

”Parasta tunneilla on ehdottomasti se, kun
asioista keskustellaan ja otetaan esimerkkejä
nykypäivän elämästä”

9. luokan oppilaiden näkemykset ja kokemukset
evangelisluterilaisen uskonnon opetuksesta

Salla Ulvi

Itä-Suomen yliopisto

Filosofinen tiedekunta

Käytännöllisen teologian pro gradu -tutkielma

Kevät 2014

Tiedekunta – Faculty Filosofinen tiedekunta		Osasto – School Läntinen teologia	
Tekijät – Author Salla Maria Ulvi			
Työn nimi – Title ”Parasta tunneilla on ehdottomasti se, kun asioista keskustellaan ja otetaan esimerkkejä nykypäivän elämästä.” 9. luokan oppilaiden näkemykset ja kokemukset evankelisuterilaisesta uskonnonopetuksesta.			
Pääaine – Main subject	Työn laji – Level	Päivämäärä – Date	Sivumäärä – Number of pages
Käytännöllinen teologia	Pro gradu -tutkielma	☒	25.4.2014
	Sivuainetutkimus	☐	
	Kandidaatin tutkielma	☐	
	Aineopinnot tutkielma	☐	
Tiivistelmä – Abstract			
<p>Tämä on tutkimus 9. luokan oppilaiden evankelisuterilaiseen uskontoon liittyvistä asenteista, näkemyksistä ja kokemuksista. Uskonnonopetuksesta ja sen tarpeellisuudesta sekä asemasta suomalaisessa koulujärjestelmässä on keskusteltu aktiivisesti viime vuosien aikana. Ongelmia oman uskonnonopetuksen järjestäminen aiheuttaa etenkin pääkaupunkiseudulla, jossa eri kulttuuritaustoista tulevien oppilaiden opetuksen järjestäminen on osoittautunut haasteelliseksi. On myös kyseenalaistettu, onko peruskoulun tehtävä antaa uskonnonopetusta vai tulisiko vastuu siirtää kouluilta kirkolle. Oman uskonnonopetuksen korvaajaksi onkin ehdotettu kaikille yhteistä uskontotiedon opetusta.</p> <p>Argumentteja uskonnonopetuksen tarpeellisuudesta tai tarpeettomuudesta ovat julkisuudessa esittäneet yleensä henkilöt, joiden omista peruskouluvuosista on kulunut jo useampi vuosi. Uskonnonopetuksen luonne on kuitenkin muuttunut vuosien saatossa valtakunnallisten opetussuunnitelmien kehittyessä. Jo nimenvaihdos vuoden 2004 opetussuunnitelmien perusteissa tunnustuksellisesta uskonnonopetuksesta oman uskonnon opetuksesi tuo aineeseen selkeän säyveron. Huomattavaa on lisäksi se, että selvittäessäni kandidaatin tutkielmassani eduskuntapuolueiden näkemyksiä nykyisestä uskonnonopetusmallista, suuri osa edustajista käytti virheellisesti termiä ”tunnustuksellinen opetus”. Näiden seikkojen innoittamana halusin pro gradu – tutkielmassani tuoda kuuluviin myös itse opetuksen varsinaisen kohderyhmän äänen.</p> <p>Tutkimusaineisto kerättiin puolistrukturoidulla kyselylomakkeella, joista osan lähetin palautuskuoren kanssa suoraan ryhmän uskonnonopettajalla tai olin itse esittelemässä ryhmälle tutkielmani ja valvomassa kyselyyn vastaamista. Tutkielmaan vastasi yhteensä 123 oppilasta. Aineisto kerättiin neljästä keskikokoisesta peruskoulusta. Tarkastelin tutkimuksessani uskonnon mielisuutta muiden oppiaineiden joukossa, uskonnon keskeisimpien aihealueiden koettua kiinnostavuutta, uskonnon opetusmenetelmiä sekä yleisiä asenteita uskonnonopetusta kohtaan. Tutkielmani selvitti myös 9-luokkalaisten oppilaiden uskonnollista aktiivisuutta.</p> <p>Tutkielman perusteella uskonnonopetukseen suhtaudutaan hyvin neutraalisti, hieman enemmän positiivisesti kuin negatiivisesti. Uskonnonopetusta ei tästä huolimatta pidetä kovin tärkeänä oppiaineena. Uskonnon tärkeimpänä ja mielenkiintoisimpana elementtinä pidetään maailmankatsomuksellista pohdintaa sisältäviä teemoja sekä oppitunnilla käytäviä keskusteluja. Tästä huolimatta yläkouluikäiset nuoret eivät koe saavansa uskonnontunneilla riittävästi virikkeitä eksistentiaaliselle pohdinnalle, mikä voi vähentää uskonnon koettua mielekkyyttä. Sukupuolella ja koetulla mielekkyydellä ei tutkielman mukaan ollut yhteyttä. Tehokkaimmiksi opetusmenetelmiksi oppilaat kokivat opettajan esityksen tai luennot, vaikka koulut ovatkin pyrkineet systemaattisesti tukemaan tutkivaa ja havainnoivaa oppimista aina 1980-luvulta alkaen. Opettajan esityksen ja luennon jälkeen lähes yhtä tehokkaaksi arvioitiin keskustelu oppitunneilla. Uskonto on jo itsessään oppiaine, joka sisältää keskusteluun innoittavia aineksia. Keskustelun merkitys korostui lisäksi vastauksissa, joissa oppilaat saivat vapaasti kommentoida saamaansa opetusta. Opetus näyttäisi etenkin ylemmillä luokilla nojautuvan liikaa teoreettiselle tasolle, jossa unohdetaan uskonnonopetuksen eräs keskeisimmistä tavoitteista: teoriaan nojautuva opetus kuvastuu myös opetusmenetelmien arviointina: niin kauan kuin arviointi perustuu ainoastaan tietomäärän omaksumiseen, oppilaat toivovat tehokasta opettajajohtoista opetusta.</p> <p>Tutkielman tulokset asettavat haasteita tulevaisuuden uskonnonopetukselle. On tärkeää pohtia, miten saamme alakoulusta tutun virikkeellisuuden ja kokemuksellisuuden osaksi myös ylempien luokkien opetusta. Uskonnon opetuksen määrä vähenee edelleen yhdellä vuosiviikkotunnilla vuoden 2016 opetussuunnitelmassa, mikä osaltaan lisää syitä turvautua yhä teoriapainotteisempaan opetukseen. Opetettavan sisällön laajuus säilyi kuitenkin lähes samana. Tämä nostaa esille kysymyksen siitä, mitä haluamme opetuksellamme tavoittaa: tiedon omaksumisen vai kysymysten ja pohdinnan herättämisen?</p>			
Avainsanat – Keywords uskonnonopetus, uskonnonopetusmalli, oppiminen, opetus, oppiaine			

Tiedekunta – Faculty Philosophical Faculty		Osasto – School Western Theology	
Tekijät – Author Salla Maria Ulvi			
Työn nimi – Title ”It is the best if during the class we talk about the topics and have examples from contemporary life” Views and experiences of 9 th grade pupils of the Evangelical Lutheran religious education.			
Pääaine – Main subject	Työn laji – Level	Päivämäärä – Date	Sivumäärä – Number of pages
Practical Theology	Pro gradu -tutkielma	25.4.2014	82+6 s.
	Sivuainetutkielma		
	Kandidaatin tutkielma		
	Aineopintojen tutkielma		
Tiivistelmä – Abstract <p>This research studies the attitudes, views, and experiences of 9th grade pupils about the Evangelical Lutheran religion. Religious education and its necessity and status in the Finnish education system has been an actively discussed topic in the recent years. Organising education in a pupil's own religion has proved problematic most of all in the metropolitan area, where there are pupils from many different ethnical and cultural backgrounds. It has also been questioned whether it is the responsibility of the basic education to provide religious education or whether this responsibility should be transferred from the school to the church. As an alternative for the education in a pupil's own religion a general education in religion(s) has been proposed.</p> <p>Arguments for the necessity or non-necessity of religious education in the public discussion have mostly been expressed by individuals who have had their basic education numerous years ago. However, the nature of religious education has changed along the years as the national core curriculum has been altered. For instance, already changing the name of the subject in the 2004 core curriculum from <i>denominational religious education</i> into <i>own religion education</i> reflects a clear change. Noteworthy is also the fact that while researching in my Bachelor's Thesis the views of the parliament political parties about the current model of religious education, most of the representatives incorrectly used the term “denominational religious education.” This as an inspiration, the purpose of this Master's Thesis is to make audible the views of the actual target group of the education.</p> <p>The research material was gathered by a semi-structured questionnaire, which was either sent with a return envelope directly to a class religion teacher or I myself introduced the research to the class and supervised the filling of the questionnaire. The research material was gathered from four medium-sized comprehensive schools and 123 pupils in total answered the survey. The focus of this research is on examining the desirability of religious education as among other subjects, the interest experienced towards the most central topics, the teaching methods used, and the overall attitudes towards religious education. In addition the religious activity of the 9th grade pupils was looked into.</p> <p>The results show that the attitudes towards religious education are quite neutral, slightly more positive than negative. However, religious education is not seen as a very important school subject. The most significant and the most interesting elements of religious education according to the replies were themes that contain reflection of worldviews and discussions held during the class. In spite of this, upper comprehensive school pupils feel that they do not get enough stimuli for existential reflection during their religious education lessons, which in turn can have a negative effect on the experienced meaningfulness of religion. According to the results there is no correlation between gender and the experienced meaningfulness of religion. The pupils felt that the most effective method of teaching was a presentation or a lecture held by the teacher although schools have systematically strived for the supporting of investigative and observational learning starting from the 1980s. The second most effective method of teaching was judged to be the discussions during the lesson. Religion in itself is a subject that embodies discussion inspiring elements and the importance of discussion was further emphasised in replies, where the pupils could freely comment on the teaching they have received. Teaching, especially on the upper comprehensive classes, is too heavily based on theory which neglects one of the most central objectives of religious education. Theory-based education is also reflected in the assessing of the methods of teaching; as long as the assessment is only based on the amount of knowledge the pupil has absorbed, the pupils prefer teacher-led instruction.</p> <p>The results of this research place pressure on the future religious education. It is imperative to consider how to implement the experiential and stimulating method of teaching familiar from the primary school also to the teaching of the upper comprehensive classes. In the new national core curriculum, the amount of lessons of religious education is reduced by one weekly lesson per year in 2016 although the scope of the subject's contents remained almost the same. This adds to the pressure of resorting to a more theoretical instruction. This raises the question of what it is that we want to convey by our instruction: is it the absorbing of knowledge or the inspiring of questioning and reflection?</p>			
Avainsanat – Keywords religious education, model of religious education, learning, teaching, subject			

Sisällys

1 JOHDANTO.....	1
2 AIEMPI TUTKIMUS	5
3 USKONNONOPETUS SUOMESSA ENNEN JA NYT	9
3.1 Uskonnonopetuksen historiaa	9
3.2. Uskonnonopetus Suomessa ennen ja nyt.....	12
3.2.1 Uskonnonopetus ja lainsäädäntö	12
3.2.2 Uskonnon opetuksen perustelut ja tavoitteet perusopetuksessa	13
4 VAIHTOEHTOJA OMAN USKONNON OPETUKSELLE	17
4.1 Elämänkatsomustiedon opetus suomalaisissa kouluissa	17
4.2 Uskontotieto – mistä oikeastaan on kyse?	19
5 TUTKITTAVAN RYHMÄN TAUSTAT	21
5.1. Nuoret ja uskonnollisuus	21
5.2 Nuorten uskonnollinen kehitys James W. Fowlerin teorian mukaan	22
5.2 Kehityopsykologinen katsaus nuoruuteen	24
5.2.1 Kehityopsykologia tieteenä	24
5.2.2. Nuoruus ikävaiheena	25
5.2.3. Ajattelun ja identiteetin kehitys ja kypsyminen nuoruudessa	26
6 TUTKIELMAN TOTEUTTAMINEN JA AINEISTON KERUU	28
7 USKONTO OPPILAIKEN KOKEMANA – TULOKSET OPPILASKYSELYSTÄ.....	31
7.1 Oppiaineiden koettu mieluisuus.....	31
7.1.2. Uskonnonopetuksen määrä	35
7.2 Opetusmenetelmien tehokkuus	38
7.3 Evankelisluterilaisen uskonnon keskeisten sisältöjen koettu kiinnostavuus	42
7.3.1. Maailmankatsomuksellinen pohdinta	43
7.3.2. Uskonto ja yhteiskunta	44
7.3.3. Kirkkohistoria	46
7.3.4. Raamattu.....	48
7.3.5. Kristillinen etiikka.....	49
7.3.6 Yleinen katsaus aihealueiden kiinnostavuudesta	51
7.4 Asenneväättämät.....	53
7.4.1. Uskonto-oppiaineen koettu tärkeys, kiinnostavuus ja omakohtaisuus	54
7.4.2 Uskonnon näkyminen oppilaan arjessa	55

7.4.3. Uskonnon arviointi ja arkaluontoisuus	58
7.4.4. Opettajan oppilaslähtöisyys	60
8 JOHTOPÄÄTÖKSET.....	64
9 TUTKIELMAN ARVIOINTIA	70
10 LÄHTEET JA KIRJALLISUUS	73
LIITTEET	83
Liite 1	83

Esipuhe

Olen seurannut viime vuodet aktiivisesti tiivistynyttä keskustelua suomalaisesta uskonnonopetusjärjestelmästä. Tulevana uskonnon aineenopettajana olen huolissani oppiaineen tulevaisuudesta ja siitä, mihin suuntaan uskonnonopetusmallia ollaan viemässä ja muokkaamassa. Oman uskonnon opetus näyttää toistaiseksi säilyvän osana peruskoulun tuntijakoa, siitäkin huolimatta että määrä supistui yhdellä vuosiviikkotunnilla.

Suomessa opetussuunnitelmien perusteista vastaa opetusministeriö. Jokainen kunta ja koulu tekevät suunnitelmasta vielä oman versionsa. Herääkin kysymys, kuuntelemmeko lainkaan itse oppilaita toteuttaessamme opetussuunnitelmaa ja sen tuntijakoa vai toimimmeko me aikuiset vain omien intuitioiden ja kokemusten pohjalta? Mitä mieltä ovat nuoret oppilaamme?

Pro gradu -tutkielmassani olen analysoinut tilastollista tutkimusta hyödyntäen peruskoulun 9. luokan oppilaiden näkemyksiä ja kokemuksia evankelisluterilaisesta uskonnosta oppiaineena. Mielestäni on tärkeää tuoda myös heidän äänensä kuuluviin pohtiessa oppiaineen merkitystä osana koulujärjestelmäämme.

Tahdon lausua nöyrimmät kiitokseni ohjaajalleni, Itä-Suomen yliopiston käytännöllisen teologian yliopistonlehtorille, teologian tohtori Jouko Kiiskelle, joka on kärsivällisyydellä ja lujalla ammattitaidolla ohjannut ja motivoinut minua läpi tutkimusprosessini. Kiitän myös Itä-Suomen yliopiston uskonnonpedagogiikan lehtoria Vesa Hirvosta, joka alun perin innoitti minua tutkimaan suomalaista uskonnonopetusjärjestelmää ja sen tulevaisuutta.

Lisäksi kiitän tutkielmaan osallistuneita kouluja; oppilaita, uskonnon lehtoreita sekä rehtoreita aktiivisuudesta ja kannustuksesta tutkielman toteuttamiseen.

Joensuussa 25.4.2014

Salla Ulvi

1 JOHDANTO

”Annetaan tilaa oppilaan ajattelulle, kysymyksille ja pohdinnoille, niin suuntaan kuin toiseenkin. Ei ole mitään järkeä yrittää tuputtaa jotain tiettyä uskontoa / katsomusta, mutta oppilailla on erityisesti oikeus tietää oman uskontonsa perusteista. Myös muiden uskontojen edustajille tulisi jossain määrin kertoa perusasiat kristillisestä uskosta, joka on kuitenkin ollut pitkälti Suomen perustavia osasia, niin kulttuurisesti kuin jo ihan Suomen itsenäistymisen kannalta. Eettisyys tulee esille muissakin aineissa. Ja sitä voisi integroida jokaiseen oppiaineeseen.”

Nimimerkki *Nainen24*Opiskelija Suomi24.fi -keskustelupalstalla.

Mihin uskonnonopetusta tarvitaan?

Keskustelu uskonnonopetuksen tehtävästä, tavoitteista ja tarpeellisuudesta on jatkunut tiiviinä koko 2000-luvun ajan. Uskonto on ruotsin kielen ohella yksi

koulujärjestelmämme kiistellympiä oppiaineita,¹ ja kiistakapulana on sen asema yhteiskunnan ylläpitämässä koululaitoksessa. Viimeisimmässä Opetushallituksen perusopetuksen tuntijakouudistuksessa² uskonnon tuntimäärä vähenee vuoteen 2016 mennessä yhdellä vuosiviikkotunnilla (yhteensä 38 tuntia/ lukuvuosi) tuoden uusia haasteita myös opetuksen organisoimiseen ja opetettavien asioiden priorisoimiseen.

Keväällä 2012 laatimassa kandidaatintutkielmassani selvitin eduskuntapuolueiden näkemyksiä uskonnonopetuksen järjestämisestä ja sen mahdollisista tulevaisuuden visioista. Tulokset olivat osaltaan hyvinkin huolestuttavia, koska osalle päättäjistä uskonnon nykyinen opetussuunnitelma oli melko tuntematon: uskonnonopetus leimattiin usein tunnustukselliseksi, yhteneväksi kirkon kasteopetuksen kanssa. Edellä mainitun tutkimukseni innoittamana päätin ryhtyä selvittämään itse opetuksen kohderyhmän kokemuksia, näkemyksiä ja kehitysehdotuksia uskonnonopetuksen suhteen. Useiden tutkimusten mukaan uskonnonopetus peruskoulussa on koettu vähemmän mielekkääksi oppiaineeksi, mikä luo paineita oppiaineen kehittämiseen ja mahdollisesti myös sisällön muokkaamiseen.

Tutkimukseni on luonteeltaan kvantitatiivinen, puolistrukturoitu kyselytutkimus, jonka otosryhmänä on neljän keskikokoisen kaupungin peruskoulujen 9.luokan oppilaat. Kyselyn avulla selvitän, *millaisena* oppiaineena uskonto koetaan, *miten* uskonnonopettajan valitsemat opetusmenetelmät vaikuttavat oppimiseen ja aineen mielekkyyteen ja *mikä* on uskonnonopetuksessa oppilaiden mielestä keskeisintä. Kohderyhmän valintaan vaikutti se, että lähes jokainen evankelisluterilaiseen uskonnonopetukseen osallistuva oppilas on käynyt edellisenä vuonna rippikoulun tai kristinoppileirin, jolloin tieto omasta uskonnosta ja uskonnollisuudesta on mahdollisesti lisääntynyt ja näin eksistentiaalinen pohdinta on luonnollinen osa tätä kehityskautta. Toisena argumenttina esitän tämän ikäryhmän omaavan kokonaisnäkemyksen koko peruskoulun aikaisesta uskonnonopetuksesta. Tämän näkemyksen valossa heillä voi olla myös kehittämissuhteita opetuksen järjestämisen suhteen, mikä osaltaan palvelee tutkimustarkoitustani.

Maailman globaalistuessa myös suomalainen yhteiskunta muuttuu entistä rikkaammaksi katsomuksiltaan ja kulttuuriltaan. Varsinkin pääkaupunkiseudulla koulujen oppilaat edustavat useaa eri uskontoa ja katsomusta, mikä osaltaan tuo

¹ Kallioniemi & Luodeslampi 2005, 12.

² Perusopetuksen tuntijako. Valtioneuvoston asetus 28.6.2012.

haasteita uskonnon opetuksen järjestämiseen: pätevistä ja ammattitaitoisista opettajista on pulaa etenkin vähemmistöuskontojen opetuksessa. Tämän lisäksi monessa pienemmässä kunnassa ei yksinkertaisesti ole taloudellisia resursseja järjestää vähemmistöuskontojen edustajille oman uskontokunnan mukaista opetusta lainkaan. Näiden seikkojen myötä keskusteluun on noussut ajatus kaikille yhteisestä katsomusaineen opetuksesta, uskontotiedosta. Mahdollisia kehityslinjauksia uskonnonopetuksen tulevaisuudesta on julkisessa keskustelussa käyty läpi runsaasti. Vuonna 2013 Vuoden uskonnonopettajaksi valittu teologian maisteri Seppo Nyysönen esittää kolmea mahdollista skenaariota Pyysiäisen ja Seppälän toimittamassa teoksessa ”Uskonnonopetuksen käsikirja”. Ensimmäinen skenaario on kaikille yhteinen katsomusaineen opetus, jossa seurattaisiin Ruotsin mallia: aine kulkisi nimellä uskontotieto, jonka opetukseen osallistuisivat kaikki uskontokunnasta riippumatta. Tähän malliin liittyy kuitenkin lukuisia ongelmia ja esimerkiksi Norjassa se on aiheuttanut kanteluita Euroopan ihmisoikeuskomissiolle.³ On kyseenalaista, missä määrin yhteiskunnassamme on mahdollista rakentaa yleissivistävä oppiaine, joka sisältää erilaisten uskontojen ja kulttuurien tarkastelua ilman sitoutumista mihinkään tiettyyn uskonnolliseen yhdyskuntaan. Suomalainen kulttuuri pohjautuu pitkälti kristilliseen etiikkaan ja sen vaikutukset näkyvät suomalaisen jokapäiväisessä elämässä.⁴

Toinen skenaario on nykyisen mallin jatkuminen, hyvine ja huonoine puolineen. Nykyinen malli toki tarjoaa oppilaille valmiudet tutustua omaan uskonnolliseen identiteettiin ja traditioon sekä mahdollistaa dialogin myös vieraiden katsomusten ja kulttuurien kanssa. Ongelmana on kuitenkin opetuksen järjestäminen: monikulttuurinen yhteiskunta asettaa haasteita oman uskonnon opetukseen varsinkin pääkaupunkiseudulla, missä samassa koulussa voidaan opettaa kymmentä eri uskontoa. Päänvaivaa aiheuttavat niin oppituntien sijoittaminen lukujärjestyksiin kuin pätevien opettajien löytäminen varsinkin vähemmistöuskontojen kohdalla.⁵

Kolmannen mallin mukaan opetukseen tulisi lisätä tunnustuksellisia aineksia. Kyseinen skenaario ei kuitenkaan ole mahdollinen sikäli, jos uskonnonopetus nähdään yhteiskunnan kasvatus- ja opetusjärjestelmän tehtävänä. Malliin liittyy myös

³ Kallioniemi 2005, 26.

⁴ Nyysönen 1998, 458–466.

⁵ Nyysönen 1998, 463.

mahdollisuus siirtää uskonnonopetus kokonaan uskonnollisten yhdyskuntien vastuulle.⁶

Keskustelu uskonnonopetuksesta elää ja siksi on tärkeää saada ajankohtaista tutkimustietoa sen asemasta niin peruskoulun kuin lukionkin oppiaineiden joukossa. Tutkielma auttaa pedagogiikan ammattilaisia kehittämään opetusmenetelmiä sekä tunnistamaan ne epäkohdat, jotka mahdollisesti edistävät oppilaiden vieraantumista uskonnon opiskelusta.

⁶ Nyssönen 1998, 463.

2 AIEMPI TUTKIMUS

Suomessa uskonnonopetusta on tutkittu 2000-luvulla, etenkin uskonnonpedagogiikan puolella, melko runsaasti. Helsingin yliopiston uskonnonpedagogiikan professorit Arto Kallioniemi ja Juha Luodeslampi ovat pitäneet aktiivisesti yllä keskustelua uskonnonopetuksesta ja sen tulevaisuudesta ja julkaisseet teeman pohjalta myös useita artikkeleita ja artikkelisarjoja. Mainittakoon tässä yhteydessä yksi tutkielmani päälähteistä: ”Uskonnonopetus uudella vuosituhatluvulla”.⁷ Aiempien tutkimusten lähemmässä tarkastelussa otan huomioon tutkimukset sekä kirjallisuuden, jotka liittyvät olennaisimmin tutkielmani aihepiiriin ja ovat julkaistu vuoden 2003 jälkeen, jolloin ne perustuvat käytössä olevaan opetussuunnitelmaan.

Helsingin yliopiston uskonnonpedagogiikan professori Antti Räsänen julkaisi vuonna 2006 tutkimuksen, jossa tarkastellaan koulun uskonnonopetusta ja siihen liittyviä kansalaisasenteita. Tutkimuksen kohdejoukon muodostivat kaikki Suomessa asuvat 18 vuotta täyttäneet Suomen kansalaiset, ei siis peruskoulun nykyiset oppilaat. Perusjoukosta poimittiin Väestörekisterikeskuksen otantapalvelun avulla 2000 suomalaisen otos. Tutkimusaineisto kerättiin syksyllä 2004. Vastausprosentti jäi

⁷Kallioniemi & Luodeslampi 2005.

tutkimuksessa melko alhaiseksi, ainoastaan alle 30 prosenttia otosryhmästä palautti täytetyn kyselylomakkeen.

Tutkimuksen mukaan suomalaiset pitivät kulttuurihistorian tuntemista kaikista tärkeimpänä perusteena oman uskonnon opetuksen järjestämiseen: kristinusko kuuluu kiinteästi suomalaiseen kulttuuriin, minkä vuoksi oppilaiden on tärkeä tuntea sen peruskysymykset. Sama perustelu nousee esille lähes poikkeuksetta kannanotoissa, jotka puoltavat nykyistä uskonnonopetusjärjestelmää. Suomalaiset näkevät uskonnonopetuksen tärkeänä osana koulujärjestelmää jo positiivisen uskonnonvapauslain nojalla, jonka perusteella oppilaille on taattava mahdollisuus oman uskonnon opetukseen.⁸

Räsänen tutkimuksessa ei selvinnyt, miten suomalaiset haluaisivat toteuttaa uskonnonopetuksen peruskoulussa, mutta sen perusteella voidaan sanoa, miten tärkeänä eri opetuksen toteuttamistapoja pidettiin. Ylivoimaisesti eniten kannatusta sai uskontotiedon opetus, jossa kaikki oppilaat saisivat perustiedot maailmanuskunnoista ja muista vakaumuksista. Tunnustuksellista uskonnonopetusta ei pidetty vastaajien keskuudessa vartenotettavana vaihtoehtona. Myöskään vapaavalintainen uskonnonopetus ei saanut Räsänen mukaan kannatusta suomalaisten keskuudessa.⁹

Tutkimus kartoitti myös uskonnonopettajan ammattitaitoon liittyviä odotuksia. Tärkeimmäksi tehtäväksi koettiin oppilaiden kannustaminen itsenäiseen ajatteluun. Tiedon jakamista, oppilaiden kuuntelemista sekä keskustelua heidän kanssaan pidettiin myös tärkeänä osana uskonnonopettajan persoonaa. Uskonnonopettajan ei toivottu olevan terapeutti ja uskonnollisen tradition auktoriteetti.¹⁰

Räsänen mukaan suomalaiset arvostavat uskonnonopettajan ammattitaitoa ja kohdistavat siihen tietynlaisia odotuksia. Vaikka vastaajat olivat pääsääntöisesti sitä mieltä, että uskonnonopettajan asema juuri eronnut muiden aineiden opettajista, heihin liitettiin odotuksia, joita ei välttämättä liitetä muihin opettajiin. Uskonnonopettajan on kyettävä kuuntelemaan, keskustelemaan ja opastamaan oppilaita tärkeiden elämänkysymysten äärellä.¹¹

⁸ Räsänen 2006, 51.

⁹ Räsänen 2006, 109.

¹⁰ Räsänen 2006, 111–112.

¹¹ Räsänen 2006, 113.

Räsänen huomauttaa, että tarkastellessa suomalaisten käsityksiä uskonnonopetuksesta, on haastava tietää, missä määrin käsitykset liittyivät itse oppiaineeseen ja siihen kohdistuneisiin odotuksiin. Suomalaiset näkevät uskonnonopetuksen uskontotiedon oppiaineena, jossa tehdään selkeä ero kirkollisuuden ja faktatiedon välille. Yksimielisesti sen katsottiin olevan maailmankatsomuksellisen pohdinnan oppiaine, jota pidettiin hieman enemmän mielenkiintoisena kuin mielenkiinnottomana.¹²

Uskonnonopetukseen liittyvien uskomusten tarkastelu Räsänen tutkimuksessa osoitti, että suomalaiset suhtautuivat peruskoulun uskonnonopetukseen hyvin neutraalisti, josta Räsänen nostaa esille kolme erityispiirrettä: suomalaiset kokevat uskonnonopetuksen tarpeelliseksi, uskonnonopetus ei rajoita kenenkään yksilönvapautta ja suomalaisten aikuisten uskomus siitä, ettei uskonto ole oppilaiden keskuudessa kovin suosittu oppiaine. Räsänen on käyttänyt tutkimuksensa kasvatustieteiden maisteri Anitta Salosen koululaisselvitystä peruskoululaisten käsityksistä koulusta ja elämästä vuodelta 1995. Salosen mukaan peruskoululaiset pitivät uskontoa yhdentekevänä ja tarpeettomana oppiaineena. Räsänen pohtiikin, kasvaako uskonnon merkitys vasta myöhemmällä iällä, sillä oppiaineena se ei välttämättä takaa oppilaille välitöntä hyötyä. Aikuisen näkökulmasta sen sijaan elämässä on asioita, joiden ymmärtämiseen vaaditaan uskonnollista yleissivistystä.¹³

Räsänen tutkimuksen mukaan yksilön henkilökohtainen uskonnollisuus heijastui siihen, millaisena hän kokee uskonnonopetuksen. Kristinuskosta vieraantuneet vastaajat näkivät uskonnonopetuksen tarpeettomana ja epäuskottavampana kuin kristillisemmän vakaumuksen omaavat vastaajat. Uskonnollisuuden ja uskonnonopetuskäsitysten yhteydestä Räsänen päätyy johtopäätökseen, jonka mukaan se tukee nykyistä uskontosidonnaista uskonnonopetusmallia. Opiskelumotivaatio on korkeampi oman tunnustuskunnan mukaisessa ryhmässä kuin sellaisessa, missä oppilas joutuu tahtomattaan opiskelemaan vakaumuksensa vastaisia asioita. Näin ollen kaikille pakollinen katsomusaine ei ole välttämättä opiskelumotivaation kannalta paras vaihtoehto.¹⁴

Tuoreimman katsauksen peruskoulun uskonnonopetukseen on luonut Itä-Suomen yliopiston uskonnonpedagogiikan professori Martin Ubani. Teoksessaan ”Peruskoulun uskonnonopetus” Ubani avaa uskontokasvatuksen käsitemaailmaa,

¹² Räsänen 2006, 115–116.

¹³ Räsänen 2006, 114.

¹⁴ Räsänen 2006, 107–115.

historiaa, luokkahuonekäyttämisen ydinkysymyksiä sekä kuvaa monipuolisesti menetelmiä eri-ikäisten oppilaiden opetuksen suunnitteluun ja toteuttamiseen. Ubani pohtii myös uskonnonopetuksen tunnustuksellisuuteen liittyviä käsityksiä sekä uskonnonopettajan roolia ja vakaumusta.

Ubani on nostanut teoksessaan esille useita tutkielmani kannalta merkityksellisiä seikkoja. Tutkielmani kohderyhmä, peruskoulun 9.luokan oppilaat elävät kehityksessään murrosaikaa: lukuisten fyysisten muutosten keskellä myös nuoren psyyke käy läpi merkittäviä muutoksia. Uskontokasvatuksen kannalta merkittävää on se, että lähes 90 prosenttia suomalaisista nuorista käy rippikoulun. Ubanin mukaan rippikoulut, Prometheus-leirit ja muut vastaavat leirit toimivat siirtymäriitteinä ja ovat vahva osa nuorisokulttuuria. Leirit osoittavat myös sen, että olemassaoloon ja uskonnollisuuteen liittyvät peruskysymykset kuuluvat olennaisesti tähän ikäkauteen.¹⁵

Kuitenkaan yläkoululaisten mielestä eksistentiaalista pohdintaa ei oteta riittävästi huomioon peruskoulussa, ei edes uskonnonopetuksessa. Siirryttäessä alakoulusta yläkouluun opetus muuttuu entistä teoriapainotteisemmaksi ja tutkimusten mukaan myös kiinnostus uskontoa kohtaan vähenee huomattavasti tässä siirtymävaiheessa: kun alakoulussa se kuuluu vielä liikunnan ohella suosituimpien oppiaineiden joukkoon, suosio näyttäisi romahtavan ylemmillä vuosiluokilla.¹⁶ Nuoren suhde uskontoon ja uskonnollisuuteen vaihtelee lähes päivittäin ja se on tälle kehityskaudelle luonnollista nuoren etsiessä tilaa ja lupaa omalle olemassaololleen. Uskonnonopettajan on kyettävä sijoittamaan oppitunnilla esiintyvät kärjistetyt lausunnot osaksi oppilaan maailmankuvan rakentumista.¹⁷

¹⁵ Ubani 2013, 157–158.

¹⁶ Ubani 2013, 158–158.

¹⁷ Ubani 2013, 158.

3 USKONNONOPETUS SUOMESSA ENNEN JA NYT

3.1 Uskonnonopetuksen historiaa

Euroopassa koululaitos on syntynyt kirkon toiminnan pohjalta, ja uskonnolla oppiaineena on takanaan vuosisatainen perinne.¹⁸ Roomalaiskatolinen kirkko vastasi opetuksesta Turun katedraalikoulussa, kaupunkikoulussa ja luostarikoulussa. Uskonpuhdistuksen myötä koululaitoksen olemus muuttui toiminnan siirryttyä yhä enemmän yhteiskunnan vastuulle, vaikkakin se säilyi piispojen ja tuomiokapitulien ohjauksessa. Uskonnosta tehtiin itsenäinen oppiaine, joka keskittyi katekismusopetukseen. 1600-luvulla Suomessa siirryttiin kolmiportaiseen koulujärjestelmään, johon kuuluivat lastenkoulut, triviaalikoulut ja lukiot.¹⁹

Koululaitos ei tavoittanut kaikkia kansalaisia, ja luterilaisen kirkon tavoitteena oli edistää koko kansan opetusta niin, että jokainen pystyy lukemaan Raamattua. Tämän myötä Suomeen syntyi kirkollinen kansanopetus, jonka keskeisinä työmuotoina olivat

¹⁸ Kallioniemi 2005, 12.

¹⁹ Kallioniemi 2005, 12–13.

kotiopetuksen lisäksi muun muassa kinkerit, lukkarinkoulut ja rippikoulut. 1800-luvulla maallinen ja kirkollinen hallinto erotettiin virallisesti toisistaan ja tämä vaikutti myös koululaitoksen toimintaan. Koululaitos siirtyi seurakunnilta yhteiskunnan ylläpitämäksi, ja tämän muutoksen myötä kaupunkeihin syntyi kristilliseen maailmankatsomukseen perustuvia kansakouluja. Kansakoulujen syntyyn vaikutti erityisesti se, ettei kirkollista katekismukseen keskittyvää opetusta koettu riittäväksi. Kansakoulut ja oppikoulut muodostivat Suomeen rinnakkaiskoulujärjestelmän. Kansakoulut yleistyivät kuitenkin hitaasti, ja kirkon järjestämä alkuopetus oli etenkin maaseudulla ainoa koulutusvaihtoehto. Tämän vuoksi vuonna 1921 säädettiin oppivelvollisuuslaki,²⁰ jonka myötä kunnallinen alakansakoulu tuli kaikille pakolliseksi.²¹

Keskustelua uskonnonopetuksen asemasta käytiin jo 1900-luvun alkutaipaleella. Suomen Sosiaalidemokraattinen Puolue (SDP) esitti vuonna 1903 julkaistussa Forssan ohjelmassaan²² uskonnonopetuksen lakkauttamista, ja keskustelua käytiin uskonnonopetuksen korvaamisesta yleisellä uskonnonhistorialla ja siveysopilla. Kirkon ja valtion erottua toisistaan lopullisesti vuonna 1919, kansalaiset saivat täydellisen uskonnonvapauden. Suomesta tuli uskonnollisesti neutraali, jolloin se ei virallisesti tunnustanut luterilaisen uskon merkitystä tai asemaa. Uskonnonvapauslaki säädettiin vuonna 1923. Se takasi kaikille oikeuden julkiseen ja yksityiseen uskonnonharjoitukseen, kunhan se tapahtui lain puitteissa. Uskonnonvapauslaki ei määritellyt tarkemmin uskonnonopetuksen sisältöä jättäen sen koululaitoksen tehtäväksi.²³ Samana vuonna kansakoululaitos esitti uskonnonopetuksen järjestämisestä sen uskontokunnan tunnustuksen mukaan, johon enemmistö oppilaista kuuluu. Oppilas voitiin vapauttaa uskonnonopetuksesta hänen näin halutessaan, mikäli hän ei kuulunut kyseiseen uskontokuntaan. Mikäli kouluissa oli vähintään kaksikymmentä oppilasta, jotka eivät kuuluneet enemmistön uskontokuntaan, tuli heille järjestää vanhempien vaatimuksesta oman uskontokuntansa mukaista opetusta. Mihinkään uskontokuntaan kuulumattomille kouluissa opetettiin uskonnon sijaan siveysoppia ja tunnukseton uskonnonhistoriaa. Uskonnonopetuksen asema ja luonne olivat evankelis-luterilaisen kirkon opetuksen mukaista, ja se pysyikin pitkään yhtenäisenä kasteopetuksen kanssa. Uskonnonopetuksen tavoitteeksi määriteltiin

²⁰ Oppivelvollisuuslaki 1921: Kaikki koulun penkille, 2009.

²¹ Kallioniemi 2005. 13–14.

²² Forssan ohjelma 1903.

²³ Kallioniemi 2005, 14.

siveellisen luonteen kasvattaminen. Opetuksen aineksena olivat raamatunhistorialliset aiheet ja uskonnollissiveelliset kertomukset.²⁴

Vuoden 1952 kansakoulun opetussuunnitelmassa tapahtui muutoksia myös uskonnonopetuksen kohdalla: koulujen uskonnonopetuksen luonteen oli erottava kirkon kasteopista. Tähän johti muun muassa se, että uskonnonopetuksen luonne oli melko samanlaista luokka-asteesta riippumatta ja opetussuunnitelmaa toteuttamassa ollut komitea näki sen rippikoulun esiasteena. Uusi opetussuunnitelma painotti yhteiskuntakelpoisuutta, itsenäistymistä ja persoonallisen vakauden syntymistä. Muutoksista huolimatta uskonnonopetuksessa pysyi kirkollinen leima, eikä opetus saanut olla sen tunnustuksen vastaista.²⁵

Kansakoulusta siirtyminen peruskoulujärjestelmään toteutettiin Suomessa 1970-luvulta alkaen. Peruskoulujärjestelmään siirryttäessä valtiolliset oppikoulut kunnallistettiin ja suurin osa yksityisistä oppikouluista siirrettiin kunnan koululaitokseen. Tämä vaihdos vaikutti uskonnonopetuksen sisältöön, ja sen myötä sitä uudistettiin modernisoituvan yhteiskunnan tarpeisiin sopiviksi: opetuksen tuli edistää suvaitsevaisuutta erilaisia arvoja ja maailmankatsomuksia kohtaan. Opetuksen lähtökohtana oli edelleen kristinusko, ja uskontoa opiskeltiin sen näkökulmasta. Perspektiivit laajenivat kuitenkin koskemaan myös muita uskontoja ja katsomuksia.²⁶ Suomen evankelis-luterilainen kirkko laati vuonna 1977 kirkon kasvatustoiminnan kokonaisohjelman, jonka mukaan koulujen uskonnonopetus ei ole tunnustuksellisuudestaan huolimatta kirkon kasteopetusta. Sen jälkeen kirkollinen leima alkoi hiljalleen hävitä uskonnonopetuksesta.²⁷

²⁴ Kallioniemi 2005, 14–15.

²⁵ Kallioniemi 2005, 16.

²⁶ Perusopetuksen historia. Opetushallitus 2010.

²⁷ Aamenesta öylättiin; Seurakuntakasvatus.

3.2. Uskonnonopetus Suomessa ennen ja nyt

3.2.1 Uskonnonopetus ja lainsäädäntö

Uskonnonopetuksen juridinen luonne on kokenut melko vähäisiä muutoksia 1920-luvun jälkeen vaikkakin uskonnonopetuksen painopiste on olennaisesti muuttunut: tavoitteena ei enää pidetä henkilökohtaisen uskon kasvattamista, vaan opetuksen tehtävänä on tukea oppilaan uskonnollista, eettistä ja sosiaalista kehitystä.²⁸ Uuden uskonnonvapauslain tultua voimaan vuonna 2003 tunnustuksellisen uskonnonopetuksen käsite korvattiin oman uskonnon opetuksella. Muutos tarvittiin, sillä tunnustuksellisuus tulkittiin usein synonyymina kirkolliselle opetukselle ja sen pelättiin rajoittavan oppilaiden näkökulmia ja valinnanvapautta. Tosiasiassa koulujen uskonnonopetus ja kirkon kasteopetus olivat kulkeneet omia teitään jo vuosikymmenten ajan.²⁹

Uusi uskonnonvapauslaki sisältää ajatuksen positiivisesta oikeudesta saada oman uskonnonopetusta. Oman uskonnon opetus katsotaan nimenomaan oikeudeksi eikä siinä kirjoiteta ainoastaan opetuksesta vapautumisesta. Uusi laki ankkuroituu kansainvälisten sopimusten ja julistusten määritelmiin uskonnonvapauden ja uskontokasvatuksen välisestä suhteesta: jokaisella on oltava oikeus oppia ja opettaa omaa uskontoaan tai siihen rinnastettavaa elämänsä katsomusta. Uuden lainsäädännön myötä on haluttu korostaa, että uskonnonopetuksen on lähdettävä pikemminkin oppilaiden oikeuksista kuin uskonnollisten yhdyskuntien etujen turvaamisesta.³⁰ Uusi laki ei ole juurikaan vaikuttanut uskonnonopetuksen järjestämismalliin. Perusopetus- ja lukiolakiin kirjattiin pykälä oikeudesta saada oman uskonnon tai elämänsä katsomustiedon opetusta, ja opetuksen järjestämisen perusteena on edelleen oppilaiden enemmistö. Oppilaan, joka ei kuulu enemmistön edustamaan uskontokuntaan, ei tarvitse enää hakea uskonnonopetuksesta vapautusta, mutta hän voi halutessaan osallistua sen opetukseen. Tämä edustaa uskonnonvapauden positiivista oikeutta. Uusi laki korostaa myös uskonnonopettajien uskonnonvapautta, eikä

²⁸ Kallioniemi 2005, 17.

²⁹ Porkka 2008, 114.

³⁰ Porkka 2008, 107–108.

evangelisluterilaisen tai ortodoksisen uskonnon opettajalta vaadita enää kirkon jäsenyyttä.³¹

Suomen uskonnollisen kulttuurihistorian perusteella perusopetus- ja lukiolaki korostavat evangelisluterilaisen ja ortodoksisen uskonnonopetuksen erityisasemaa verrattuna muihin uskonnollisiin ryhmiin. Lakien mukaan mainittuihin uskontokuntiin kuuluville, vähintään kolmen oppilaan ryhmille on koulujen järjestettävä aina oman uskonnon mukaista opetusta ilman vanhempien vaatimusta. Muihin uskonnollisiin yhteisöihin kuuluvalla vähintään kolmelle oppilaalle on järjestettävä oman mukaista opetusta vanhempien niin vaatiessa. Mikäli kouluissa on vähintään kolme mihinkään uskonnolliseen yhdyskuntaan kuulumatonta oppilasta, heille on järjestettävä elämänkatsomustiedon opetusta.³²

3.2.2 Uskonnon opetuksen perustelut ja tavoitteet perusopetuksessa

Perusopetuksen vuonna 2004 laaditussa perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa (POPS) uskonnon opetusta on luonnehdittu siten, että uskonnon opetuksessa tarkastellaan elämän uskonnollista ja eettistä ulottuvuutta niin oppilaan omasta näkökulmasta kuin laajempänä yhteiskunnallisena ilmiönäkin. Opetuksessa korostuu oman uskonnon tunteminen sekä sen kautta saatu valmius kohdata erilaisia katsomuksia ja kulttuureita. Opetuksen tehtävänä on tarjota oppilaalle eväät, joista hän saa aineksia oman identiteetin ja maailmankatsomuksen rakentamiseen. Tavoitteena on uskonnollinen ja katsomuksellinen yleissivistys, joka saavutetaan perehtymällä omaan uskontoon ja suomalaiseen katsomusperinteeseen sekä vieraisiin uskontoihin. Uskonnonopetus pyrkii kasvattamaan oppilaan eettisyyteen sekä auttamaan häntä uskonnon eettisen ulottuvuuden ymmärtämisessä.³³ Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa uskonnon opetuksen hyvän osaamisen tavoitteita ovat seuraavat:

³¹ Porkka 2008, 108–109.

³² POPS 2004, 202–207; Lukiolaki 9 §.

³³ POPS 2004, 202–207.

”Tavoitteet vuosiluokille 6 – 9

- ymmärtää uskonnon ja siihen sisältyvän pyhyiden ulottuvuuden merkitystä ihmisen ja yhteisön elämässä
- perehtyy Raamattuun inhimillisenä ja pyhänä kirjakokoelmana
- perehtyy kristinuskoon, sen syntyyn ja kehitykseen sekä sen merkitykseen ihmisen ja yhteiskunnan elämässä
- perehtyy luterilaiseen kirkkoon ja sen uskonkäsitykseen
- tutustuu keskeisiin maailmanuskontoihin pääpiirteissään
- osaa kunnioittaa eri tavoin uskovia ja ajattelevia ihmisiä.
- tuntee eettisen ajattelun peruskäsitteitä ja kristillisen etiikan perusteita sekä osaa soveltaa näitä eettiseen pohdintaansa ja toimintaansa.”³⁴

Uskonnonopetuksen asemasta kouluopetuksesta on keskusteltu tiiviisti aina 1900-luvun alusta lähtien. Painostuksesta huolimatta se on säilynyt opetussuunnitelmissa, sillä koulujen antama eettinen kasvatus on mielletty usein uskonnonopetuksen keskeiseksi tehtäväksi.³⁵ Keskustelujen lomassa uskonnonopetuksesta on esitetty suuri määrä perusteluja, miksi uskonnonopetus tulisi säilyttää osana tuntijakoa. Näkyvimmiksi argumenteiksi nousevat suomalaisen kulttuuriperinnön tuntemus ja vaaliminen. On haluttu korostaa, etteivät uskonnot koostu pelkästään yliluonnolliseen kohdistuvista uskomuksista vaan ne vaikuttavat ympäröivään kulttuuriin ja yhteiskuntaan. Esimerkiksi eurooppalaisella lainsäädännöllä, tapakulttuurilla ja ajanlaskulla on voimakas yhteys kristinuskoon: taiteen, arkkitehtuurin ja juhlapyhien merkitys avautuu kulttuurisesta viitekehyksestä käsin. Oman uskonnon opetus varmistaa sen, että vallitseva kulttuuriperintö säilyy sukupolvelta toiselle.³⁶

Uskonnonopetuksen nähdään helpottavan myös eri kulttuurien keskinäistä vuoropuhelua. Yhä enemmän monikulttuuristuvassa yhteiskunnassa tarvitaan valmiuksia suvaitsevaisuuteen, vieraiden kulttuurien ymmärtämiseen ja uskontojen väliseen vuoropuheluun. 2000-luvun terrori-iskujen ja niiden jälkiseurausten myötä uskonnot ovat tulleet poliittisesti tärkeiksi ja aiheuttaneet osaltaan pelkoa ja epäluuloa

³⁴ POPS 2004.

³⁵ Luodeslampi & Nevalainen 2005, 303.

³⁶ Kallioniemi 2005, 33–34.

vieraita kulttuureita kohtaan. Suomalaisen uskonnonopetuksen on nähty osaltaan ehkäisevän uskonnollista fanatismia tarjoamalla kriittistä ja asiantuntevaa tietoa vieraista katsomuksista ja kulttuureista.³⁷

Uskonnonopetuksen olemassaoloa yleissivistävässä koululaitoksessa on siis perusteltu useilla erilaisilla argumenteilla, jotka ovat osin päällekkäisiä. Argumentit painottavat erilaisia näkökulmia uskonnonopetukseen ja –kasvatukseen avaten niiden tehtäviä ja tavoitteita erilaisista näkökulmista käsin. Kallioniemi on koonnut seitsemän eri perustelua teoksessa ”Uskonnonopetus uudella vuosituhannella”: *kasteopetus-, kulttuuri-historiallinen-, antropologinen-, yhteiskunnallinen-, yleissivistyksellinen-, eettinen- ja monikulttuurisuusperustelu*.³⁸

Kasteopetusperustelu oli vallallaan 1900-luvun alkupuolella eikä siihen ole juuri viime vuosina vedottu puolustettaessa uskonnonopetuksen asemaa. Perustelun mukaan myös koulun uskonnonopetuksen tehtävänä on antaa kirkon kastekäskyyn perustuvaa kirkon opetusta. Opetuksen tehtävänä on ensisijaisesti auttaa oppilaan uskon syntymistä sekä siihen kasvamista. Koulun ollessa osana yhteiskunnan kasvatusta- ja opetusjärjestelmää sen tehtävänä on antaa yleissivistävää opetusta oppilaan omista lähtökohdista, jolloin uskonnonopetuksen tavoite ei ole opettaa *uskoa* vaan *uskonnosta*. Sen sijaan kirkon omat uskonnolliset kasvatuksen järjestelmät, kuten rippii- ja pyhäkoulut, tarjoavat kristillistä ja uskonnollista kasvatusta.³⁹

Kulttuurihistoriallinen perustelu painottaa sitä, että uskonnonopetuksen tehtävänä on johdattaa oppilaat oman kulttuurin omaksumiseen ja sen edelleen kehittämiseen. Uskonto sekä siihen liittyvät kertomukset, myytit ja symbolit ovat tärkeä osa yleissivistystä ja avaimia länsimaalaisen kulttuurin ymmärtämiseen. Tämän vuoksi kulttuurihistoriallinen näkökulma on ollut esillä jokaisessa uskonnonopetuksen opetussuunnitelmassa.⁴⁰

Antropologisen perustelun mukaan uskonnollisuus ja uskonnolliset kysymykset ovat osa yksilön kokonaispersoonallisuutta ja niillä on tärkeä merkitys ihmisen elämäntulkinnassa. Koulun on otettava huomioon yksilön luontaiseen olemukseen

³⁷ Miksi uskonnonopetusta tarvitaan?

³⁸ Kallioniemi 2005, 31–34.

³⁹ Kallioniemi 2005, 32.

⁴⁰ Kallioniemi 2005, 33.

liittyvät eksistentiaaliset kysymykset. Uskonnonopetuksella nähdään olevan tärkeä rooli henkistä kasvua ja mielenterveyttä tukevana oppiaineena.⁴¹

Yhteiskunnallinen perustelu korostaa uskonnonopetuksen merkitystä kansalaiskasvatuksessa. Oppilaita on kasvatettava suvaitsevaisuuteen, kunnioittamaan toisten ihmisten vakaumuksia ja kohtaamaan erilaisuutta tukien näin kasvamista yhteiskunnallisesti vastuuntuntoiseen elämänasenteeseen. Uskonnonopetuksen yhteiskunnallinen rooli on kasvanut viime vuosina voimakkaasti monikulttuurisuuden lisääntyttyä ja yhteiskunnallisten muutosten myötä. Yleissivistyksellinen perustelu on osittain päällekkäinen antropologisen ja kulttuurihistoriallisen perustelun kanssa. Uskonnon tiedonalan tunteminen on olennainen osa yleissivistystä, joka antaa oppilaalle valmiudet sopeutua ympäröivään maailmaan.⁴²

Eettinen näkökulma on ollut vahva argumentti perusteltaessa uskonnonopetuksen asemaa yleissivistävässä koululaitoksessa. Uskonnonopetus sisältää vahvan eettisen, arvokasvatuksellisen ulottuvuuden, jotka ovat opetuksen keskeisiä osia eri kouluasteilla.⁴³

Monikulttuurisessa yhteiskunnassa tarvitaan tietoa sekä omasta uskonnosta ja katsomusperinteestä, mutta myös muista uskonnoista, katsomuksista ja kulttuureista. Uskonnonopetus antaa valmiudet kulttuurien ja katsomusten väliseen vuoropuheluun ja mahdollistaa niiden tarkastelun kulttuurirajojen yli. Monikulttuurisuusperustelusta onkin viime vuosina tullut keskeinen perustelu koulun antamalle uskonnonopetukselle.⁴⁴

⁴¹ Kallioniemi 2005, 33.

⁴² Kallioniemi 2005, 34.

⁴³ Kallioniemi 2005, 34.

⁴⁴ Kallioniemi 2005, 34.

4 VAIHTOEHTOJA OMAN USKONNON OPETUKSELLE

4.1 Elämäkatsomustiedon opetus suomalaisissa kouluissa

Suomalainen koulujärjestelmä on tarjonnut uskonnollisiin yhdyskuntiin kuulumattomille oppilaille vaihtoehtoisen katsomusaineen opetusta jo vuodesta 1923 lähtien. Alun perin oppiainetta kutsuttiin nimellä uskonnonhistoria ja siveysoppi, mutta nimi muuttui vuonna 1985 koululainsäädännön uudistuksen myötä elämäkatsomustiedoksi. Nimenvaihdon myötä elämäkatsomustiedon opetus tuli lukioihin uutena oppiaineena.⁴⁵

Perusopetuslain mukaan elämäkatsomustiedon opetusta on järjestettävä, mikäli kunnan alueella on vähintään kolme uskontokuntiin kuulumatonta oppilasta. Elämäkatsomustiedon opetus ei ole pakollista, joten jokaisella uskonnolliseen yhdyskuntaan kuulumattomalla oppilaalla on oikeus päästä myös evankelis-luterilaiseen uskonnon opetukseen. Vastavuoroisesti evankelisluterilaiseen tai ortodoksiseen kirkkoon kuuluvat oppilaat eivät saa osallistua elämäkatsomustiedon

⁴⁵ Kallioniemi 2005, 18.

opetukseen. Lisäksi vähemmistöuskontoon kuuluva oppilas saa osallistua elämänskatsomustiedon opetukseen, ellei hänen oman uskonnon mukaista opetusta järjestetä. Elämänskatsomustiedon opetuksen viikkotuntimäärä on sama kuin muissakin katsomusaineissa.⁴⁶

Elämänskatsomustieto on sitoutumaton oppiaine, eli se ei edusta mitään tiettyä katsomusta. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2004 kuvaa elämänskatsomustietoa monitieteiseksi oppiaineeksi, joka hyödyntää filosofian ohella ihmis-, yhteiskunta- ja kulttuuritieteitä. Opetus rakentuu ihmiskäsitykselle, joka korostaa ihmisen mahdollisuutta elää vapaina ja keskenään tasavertaisina, aktiivisina ja tavoitteellisina. Katsomukset ja käsitykset nähdään syntyneen yksilöiden, yhteisöjen ja traditioiden vuorovaikutuksen tuloksena. Elämänskatsomustiedon opetuksen tulisi kannustaa oppilaita järkipäraseen oman elämän hallintaan ja omien inhimillisten tavoitteiden saavuttamiseen, kriittiseen ajatteluun sekä avaraan ja suvaitsevaan maailmankuvaan. Elämänskatsomustiedossa pohditaan eettisiä kysymyksiä oikeasta ja väärästä, tarkastellaan ympäröivää maailmaa ja ihmisen paikkaa maailmassa tutustuen samalla vieraisiin kulttuureihin. Alakoulun elämänskatsomustiedon opetus käsittelee muun muassa ystävyyttä, erilaisuutta ja suvaitsevaisuutta. Yläkoulussa puolestaan keskitytään kulttuurin ja ihmisen suhteeseen, etiikan eri ulottuvuuksiin sekä tulevaisuuteen.⁴⁷ Lukio-opetus syventää peruskoulussa opittua ainesta.⁴⁸

Yhteiskuntamme muuttuessa yhä monikulttuurisemmaksi elämänskatsomustiedon oppilasmäärät ovat kasvaneet tasaisesti vuodesta 1985 lähtien tuoden haasteita opetuksen järjestämiseen.⁴⁹ Luokanopettajan pätevyyden saanut henkilö voi opettaa elämänskatsomustietoa alakoulussa, mutta yläkoulun ja lukion opettajien täytyy suorittaa elämänskatsomustiedon yliopisto-opintoja ennen kyseisen aineen opettamista. Tästä huolimatta vielä 2000-luvun alussa lähes kolmanneksella elämänskatsomustietoa lukiossa opettaneista opettajista ei ollut lainkaan oppiaineen yliopistollisia opintoja suoritettuna, ja perusopetuksessa vuosiluokilla 7–9 tilanne oli vielä heikompi. Koulutuksellisesti pätevimmat opettajat löytyivät alakoulusta. Haasteita opetukseen tuovat muun muassa yhdysluokat, jotka saattavat muodostua esimerkiksi 1–3 ja 4–6 vuosiluokista. Näitä esiintyy pienemmissä kunnissa, jossa opetuksen järjestäminen

⁴⁶ Perusopetuslaki 1998, 13 §.

⁴⁷ POPS 2004.

⁴⁸ Nuorten lukiokoulutuksen opetussuunnitelman perusteet 2003 ja 18.6.2010 annettu täydennys lukion opetussuunnitelman perusteisiin.

⁴⁹ Elämänskatsomustietoon liittyviä tilastoja – Elämänskatsomustiedon opiskelijamäärät 2013.

kullekin vuosiluokalle erikseen on hankalaa. Lisäksi osassa pienissä kunnissa on havaittu nykyisen lainsäädännön kiertämistä, jonka perusteella uskontokuntaan kuulumattomat pitäisi ohjata automaattisesti elämäkatsomustiedon opetukseen. Opetusresurssien vähyys vuoksi pienet kunnat voivat pyrkiä välttämään oppiaineen opetusryhmien muodostumista ja kunnat eivät aina jaa tietoa elämäkatsomustiedon opetuksesta oppilaiden vanhemmille.⁵⁰

4.2 Uskontotieto – mistä oikeastaan on kyse?

Suomen kouluissa opetetaan nykyisin katsomusaineina elämäkatsomustietoa sekä useita eri uskontoja⁵¹ ja katsomusaineiden opetus aloitetaan jo ensimmäisellä luokalla. Nykyinen järjestely tuo haasteita muun muassa opetuksen järjestämiseen sekä pätevien opettajien löytämiseen. Suomessa onkin viime vuosina keskusteltu siitä, pitäisikö nykyinen katsomusaineiden opetus korvata kaikille yhteisellä oppiaineella. Tällä hetkellä esimerkiksi Ruotsissa opetetaan kaikille yhteistä uskontotietoa, josta on poistettu kaikki tunnustuksellisuus eikä se ole sidottu mihinkään tiettyyn katsomukseen.⁵²

Helsingin eurooppalaisen koulun opetussuunnitelma kuvaa uskontotietoa monitieteiseksi humanistis-yhteiskunnalliseksi oppiaineeksi, jonka lähtökohtiin kuuluvat etiikka, uskontotiede, teologia sekä yhteiskunta- ja kulttuuritieteet. Opetuksessa tarkastellaan elämän katsomuksellista ja eettistä ulottuvuutta oppilaan oman kasvun näkökulmasta sekä laajempänä yhteiskunnallisena ilmiönä. Uskontoja ja muita katsomuksia, kuten myös uskonottomuutta, käsitellään kulttuuriin ja elämään vaikuttavina perustekijöinä. Uskontotiedon opetuksessa korostetaan uskontojen ja katsomusaineiden tuntemista sekä valmiutta kohdata niitä. Uskontotiedon opetuksen tulisi kasvattaa oppilaan tietoisuutta uskontoihin ja katsomuksiin, etiikkaan sekä ympäröivään kulttuuriin. Sen tulisi edistää oppilaan spirituaalista, eettistä, kulttuurista ja sosiaalista kehitystä. Opetuksen tulisi auttaa oppilaita pohtimaan uskontoihin ja katsomuksiin liittyviä kysymyksiä, mikä mahdollistaa niiden kriittisen tarkastelun.

⁵⁰ Karisma 2008.

⁵¹ Sakaranaho 2007, 3.

⁵² Karisma 2008.

Opetuksen tavoitteena on taata oppilaille uskontoihin, katsomuksiin ja kulttuureihin liittyvä yleissivistys sekä niihin liittyvä lukutaito.⁵³

Uskontotieto edustaa Nyssösen esittämää ensimmäistä skenaariota uskonnonopetuksen tulevaisuudesta.⁵⁴ Kaikille yhteinen katsomusaine helpottaisi opetuksen järjestämistä ainakin teoriassa ja takaisi kaikille tasapuolisen, laadukkaan opetuksen. Ruotsissa tähän malliin siirryttiin jo vuonna 1962 ja Norja seurasi perässä vuonna 1997. Kun uskonnonvapauslakia valmisteltiin 2000-luvun alussa, myös Suomessa tehtiin lakialoite uskontotieto-nimisestä oppiaineesta. Aloitetta ei kuitenkaan hyväksytty. Tämän jälkeen malli on noussut tasaisin väliajoin esityslistalle opetussuunnitelmia uudistaessa.⁵⁵

⁵³ Helsingin eurooppalainen koulu - Uskontotiedon opetussuunnitelma 2008, 3–13.

⁵⁴ Nyssönen 1998, 461.

⁵⁵ Kallioniemi 2005, 25.

5 TUTKITTAVAN RYHMÄN TAUSTAT

5.1. Nuoret ja uskonnollisuus

Tässä osiossa tarkastelen uskonnonopetuksen kannalta olennaisia piirteitä yläkouluikäisen nuoren kehitys- ja elämäntilanteesta. Katsaus on tutkielman kannalta oleellinen, koska niiden avulla on mahdollista selittää tutkimuksesta saatuja tuloksia sekä kouluopetuksen kannalta on huomattava, että jo lapsuudesta saakka oppilailla voi olla huomattavia eroja katsomuksellisessa kehityksessä. Teorioissa on myös lukuisia ongelmia ja niitä voidaan pitää ainoastaan suuntaa antavina, koska niillä ole herkkyyttä huomioida oppilaiden kehitykseen vaikuttavia yksilöllisiä ympäristötekijöitä.⁵⁶ Tarkastelun keskeisenä näkökulmana ovat ikäryhmälle tyypilliset psykososiaaliset kehityshaasteet, ihmissuhteet, tunne-elämän ilmiöt sekä kognitiiviset kyvyt. Lisäksi keskeisenä näkökulmana on oppilaan minä- ja maailmankuvan olemus.

⁵⁶ Ubani 2013, 147.

Usko ja uskonnollisuus muokkautuvat elämänkaaren eri vaiheissa saaden uusia piirteitä ja muotoja.⁵⁷ Tähän vaikuttavat yksilön kehitystaso ja sen tuomat kyvyt ja rajoitukset, myös elämän eri vaiheiden kokemukset ja haasteet. Edellä mainitut näkökulmat edustavat kognitiivisia, pääasiassa ajattelun muutoksiin keskittyviä teorioita uskonnollisuuden kehityksestä. Pohdittaessa lasten ja nuorten mahdollisuuksia omaksua uskontoa on otettava huomioon joitakin erityispiirteitä. Ihminen on kognitiivisesti täysin kehittynyt vasta 14–15 vuoden iässä. Uskonnon käsitteet ja käsitykset eivät perustu ainoastaan älyllisiin prosesseihin, vaan emotionaalisilla tekijöillä on merkittävä rooli näiden käsitteiden omaksumisessa.⁵⁸

5.2 Nuorten uskonnollinen kehitys James W. Fowlerin teorian mukaan

Sveitsiläisen kehityspsykologin Jean Piaget'n luomaa teoriaa lapsen kehityksen vaiheista on käytetty pohjana myös tutkittaessa ihmisen hengellisyyden ja uskon kehitystä. Merkittävämmät uskonnollisuuden vaiheteoriat ovat Robert Goldmanin uskonnollisuuden kognitiivisen kehityksen teoria, James Fowlerin uskonnollisuuden teoria sekä Fritz Oserin uskonnollisuuden teoria. Kyseiset teoriat ovat muodostettu kristinuskon viitekehyksestä, mutta niiden tekijät edustavat eri kirkkokuntia.⁵⁹ Tarkastelen tutkielmassani lähemmin Fowlerin teoriaa, koska Fowler protestanttisen kirkkokunnan edustajana on kulttuurisesti lähimpänä evankelisluterilaista kirkkokuntaa. Fowler (s.1940) työskenteli teologian ja kehityspsykologian professorina Yhdysvalloissa ennen eläköitymistään vuonna 2005.

Fowlerin teoria kattaa ihmisen elämänkaaren lapsuuden vaistoihin ja aistimuksiin perustuvasta, jäljittelevän uskon kautta autonomisempaan ja lopulta kypsään uskoon. Teoria ei rajoitu pelkästään uskonnollisen kehityksen tarkasteluun vaan kuvaa monipuolisesti merkityksen muodostamisen rakenteita. Teoria tarkastelee, millaisiin yleisinhimillisiin rakenteisiin, hahmoihin ja lainalaisuuksiin usko ja uskonnollisuus pohjautuvat yksilön persoonassa riippumatta uskonnollisten ja muiden traditioiden sisällöistä.⁶⁰

⁵⁷ Oikarinen 1998, 159.

⁵⁸ Holm 2005, 146.

⁵⁹ Ubani 2013, 148.

⁶⁰ Fowler 1981, 119–199.

Fowler jakaa uskon kehityksen seitsemään eri vaiheeseen. Vaiheet ovat *vauvaiän varhaisusko*, *intuitiivis-projektiivinen (varhaislapsuus)*, *myyttis-kirjaimellinen (alakouluikä)*, *synteettis-konventionaalinen (nuoruus)*, *yksilöllistynvä reflektiivinen (varhaisaikuisuus)*, *konjunkttiivinen (keskiaikuisuus)* sekä *yleismaailmallisesti pätevä (noin 40 ikävuodesta eteenpäin)* uskon vaihe.⁶¹ Uskonnollisen kehityksen vaiheista tutkielmani kannalta oleellisin on seuraavaksi tarkasteleman *synteettis-konventionaalinen uskon vaihe*, sillä otosryhmä koostuu 15–16-vuotiaista nuorista.

Synteettis-konventionaalinen uskon vaihe (13–) liittyy puberteetin voimakkaisiin psyykkisiin ja fyysisiin murroksiin, ja vaiheen on mahdollista jäädä pysyväksi tilaksi myös aikuisuudessa. Murrosiässä nuoren elämänpiiri yleensä laajenee, itsenäistyminen kodista ja vanhemmista alkaa ja maailma näyttäytyy yhtäkkiä laajempaan kokonaisuutena. Kokemusmaailma ulottuu kodin ulkopuolelle ikätovereihin, kouluun, tiedotusvälineisiin ja uskontoon. Uskon tehtävänä on jäsentää tietoa ja yhdistää se arvoihin sekä tarjota perusta yksilön identiteetille ja maailmankatsomukselle. Vaiheeseen siirtyminen edellyttää nuorelta loogisen ja abstraktin ajattelun kehittymistä, sillä siihen kuuluu olennaisesti irtautuminen konkreettisesta ja kirjaimellisesta uskontulkinnasta ja siirtyminen abstraktimman ajattelun tasolle. Ajattelu muovautuu kuitenkin pitkälti vielä toisten mielipiteiden mukaan eikä auktoriteetteja haluta kyseenalaistaa. On mahdollista, että maailmankatsomus muodostuu tästä johtuen kapeakatseiseksi ja ehdottomaksi.⁶² Näin ollen synteettis-konventionaalisessa vaiheessa uskon ja uskonnonopetuksen tehtävänä on tukea nuorta olemassaolon peruskysymysten äärellä ja auttaa muodostamaan omaa identiteettiään ja elämäntutkimustaan.

Varhaisaikuisuudessa osa nuorista siirtyy uskonnollisessa kehityksessään neljanteen vaiheeseen, *yksilöllistynvään reflektiiviseen* uskoon. Kyseisessä vaiheessa yksilö tarkastelee ja kyseenalaistaa aikaisempia uskomuksia ja perinteitä sekä rakentaa niiden pohjalta omaa hengellistä identiteettiään: auktoriteetit eivät ole enää erehtymättömiä, eikä muiden mielipiteistä olla niin riippuvaisia. Vaiheessa korostuvat kriittisyys ja älyllinen pohdinta, joka voi toisaalta johtaa asioiden liialliseen rationalisoimiseen.⁶³

⁶¹ Fowler 1981, 119–199.

⁶² Fowler 1981, 151–173.

⁶³ Fowler 1981, 174–181.

Synteettis-konventionaalisessa vaiheessa yksilön ajattelu on pitkälti kiinni oman identiteetin etsimisessä ja itselle tärkeiksi koetuissa ihmissuhteissa. Yksilöllistyvässä reflektiivisessä vaiheessa ajattelu on sisäistetympää ja itsenäisempää ja johtaa oman uskonnollisen tradition kriittiseen tarkasteluun ja oman tradition valintaan.⁶⁴

5.2 Kehityspsykologinen katsaus nuoruuteen

5.2.1 Kehityspsykologia tieteenä

Kehityspsykologia on tieteenala, joka tutkii ihmisen kehitystä syntymästä elämän viimeisiin vuosiin. Suuntaus on kiinnostunut psykologisten toimintojen (esimerkiksi ajattelu, tunteet, motivaatio) muutoksessa ikäkaudesta toiseen. Lisäksi kehityspsykologiassa tarkastellaan näiden muutosten takana olevia selittäviä tekijöitä. Koska ihminen on psyko-fyysis-sosiaalinen kokonaisuus, kehityspsykologiassa tarkastellaan kehitystä psykologisten tekijöiden lisäksi myös biologiselta ja sosiaaliselta kannalta.⁶⁵

Ihmisen psykologinen kehitys on monimuotoinen ja monisyinen prosessi, joka jatkuu läpi yksilön elämänsäkaaren kattaen koko psykologisten ilmiöiden kirjon. Psykologinen kehitys koostuu monista eri vaiheista ja tapahtumasarjoista, vaikka siinä on myös paljon jatkuvuutta. Tavallisesti ihmisten kehitys sujuu ilman suurimpia ongelmia, mutta toisinaan ongelmia syntyy ja niillä on taipumus kasautua. Yksi kehityspsykologisen tutkimuksen tavoitteista onkin auttaa yksilöä selviytymään elämän ongelmatilanteissa.⁶⁶

⁶⁴ Fowler 1981, 174–181.

⁶⁵ Nurmi 2006, 12–13.

⁶⁶ Nurmi 2006, 10–11.

5.2.2. Nuoruus ikävaiheena

Nuoruusikä on siirtymäaika lapsuudesta aikuisuuteen, jonka vaiheet voidaan jakaa edelleen varhaisnuoruuteen (14–15 vuotta), keskinuoruuteen (15–18 vuotta) ja myöhäisnuoruuteen (19–25 vuotta).⁶⁷ Nuoruuden kehitykseen kuuluvat monenlaiset psyykkiset, fyysiset ja sosiaaliset muutokset, jotka aiheuttavat nuoressa hämmennystä ja muokkaavat nuoren maailmankuvaa. Nuoruusiän alkua määrittää selkeä biologinen kehitys, sillä puberteetin alkaminen on yksi keskeisimpiä nuoruusikää määrittäviä tapahtumia. Fyysisten muutosten ohella tärkeä osa nuoruuden kehityksestä koostuu lukuisista roolimutoksista, jotka nuori käy läpi. Nuoruudessa etenkin suhde vanhempiin muuttuu: nuori alkaa itsenäistyä ja viettää enemmän aikaa ikätovereidensa kanssa.⁶⁸ Nuoruusikää on kuvattu psykologiassa aiemmin hyvinkin kielteisenä ajanjaksona kriiseineen ja ongelmineen. Myös suomen kielessä sanaan *murrosikä* liittyy negatiivinen assosiaatio. Tuorempi tutkimustieto kuitenkin osoittaa, ettei valtaosa nuorista koe mitään erityistä kriisiä murrosiässä, vaan kehitys on pitkälti jatkuvaa ja asteittaista.⁶⁹

Nuoruus on haavoittuva ja vaikutuksille altis ajanjakso ihmisen elämässä. Nuoruudessa erityisesti rikollisuus ja ongelmakäyttäytyminen ovat yleisimmillään, vaikkakaan ne eivät koske suurinta osaa nuorista. Ongelmat tavallisesti vähenevät lähestyttäessä aikuisuutta, mutta osalla ne saattavat jatkua. Mikäli näin käy, ongelmilla on tapana suurentua ja muuttua vakaviksi, esimerkiksi päihteiden väärinkäytöksi tai vakavammaksi rikollisuudeksi.⁷⁰

Nuoruus on historiallisesti määrittyvä ajanjakso. Ravitsemuksen, terveydenhuollon ja koulutuksen tason kohentuminen vuosikymmenien varrella ovat laskeneet puberteetin alkamisikää, toisaalta kulttuurissamme on tyypillistä ihannoida nuoruutta ja nuorekkuutta, mikä osaltaan on johtanut nuoruuden pidentymiseen lähemmäksi kolmatta vuosikymmenelle. Jos nuoruuden päättymisen kriteerinä pidetään taloudellista itsenäisyyttä, yhteiskunnallisten velvollisuuksien täyttöä kuten työssäkäyntiä ja perheen perustamista, korkeakoulutuksen pitkäkestoisuus ja nuorisotyöttömyys pidentävät nuoruutta edelleen. Tässä on tapahtunut huomattava

⁶⁷ Sugarman 2011, 34.

⁶⁸ Lyytinen 2003, 256.

⁶⁹ Aapola 1996, 15.

⁷⁰ Nurmi 2006, 124.

muutos yhteiskunnan rakenteiden uudistuessa viimeisten vuosikymmenten aikana: kun aiemmin nuoruus oli vain lyhyt, muutaman vuoden mittainen jakso lapsuuden jälkeen, nykyisin se voi olla jopa kahden vuosikymmenen mittainen elämänjakso.⁷¹

5.2.3. Ajattelun ja identiteetin kehitys ja kypsyminen nuoruudessa

Nuoruudessa ihmisen ajattelutaidot kehittyvät merkittävästi ja muuttuvat aikaisempaa abstraktimmaksi: yleisellä tasolla tapahtuva ajattelu suuntautuu nyt enemmän tulevaisuuteen ja yksilö voi tarkastella omaa ja muiden toimintaa useista eri näkökulmista. Kiinnostus herää erityisesti omaan tulevaisuuteen liittyviin ratkaisuihin ja varhaisnuoruudessa aikajänteen hahmottaminen helpottuu verrattaessa lapsuuteen. Tämä on merkittävää, sillä nuorten on tehtävä peruskoulun kynnyksellä koulutukseen ja työelämään liittyviä päätöksiä, jotka vaikuttavat nuoren elämäntapaan. Tutkimusten mukaan ajattelun muodossa ei tapahdu suuria muutoksia varhaisnuoruuden jälkeen, vaikka elämän varrelta karttunut tieto ja kokemus täydentävät sitä.⁷²

Ajattelutaitojen kehittyminen on pohjana nuoren kyvyille rakentaa maailmankuvaa ja ideologiaa. Ajattelun muuttuminen aikaisempaa abstraktimmaksi varhaisnuoruuden aikana mahdollistaa nuoren minä- ja maailmankuvan sekä moraalisen toiminnan tarkastelun laajemmassa kontekstissa. On osoitettu, että nuoruudessa saavutettu kyky ymmärtää toisen näkökulmaa ja asettua tämän asemaan on yhteydessä myös hänen moraalisuuteensa. Varhaisnuoruudessa yksilön ajattelutaidoissa tapahtuu laadullinen muutos, joka auttaa nuorta hahmottamaan ympäristönsä ja tulevaisuuttaan. Muutos perustuu sekä aivojen rakenteiden kypsymiseen että sen mahdollistamaan uuden oppimiseen. Ajattelun muutos perustuu abstraktin ja loogisen ajattelun omaksumiseen eikä niinkään tietomäärän tai kokemusten lisääntymiseen, jota tapahtuu ihmisen myöhemmissä kehitysvaiheissa.⁷³

Kehityopsykologian uranuurtaja Erik H. Erikson on kuvannut nuoruutta termillä identiteetin kehittyminen. Nuoruus on hänen mukaan tapahtumasarja, jossa yhteiskunnan haasteet ja vaatimukset pakottavat nuoren tekemään hänen

⁷¹ Nurmi 2006, 125.

⁷² Nurmi 2006, 128.

⁷³ Nurmi 2006, 129.

tulevaisuuttaan koskevia valintoja ja päätöksiä. Kehitys ilmenee kriiseinä useilla elämänalueilla, niiden ratkaisuna ja sitoutumisena joihinkin elämänvalintoihin. Identiteetin kehitys on seuraus tästä tapahtumasarjasta.⁷⁴ Eriksonin teoriaa kehitti eteenpäin psykologi James Marcia, jonka mukaan identiteetin muodostumista voi kuvata kaksivaiheisena tapahtumasarjana. Sarjan ensimmäisessä osassa nuoret etsivät vaihtoehtoja ja mahdollisuuksia, jotka liittyvät maailmankuvaan, ammatinvalintaan ja sukupuolirooleihin. Sen jälkeen he tekevät päätöksiä edellä mainituilla elämänalueilla ja sitoutuvat niihin. Marcia on kuvannut neljä identiteetin kehitystasoa sen mukaan, miten nuoret ovat etsineet vaihtoehtoja ja sitoutuneet niihin. Ensimmäisessä, hajautuneen identiteetin vaiheessa nuori ei ole käynyt läpi etsintävaihetta tai sitoutunut päätöksiin. Ajautuneessa vaiheessa nuoret eivät ole myöskään käynyt läpi etsintävaihetta vaan ovat tehneet tulevaisuutta koskevat valintansa roolien, esimerkiksi ikätovereiden, pohjalta ja sitoutuneet niihin. Moratoriovaiheessa nuoret ovat parhaillaan etsimässä ja pohtimassa tulevaisuuden valintoja, mutta eivät ole vielä sitoutuneet päätöksiin. Viimeisessä vaiheessa, jossa identiteetti on saavutettu, nuoret ovat käyneet läpi etsintävaiheen ja sitoutuneet päätöksiinsä.⁷⁵

Marcian teoria on suosittu nuoruusiän tutkijoiden keskuudessa, mutta se sisältää myös ongelmia. Nuorten identiteetin kehitys on yksilöllinen tapahtumasarja, joka ei aina seuraa Marcian kehityskaavaa. Identiteetin kehityksessä on myös eroja tyttöjen ja poikien suhteen: tyttöjen identiteetin kehityksessä ihmissuhteisiin liittyvien valintojen on osoitettu olevan tärkeämpiä kuin poikien kehityksessä. Marcian teoria ei myöskään ota huomioon riittävästi nuoren sosiaalista kontekstia. Tutkijat ovat viime vuosina pyrkineet kehittämään identiteettiteoriaa suuntaan, joka kuvaa paremmin nuoren yksilöllistä kehityskulkua eikä niinkään keskity yksittäisiin vaiheisiin.⁷⁶

⁷⁴ Erikson 1968, 135–141.

⁷⁵ Marcia 1980, 161–162.

⁷⁶ Lyytinen 2003, 263.

6 TUTKIELMAN TOTEUTTAMINEN JA AINEISTON KERUU

Tutkielmani lähtökohtana oli saada mahdollisimman luotettavaa tietoa perusasteella toteutettavasta evankelisluterilaisen uskonnon opetuksesta ja siihen liittyvistä asenteista. Tutkimuksen pääkysymykset ovat, *millaisena* oppiaineena uskonto koetaan, *millaisia asenteita* uskonnonopetukseen liittyy ja *mihin suuntaan* uskonnonopetusta tulisi tulevaisuudessa kehittää. Selvitin myös uskonnossa käytettävien yleisimpien opetusmenetelmien koettua tehokkuutta ja uskonnonopettajan persoonallisuuteen liittyviä tekijöitä. Uskontoa opetetaan Suomessa peruskoulussa vuosiluokilla 1– 9. Jotta tutkielmani kartoittaisi mahdollisimman hyvin koko perusasteen, valitsin kohderyhmäkseni 9. luokan oppilaat, jotka ovat osallistuneet uskonnonopetukseen koko perusasteen ajan.

Kyselytutkimuksen suorittamisen aikaan jokaisella ryhmällä oli meneillään viimeinen perusasteen uskonnon kurssi.

Tutkielmassani käytetty kyselylomake oli Likert-asteikkotutkimus, jossa aluksi kartoitettiin oppilaan taustatiedot sekä oppilaan suhtautuminen pakollisiin peruskoulun oppiaineisiin. Toisella sivulla oppilailta tiedusteltiin oppilaiden asenteita uskonnonopetusta kohtaan. Kolmannessa osiossa oppilaita pyydettiin arvioimaan evankelisluterilaisessa uskonnossa opiskeltuja aihepiirejä sekä niiden mielekkyyttä. Neljäs osio liittyi erilaisten opetusmenetelmien soveltuvuuteen uskonnonopetuksessa. Osiot 5–9 kartoittivat oppilaan koulumenestystä uskonnossa ja muissa oppiaineissa sekä suhtautumista uskonnonopetuksen määrään ja koulunkäynnin laatuun. Osiossa 10 selvitettiin oppilaan aktiivisuutta uskonnollisiin tilaisuuksiin osallistumisessa. Kyselyn viimeisessä osiossa oppilaat saivat kertoa vapaasti kokemuksistaan uskonnon opiskelusta. Kyselylomakkeen pohjana hyödynsin vastaavanlaista Jyväskylän yliopistossa vuonna 2009 tehtyä tutkimusta terveystieto-oppiaineesta.⁷⁷ Kyselylomake löytyy liitteistä.⁷⁸

Kysely toteutettiin keväällä 2013. Taatakseni tutkielman luotettavuuden halusin saada mukaan riittävän määrän kouluja eri alueilta. Tutkittavilla ryhmillä oli eri opettajat, mikä tukee tutkielman luotettavuutta. Opettajan persoonan on esimerkiksi Antti Räsänen tutkimuksessa todettu olevan yhteydessä oppaineen mielekkyyden kokemiseen.⁷⁹ Lähetin tiedustelut tutkielmaan osallistumisesta sähköpostitse yhteensä kahdeksalle koululle, joista lopulta tutkimukseeni valikoitu neljä koulua sekä koulujen rehtoreiden että uskonnon lehtoreiden suostumuksella. Tutkimukseen osallistuneet koulut sijaitsevat Pohjois-Karjalassa, Pohjois-Savossa ja Pohjois-Pohjanmaalla. Jokaisen koulun kohdalla anoin tutkielmani toteuttamiselle lupaa sivistyslautakunnasta. Kirjallisesti saatuja tutkimuslupia en lisännyt tutkielman liitteisiin, sillä se vaarantaa tutkittavien ryhmien anonymiteetin. Mikäli alueelta oli mukana vain yksi koulu, luvan saamiseksi riitti koulun rehtorin suostumus. Tutkielmani kohderyhmän alaikäisyydestä johtuen oppilaiden vanhemmille lähetettiin vielä erikseen tiedoksianto lehtoreiden puolesta koulun sähköisellä viestintäjärjestelmällä. Jokaisesta mukana olleesta koulusta tutkielmaan osallistui kaksi ryhmää.

⁷⁷ Kannas 2009.

⁷⁸ Liite 1.

⁷⁹ Räsänen 2006.

Olin itse paikalla osassa kouluista valvomassa kyselyyn vastaamista sekä esittelemässä tutkielmani luonnetta ja tavoitteita. Tarkoitukseni oli olla paikalla valvomassa kyselyä jokaisen koulun osalta, mutta pitkien välimatkojen ja aikataulujen vuoksi päädyimme lehtoreiden kanssa yhteisymmärryksessä lähettämään lomakkeet postitse. Lähetin kouluille tarvittavan määrän lomakkeita ennakoon maksetussa postipaketissa, joten kouluille ei aiheutunut ylimääräisiä kuluja. Kouluissa, joissa olin itse paikalla, esittelin aluksi itseni ja tutkielmani. Kerroin oppilaille tutkielmani aiheen ja tavoitteet sekä painotin, että tutkielmaani osallistuminen on vapaaehtoista mutta tärkeää: osaltaan he voivat olla vaikuttamassa uskonnonopetuksen tulevaisuuteen ja antamassa oman näkemyksensä opetuksen toimivuudesta ja luonteesta. Vakuutin myös oppilaat siitä, ettei heitä voitu tunnistaa vastausten perusteella valmiissa tutkielmassani. Kyselylomake oli 6-sivuinen ja oppilaat käyttivät vastaamiseen aikaa keskimäärin 20 minuuttia. Kysely pyrittiin ajoittamaan uskonnon oppitunnille.

Tutkimukseen osallistui 123 oppilasta. Hylättyjä lomakkeita oli neljä kappaletta. Niistä puuttuivat yleensä joko oppilaan taustatiedot tai lomake oli muutoin täytetty virheellisesti. Valitsin sähköisen lomakkeen sijasta paperiversion käytännön syistä. Sähköisen lomakkeen täyttäminen olisi vaatinut opettajilta erityisjärjestelyä ja palautusprosentti olisi ollut todennäköisesti alhaisempi. Vaikka sähköinen lomake oli mahdollistanut myös isomman otoksen tutkimisen, niin juridisista ja tutkimuseettisistä syistä en päätenyt kyseiseen vaihtoehtoon. Lain mukaan alle 18-vuotiaan henkilön ollessa tutkimuksen kohteena tutkimukseen vaaditaan vanhempien suostumus ja suuremmassa otosmäärässä se olisi osoittautunut hyvin haastavaksi.

Vastaajien osallistumista haluttiin helpottaa muotoilemalla selkeä kyselylomake (liite 1). Lomaketta työstettiin sekä seminaarissa että uskonnonopettajilta saadun palautteen perusteella oppilaille mahdollisimman ymmärrettävään muotoon. Tutkielman tilastolliset analyysit suoritettiin SPSS-tilastomatemaattisella tietokoneohjelmalla. Analyysimenetelminä käytin tutkimusotoksen edustettavuuden kannalta oleellisempia menetelmiä, kuten frekvenssianalyysia, Khiin neliö -testiä, suoria jakaumia keskiarvoja ja -hajontoja sekä ristiintaulukointia.

7 USKONTO OPPILAIKEN KOKEMANA – TULOKSET OPPILASKYSELYSTÄ

7.1 Oppiaineiden koettu mieluisuus

Kyselylomakkeessa oppilaita pyydettiin arvioimaan kaikkia 7–9 vuosiluokilla opetettavien aineiden mieluisuutta viisiportaiselle Likert-asteikolla, joista 1 edusti epämieluisuutta ja 5 mieluista. Keskiarvoltaan mieluisimmat oppiaineet kuuluvat taito- ja taideaineisiin, joista mieluisimmiksi arvioitiin kotitalous ja liikunta (taulukko 1). Molempien oppiaineiden keskiarvo oli reilusti yli neljän eli melko mieluinen. Myös muut taito- ja taideaineet valtasivat kärkisijat, lukuaineista ainoastaan englanti ylsi viiden mieluisimman oppiaineen joukkoon. Tulokset kertovat osaltaan myös siitä, miksi ammattikoulutus on yhä suosittu nuorten keskuudessa verrattuna esimerkiksi

lukiokoulutukseen ja nuorten arvostuksesta käytännön taitoja ja arvoja kohtaan.⁸⁰ Vuonna 2016 voimaan astuvassa uudessa opetussuunnitelmassa taide- ja taitoaineiden kaikille yhteistä opetusta lisätään 4 vuosiviikkotunnilla.⁸¹ Liikuntaan, musiikkiin ja kuvaamataitoon kohdistetuilla lisäyksillä pyritään vahvistamaan taidekasvatuksen yhdenvertaisuutta sekä tuetaan lasten ja nuorten aktiivisten liikuntaharrastusten kehittymistä.

Oppiaineista niin sanotut humanistiset oppiaineet eli yhteiskuntaoppi, historia, uskonto ja terveystieto sijoittuivat mieluisuusarvioinnissa keskivaiheille ja niiden väliset erot olivat hyvin pieniä. Näihin aineisiin suhtauduttiin hyvin neutraalisti. Kuitenkin niiden keskiarvot olivat enemmän melko mieluisen kuin melko epämieluisen puolella. Epämieluisimmat oppiaineet olivat ruotsi, fysiikka ja kemia, joista ruotsi arvioitiin selkeästi epämieluisimmaksi.

Tuloksen validiutta tukee se, että Jyväskylän yliopistossa suoritettiin niin ikään vuonna 2009 Terveystiedon kehittämistutkimus, jossa tutkittiin peruskoulun ja lukion oppilaiden ja opettajien näkemyksiä ja kokemuksia terveystiedon opettamisesta. Tutkimus kartoitti myös peruskoulussa opettavien oppiaineiden koetun mieluisuuden ja saadut tulokset korreloivat edellä mainitun kanssa: mieluisimmat oppiaineet olivat taito- ja taideaineet liikunta, kotitalous ja käsityö ja epämieluisimmat aineet olivat ruotsi ja fysiikka. Tutkimukseen osallistui 1412 oppilasta.⁸²

Yleisesti tarkasteltuna oppiaineisiin suhtaudutaan melko positiivisesti ja vain pieni osa vastaajista ilmoittaa minkään oppiaineen olevan epämieluisen. Suosituin vastausvaihtoehto niin ikään oli neutraali ”ei mieluisen eikä epämieluisen”. Khiin neliö -testin mukaan sukupuolella ei ollut vaikutusta oppiaineiden koettuun mielisuuteen.

⁸⁰ Ammattikoulujen suosio kääntyi selvään kasvuun, Helsingin Sanomat 23.8.2009.

⁸¹ Perusopetuksen tuntijako 2016, Valtioneuvoston asetus.

⁸² Kannas 2009, 37–39.

5 = Mieluinen 4 = Melko mieluinen 3 = Ei mieluinen eikä epämieluinen 2 = Melko epämieluinen 1 = Epämieluinen

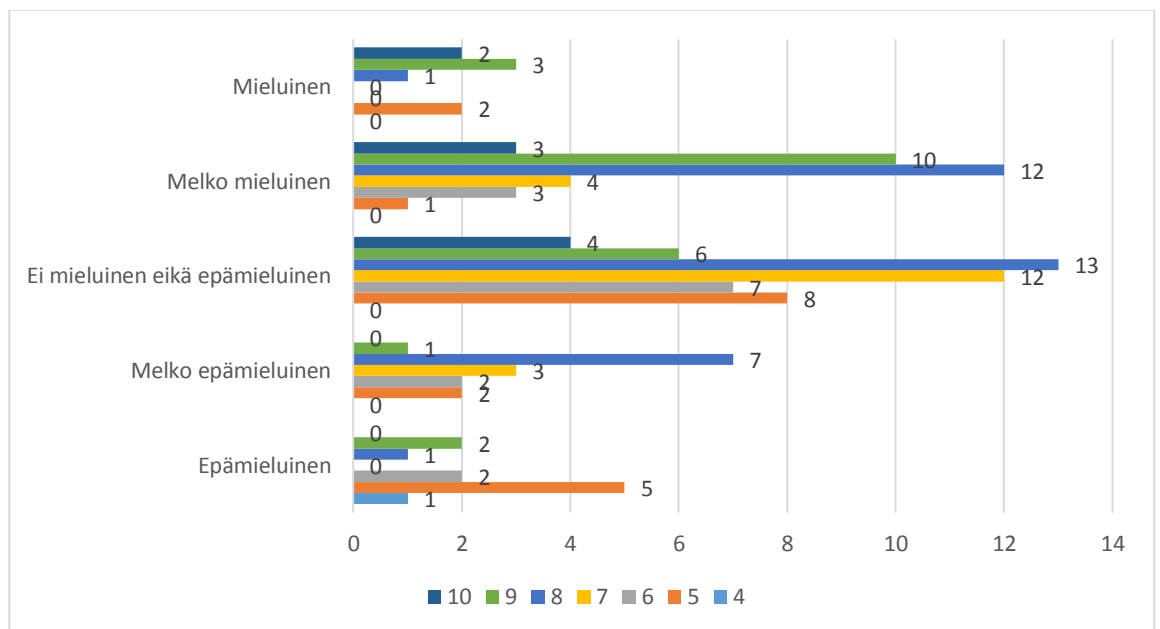
Oppiaine	N	Keskiarvo (mieluisuus)	Keskihajonta
Kotitalous	119	4,23	.93
Liikunta	118	4,19	1,02
Käsityö	119	3,72	1,19
Englanti	119	3,48	1,19
Musiikki	119	3,44	1,33
Kuvataide	119	3,40	1,17
Yhteiskuntaoppi	119	3,13	1,18
Biologia	119	3,12	1,07
Terveystieto	119	3,12	1,05
Uskonto	119	3,12	1,01
Historia	119	3,1	1,19
Maantieto	119	3,03	1,04
Matematiikka	119	2,95	1,23
Äidinkieli ja kirjallisuus	119	2,95	1,09
Kemia	119	2,87	1,24
Fysiikka	119	2,69	1,16
Ruotsi	119	2,59	1,28

Taulukko 1. 9. luokkalaisten oppilaiden näkemys oppiaineiden mieluisuudesta keskiarvona. (N = 116–119).

Khiin neliö -testin mukaan oppilaiden koulumenestys selitti uskonnossa koettua mieluisuutta.⁸³ Oppilaista puolet, joiden kaikkien aineiden keskiarvo oli alle 6,5, piti uskontoa joko epämieluisana tai melko epämieluisana. Vastaavasti enemmistö

⁸³ Khiin neliö -testi: $p \leq 0,01$.

oppilaista joiden keskiarvo oli yli 8,0 pitivät arvioivat uskonnon joko melko mieluiseksi tai mieluiseksi. Näin ollen koulumenestys korreloi koetun mielekkyyden kanssa. Myös uskonnosta viimeksi saatu arvosana oli yhteydessä koettuun mieluisuuteen (taulukko 2). Mieluisimmaksi uskonnon olivat arvioineet ne oppilaat, joiden edellinen uskonnosta saama arvosana oli 8 tai parempi. Sen sijaan mitä huonompi arvosana oli, sitä epämieluisemmaksi uskonto koettiin. Enemmistö hyvän (8) tai tyydyttävän (7) arvosanan saaneista oppilaista suhtautui uskontoon neutraalisti. Huomioitavaa on myös se, ettei koko otosryhmässä ollut kuin yksi vastaaja, jonka edellinen uskonnon arvosana oli 4 eli hylätty. Samoin hyvän saaneita oppilaita oli vastaajissa eniten, yhteensä 34.

Taulukko 2. 9. luokkalaisten oppilaiden evankelisluterilaisesta uskonnosta saadun arvosanan yhteys koettuun mieluisuuteen. (N = 116–119).

Tutkimuksen viimeinen osio oli avoin kysymys, jossa oppilaat saivat vapaamuotoisesti kertoa ajatuksiaan uskonnonopetuksesta ja siihen liittyvistä toiveista. Avoimia vastauksia esiintyi aineistossa suhteellisen vähän. Olen karsinut aineistosta ne vastaukset, joissa ei ollut käsitelty uskonnonopetusta lainkaan tai sisälsi sopimattomia ilmauksia, kuten kirosanoja ja tämän karsinnan jälkeen raportoitavia vastauksia ja karsinnan jälkeen raportoitavia vastauksia jäi ainoastaan 35 kappaletta. Hylättyjä avoimia vastauksia oli yhteensä kuusi kappaletta. Syynä vastausten vähyyteen on

mahdollisesti se, että vastaamiseen oli varattu aikaa ainoastaan 15–20 minuuttia ja edelliset kyselyosiot olivat melko pitkiä. Tämä lienee vaikuttaneen myös vastausmotivaatioon. Avoin kysymys saattoi jäädä myös osalta vastaajista huomaamatta, sillä se sijaitsi vastauslomakkeen viimeisellä takasivulla. Henkilökohtaisesti valvomissani vastaustilanteissa ohjeistin oppilaita vastaamaan myös avoimeen kysymykseen, mutta en tiedä ohjeistettiinko näin kouluissa, joissa en ollut itse paikalla. Suurin osa avoimeen kysymykseen vastanneista oppilaista suhtautui uskonnonopetukseen melko myönteisesti. Uskonnonopetuksen mieluisuutta kommentointiin muun muassa seuraavasti:

Uskonto on mukava oppiaine ja parasta tunneilla on ehdottomasti se, kun asioista keskustellaan ja otetaan esimerkkejä nykypäivän elämästä. Myös tarinat ja aiheeseen liittyvät elokuvat auttavat oppimisessa. Keskusteluissa on kivaa, kun tulee ilmi erilaisia mielipiteitä ja asioita. (Tyttö, menee lukioon)

Uskonto on ollut ihan kiva. Ala-asteella pidin siitä ehkä hiukan enemmän, mutta on se silti ihan kivaa. (Tyttö, menee lukioon)

Uskonnon opiskelu ja rippikoulu on ohjannut minua katsomaan uskontoa eri näkökulmista, ja siitä on tullut osa elämää mm. isoskoulutuksen kautta. (Tyttö, menee lukioon)

Uskonnon opiskelu on ihan mukavaa, jos on kiinnostava ja helppo aihe. Videoita ja ryhmätöitä olisi kiva tehdä. (Poika, menee ammattikouluun)

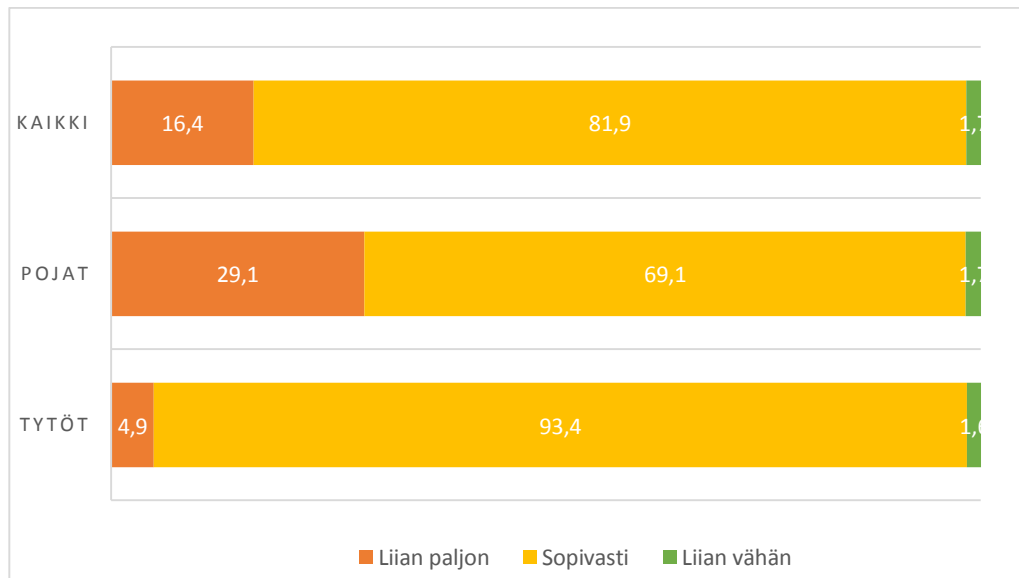
Avoimet vastaukset uskonnon mieluisuuden kohdalta tukevat myös sen numeerista keskiarvoa (3,10). Uskonto ei ole välttämättä suosikkioppiaine, mutta sen opiskelu koetaan melko mieluisena ja mielenkiintoisena. Vain harvassa vastauksessa tosin sanotaan suoraan, mikä uskonnosta tekee mielenkiintoisen oppiaineen. Ainoat kuvaukset koskevat uskonnon tunnilla käytyä keskustelua.

7.1.2. Uskonnonopetuksen määrä

Käytössä olevan valtakunnallisen opetussuunnitelman vuosiviikkotuntijaon mukaan uskontoa opetetaan 11 vuosiviikkotuntia.⁸⁴ Uudessa opetussuunnitelmassa määrä vähenee 10 vuosiviikkotuntiin, vaikkakin valtaosa (lähes 90 prosenttia) kyselyyn

⁸⁴ POPS 2004.

vastanneista oppilaista on kokenut saavansa uskonnon opetusta sopivasti vuosiluokilla 7–9. Vastauksissa oli kuitenkin eroa tyttöjen ja poikien välillä: lähes 94 prosenttia tytöistä arvioi saavansa uskonnon opetusta sopivasti, kun taas pojilla vastaava luku oli alle 70 prosenttia. Sen sijaan pojista lähes kolmannes arvioi saaneensa uskonnon opetusta liikaa, kun vastaava luku tytöillä oli ainoastaan alle 5 prosenttia. Liian vähän uskonnon opetusta kokivat saavansa vain alle 2 prosenttia vastaajista. Vastaajissa ei ollut eroa tyttöjen ja poikien suhteen. (Taulukko 3.)

Taulukko 3. 9. luokkalaisten oppilaiden kokemus uskonnonopetuksen määrästä sukupuolen mukaan prosentteina. (N = 116–119).

Uskonnonopetuksen määrä nousi esiin myös osassa avoimissa vastauksissa. Vastaukset pohjautuivat siihen näkemykseen, ettei uskontoa tarvitsisi opiskella lainkaan pakollisena oppiaineena sen koetun tunnustuksellisen luonteen vuoksi. Uskontoa pidetään turhana, mikäli oppilas ei itse tunnusta tai koe kanssaopiskelijoidensa tunnustavan kristinuskon oppeja. Uskonnonopetus mielletään kirkon kasteopetuksen kaltaiseksi eikä niillä nähdä eroa. Uskonnonopetuksen tulisi olla enemmän elämänkatsomustiedon kaltaista ja oman uskonnon opetuksen tulisi olla oppilaille valinnainen aine. Räsänen tutkimuksessa uskonnon valinnaisuus tai koulu ilman uskonnonopetusta eivät saaneet kannatusta suomalaisten keskuudessa.⁸⁵

⁸⁵ Räsänen 2006, 116.

No ei tällasta tarvii opiskella... en usko Jeesukseen tai Jumalaan, niin aivan sama. (Poika, menee lukioon)

Mielestäni uskonnon pitäisi olla valinnainen aihe. Omasta mielestäni rippikoulussa oppii kaiken tarpeellisen. (Tyttö, menee ammattikouluun)

Minusta uskonnon opettaminen kuulostaa jo itsessään omituiselta. Ei ihmisille voi opettaa uskoa. Uskonnontunnit pitäisi olla enemmän elämäkatsomustietoa ja jos haluaa tietää omasta uskosta enemmän voisi valita vaikka kurssin. Osa oppilaista ei edes usko näihin asioihin, silti opetuksessa painotetaan kristinuskoon turhan paljon. (Tyttö, menee ammattikouluun).

Myös Ubani on tutkimuksessaan pohtinut tunnustuksellisuus-käsitteeseen liittyviä teemoja. Tunnustuksellisuus poistui perusopetusta ohjaavasta lainsäädännöstä vuonna 2003. Nimestä huolimatta eurooppalaisessa viitekehyksessä suomalainen uskonnonopetusmalli edustaa heikkoa tunnustuksellisuutta. Heikolla tunnustuksellisuudella tarkoitetaan opetuksen teologista tunnustuksellisuutta, joka viittaa uskontokunnan uskontunnustukseen ja oppiin. Uskonnonopetuksen sisällöt nousevat uskonnon opillisesta perustasta. Kuitenkaan opetuksen arviointikriteerit eivät määrity uskontunnustuksen tai kirkon jäsenyysehtojen omaksumisena, mikä poikkeaa kirkon kasteopetuksesta. Tämän vuoksi voidaan puhua heikosta tunnustuksellisuudesta. Uskonnonopetus on myös juridisesti tunnustuksellista, sillä se myötäilee positiivisen uskonnonvapauslain tulkintaa. Lainsäädännössä oppilaan uskonnollisuus kiinnittyy tiettyyn tunnustukseen, ja oppilaalla on oikeus saada sen mukaista opetusta.⁸⁶

Uskonnonopetuksen viikkotuntien määrää kritisoitiin yhdessä avoimessa vastauksessa. Vastaja suhtautuu myönteisesti itse uskonnonopetukseen, mutta ei koe tasa-arvon toteutuvan oppiaineiden tuntijaossa.

Ei ole mitään valitettavaa, everything is allright! Viikkotunteja voisi olla enemmänkin, mutta minkäs teet. Tasa-arvo´ ei ainakaan tässä asiassa pelitä. (Poika, menee lukioon)

⁸⁶ Ubani 2013, 76–78.

7.2 Opetusmenetelmien tehokkuus

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet on laadittu nojaten oppimiskäsitykseen, jossa oppiminen ymmärretään yksilölliseksi ja yhteisölliseksi tietojen ja taitojen rakennusprosessiksi. Oppiminen nähdään tavoitteellisena opiskeluna erilaisissa tilanteissa itsenäisesti, opettajan ohjauksessa sekä vuorovaikutuksessa opettajan ja ryhmän kanssa. Uusien taitojen ja tietojen lisäksi oppilaiden tulisi omaksua ne oppimis- ja työskentelytavat, jotka ovat elinikäisen oppimisen välineitä.⁸⁷ Opettaja nähdään ensisijaisesti toiminnan ohjaajana ja oppimisen motivoijana, ei niinkään valmiin tiedon tarjoajana ja vastausten antajana, mikä on seurausta konstruktivistisen oppimiskäsityksen nousevasta asemasta oppimisen pohjana.⁸⁸

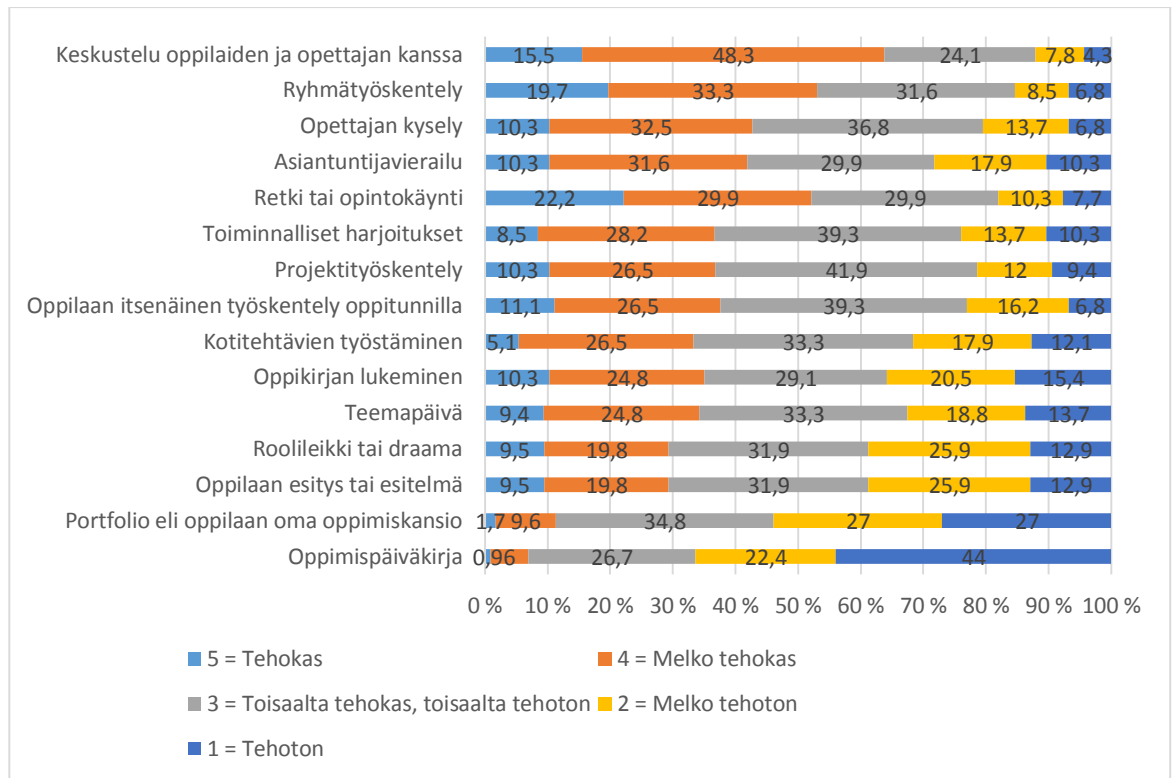
Opetusmenetelmien valintaan vaikuttavat oppilas-, opettaja- ja oppiaineslähtöiset seikat. Oppilasryhmän ikä ja kehitysvaihe määrittävät usein oppiaineen määrän ja luonteen tuntikokonaisuudessa. Tärkeimmät tekijät menetelmävalinnassa on tunnin ja oppimisen tavoite. Uskonnonopetukseen on olemassa menetelmiä, jotka soveltuvat ja on suunniteltu erityisesti siihen. Uskonossa korostuu elämäntarkastuksellisten kysymysten pohdinta. Tällöin oppilaille on annettava riittävästi tilaa ja pyrittävä välttämään liian mekaanisia opetusmenetelmiä.⁸⁹

Tutkimuksessani kartoitin laajan kirjon erilaisia opetusmenetelmiä, joita uskonnonopetuksessa ja sen tukena on mahdollista käyttää. Kyseiset menetelmät esiintyivät myös Jyväskylän yliopiston tutkimuksessa ”Kokemuksia ja näkemyksiä terveystiedon opiskelusta yläkoulussa” ja arvioni mukaan ne kattoivat varsin hyvin yläkoulussa esiintyvät erilaiset pedagogiset menetelmät.

⁸⁷ POPS 2004, 15.

⁸⁸ Haapasalo 2012, 48.

⁸⁹ Luodeslampi & Nevalainen 2005, 196–198.

Taulukko 4. 9. luokkalaisten oppilaiden kokemukset opetusmenetelmien tehokkuudesta prosentteina. (N = 116–119).

Tehokkaimpina opetusmenetelminä pidettiin opettajan esitystä tai luentoa, keskustelua oppilaiden ja opettajan kanssa sekä retkeä tai opintokäyntiä. Edellä mainitut menetelmät kokivat tehokkaaksi yli puolet vastaajista, opettajan esityksen tai luennon yli 60 prosenttia. Opettajankoulutuksessa painotetaan yhä enemmän konstruktivistisen oppimisteorian mukaan opettajan roolia ohjaajana ja uteliaisuuden herättäjänä sekä oppilaita aktiivisina tiedonhankkijoina.⁹⁰ Tästä huolimatta oppilaat näyttävät luottavan perinteiseen opettajajohtoiseen opetukseen. Tosin myös ryhmässä työskentelyn tehokkaaksi opetusmenetelmäksi arvioi lähes puolet vastanneista.

Tehottomimmiksi opetusmenetelmiksi oppilaat arvioivat oppimispäiväkirjan sekä portfolion. Oppimispäiväkirjan melko tehottomaksi tai tehottomaksi arvioi yli 65 prosenttia vastaajista. Jotta lukija ymmärtäisi, mistä näissä opetusmenetelmissä on kyse, koen aiheelliseksi selventää niiden tarkoituksen. Oppimispäiväkirjan tarkoitus on seurata omaa oppimista ja sen etenemistä. Sen avulla on tarkoitus tehdä näkyväksi oman ajattelun ja oppimisen edistyminen ja sitä kirjoitetaan säännöllisesti oppimisjakson aikana, esimerkiksi päivittäin tai viikoittain. Konstruktivistista oppimiskäsitystä mukaillen tarkoituksena on yhdistää uudet tiedot aikaisempiin

⁹⁰ Haapasalo 2012, 48.

tietoihin ja kokemuksiin. Oppimispäiväkirja ei siis ole sama asia kuin tuntimuistiinpanot, eikä tarkoituksena ole siirtää oppimistilanteissa jaettua tietoa tai materiaalia sellaisenaan oppimispäiväkirjaan vaan työstää sitä ja yhdistää siihen omaa tulkintaa ja pohdintaa.⁹¹ Oppimispäiväkirja on suosittu sekä opetusmenetelmänä että arviointimuotona myös ylemmillä kouluasteilla kuten lukiossa ja ylemmissä korkeakouluissa. Jotta oppimispäiväkirja opetusmenetelmänä toimisi, sen tekemiseen täytyy sitoutua ja oppilaan on kyettävä jäsentämään systemaattisesti oppimaansa tietoa. Voikin olla, että peruskoulussa oppimispäiväkirja ei palvele tarkoitustaan opetusmenetelmänä, vaan sen hyödyntäminen tulisi jättää ylemmille kouluasteille.

Portfolion eli oppilaan oman oppimiskansion tarkoituksena on osoittaa portfolion kokoajan henkilökohtainen osaaminen ja asiantuntijuus. Se on oppilaan oma kokoelma sellaisia näytteitä, tuotteita, kokemuksia ja pohdintoja, jotka monipuolisesti, tarkoituksenmukaisesti sekä edustavasti osoittavat hänen osaamisalueensa ja saavutuksensa.⁹²

Portfolio oli osalle vastaajista ilmeisesti melko tuntematon opetusmenetelmä. Useaan lomakkeeseen oli piirretty kysymysmerkki tai muu tietämättömyydestä kertova ilmaus portfolio – kohdan viereen. Tällöin oppilaat olivat usein miten valinneet vastausvaihtoehdon ”ei tehokas eikä tehoton” minkä osuus oli yli kolmannes vastauksista.

Lomakkeessa oli strukturoitujen vaihtoehtojen lisäksi annettu oppilaiden ilmaista avoimesti jokin näiden vaihtoehtojen ulkopuolelle jätetty opetusmenetelmä. Suurin osa vastaajista oli jättänyt tämän kohdan tyhjäksi. Muutamassa lomakkeessa kuitenkin ehdotettiin tässä kohtaa esimerkiksi erilaisia pelejä tai elokuvia opetuksen havainnollistamiseksi tai motivoijaksi. Samaa toivetta esiintyi myös avoimissa vastauksissa.

Avoimissa vastauksissa painottui erityisesti tunneilla käytyjen keskustelujen mielekkyys ja samalla korostui dialogin tärkeys. Jo uskonnon oppiaine itsessään sisältää teemoja, jotka ohjaavat ja houkuttelevat keskustelemaan ja pohtimaan yhdessä. Opettajalla on tärkeä rooli keskustelun ohjaajana, sillä keskustelu ei saa perustua ainoastaan väittelylle ja mielipiteiden esittämiselle.

⁹¹ Oppimispäiväkirja 2006.

⁹² Lång 2007, 7–11.

Keskustelu voi viritä oppilaiden spontaaneista kysymyksistä, johon koko ryhmä liittyy tai opettajan esittämästä kysymyksestä. Keskustelun onnistumisen edellytys on luokan turvallinen ilmapiiri, jota tukee oppilaiden kokemus kuulluksi tulemisesta.⁹³ Keskustelu ja vertaistuki ovat keskeiset elementit aikuisuuden kynnyksellä ja identiteetin rakennusvaiheessa. Keskustelun merkitys tuli esille myös Räsänen tutkimuksessa uskonnonopettajuuteen liittyvissä käsityksissä. Opettajan on kyettävä keskustelemaan oppilaidensa kanssa ja kuuntelemaan heitä sekä opastamaan tärkeissä elämänskysymyksissä.⁹⁴

Uskonto poikkeaa muista peruskoulussa opetettavista reaaliaineista monin tavoin, esimerkiksi juuri sen maailmankatsomuksellisen pohdiskelun osalta: uskonnon opetuksen yksi keskeisimmistä tehtävistä on tarjota oppilaille tietoja, taitoja ja kokemuksia, joista hän saa aineksia identiteetin ja maailmankatsomuksen rakentamiseen. Opetuksen tavoitteena on, että oppilas osaa kunnioittaa eri tavoin uskovia ja ajattelevia ihmisiä, sekä kykenee eettiseen pohdintaan ja kykenee *keskustelemaan* olemassaolon perimmäisistä kysymyksistä.⁹⁵ Kyselyä toteuttaessa oppilailla oli meneillään uskonnonopetuksessa etiikan jakso, jonka kurssisisältöön kuuluu moraalinen arviointi ja eettinen pohdiskelu, joten mahdollisesti myös tästä syystä keskustelun merkitys korostui oppilaiden vastauksissa.

Keskustelu oppitunnilla nousi esille myös oppilaiden avoimissa vastauksissa. Uskontoon liittyvistä aiheista on tärkeä keskustella niin, että oppilaat saavat ilmaista henkilökohtaisen mielipiteensä ja uskonnon aihepiirejä linkitetään nykypäivään. Oppilaat eivät koe uskontoa teoreettisena aineena, jota voi oppia lukemalla ainoastaan oppikirjan tekstiä vaan teemoista on keskusteltava ryhmän kanssa yhteisesti. Avoimissa vastauksissa keskusteluja oppitunnilla pohdittiin esimerkiksi seuraavasti:

Uskonto on mukava oppiaine ja parasta tunneilla on ehdottomasti se, kun asioista keskustellaan ja otetaan esimerkkejä nykypäivän elämästä. Myös tarinat ja aiheeseen liittyvät elokuvat auttavat oppimisessa.

⁹³ Luodeslampi & Nevalainen 2005, 197–200.

⁹⁴ Räsänen 2006, 111.

⁹⁵ Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2004, 197.

Keskusteluissa on kivaa, kun tulee ilmi erilaisia mielipiteitä ja asioita. (Tyttö, menee lukioon)

On hyvä kun juttelee paljon tunnilla niistä asioista eikä esim. vain että pitäisi itsenäisesti lukea ja tehdä tehtäviä... (Poika, menee ammattikouluun)

Retki- tai opintokäynti opetusmenetelmänä arvioitiin myös melko tehokkaaksi opetusmenetelmäksi: melko tehokkaana sitä piti lähes kolmasosa vastaajista ja tehokkaana hieman yli viidennes. Suomen perustuslain mukaan jokaisella oppilaalla on oikeus maksuttomaan perusopetukseen ja tähän kuuluvat myös koulun toimintasuunnitelmaan kirjatut retket, vierailut ja muu vastaava koulun ulkopuolella tapahtuva toiminta. Koulun ulkopuolisen opetuksen sisällön on liityttävä aina opetussuunnitelmaan, joko tiettyyn oppiaineeseen, eri oppiaineiden muodostamaan kokonaisuuteen tai aihekokonaisuuksien sisältöihin.⁹⁶ Uskonnon oppiaineeseen liittyviä retki- tai opintokäyntejä voisi olla esimerkiksi kirkkorakennus, eri uskontokuntien pyhät paikat kuten moskeijat, hautuumaat tai lähetystorit. Avoimista vastauksista ei kuitenkaan tullut ilmi, kuinka usein retkiä toteutettiin ja mihin ne suuntautuivat.

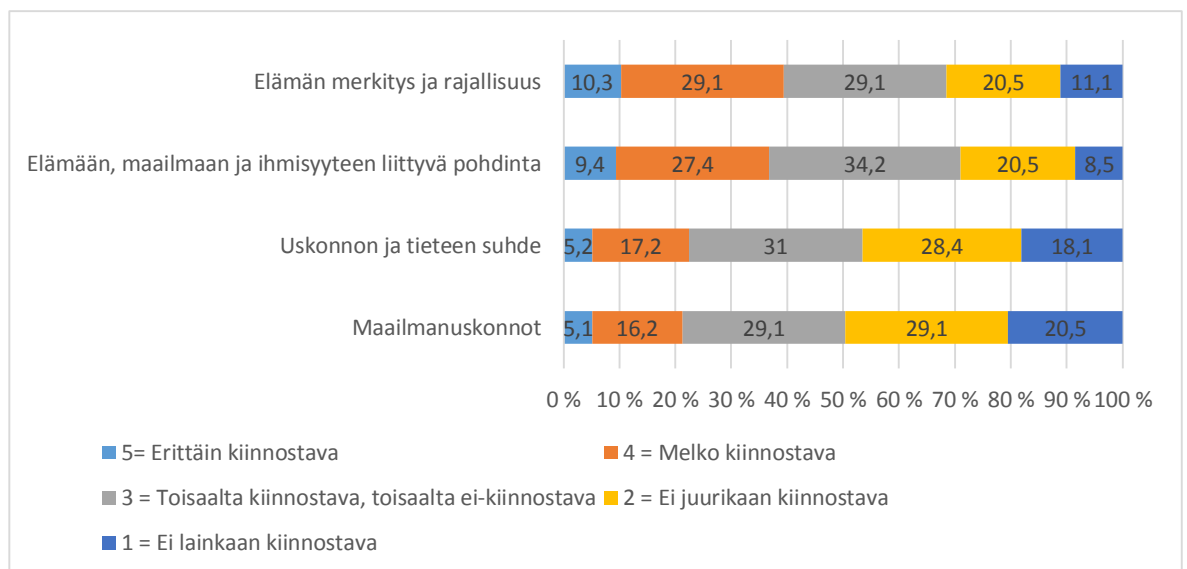
7.3 Evangelisluterilaisen uskonnon keskeisten sisältöjen koettu kiinnostavuus

Kartoittaessani kyselylomakkeeseen evangelisluterilaisen uskonnonopetuksen keskeisiä sisältöjä peruskoulussa, hain aihepiirit suoraan valtakunnallisesta opetussuunnitelman perusteista. Sen perusteella muokkasin aiheet ymmärrettävään muotoon ja yhdistin aiheita kokonaisuuksiksi. Analysoidessani tuloksia jaoin kyselyssä esiintyneet aihepiirit viiteen eri kategoriaan: *maailmankatsomuksellinen pohdinta, uskonto ja yhteiskunta, Raamattu, kirkkohistoria ja kristillinen etiikka*. Tarkastelen näiden teemojen ympärillä olevien aiheiden kiinnostavuutta teemoittain ja lopuksi tarkastelen niitä myös yhteisesti.

⁹⁶ Perusopetuslaki 2003, 47 §.

7.3.1. Maailmankatsomuksellinen pohdinta

Maailmankatsomukselliseen pohdintaan luen ne aiheet, joihin liittyy elämään, ihmisyyteen ja sen merkityksellisyyteen liittyvää filosofista pohdintaa. Kyseiseen teemaan luettuja aihepiirejä ovat *elämään, maailmaan ja ihmisyyteen liittyvä pohdinta*, *uskonnon ja tieteen suhde*, *elämän merkitys ja rajallisuus* sekä *maailmanuskonnot*. Maailmanuskonnot luen maailmankatsomukselliseksi pohdinnaksi siksi, että tutustuminen erilaisiin katsomuksiin ja kulttuureihin auttaa tarkastelemaan myös omaa uskonnollista taustaamme uusista näkökulmista.

Taulukko 5. 9. luokan oppilaiden kokemukset keskeisten sisältöjen koetusta kiinnostavuudesta prosentteina: maailmankatsomuksellinen pohdinta. (N = 116–119).

Elämän merkitys ja rajallisuus koettiin maailmankatsomuksellisen pohdinnan teemasta mielenkiintoisimmaksi aihealueeksi (Taulukko 5.). Lähes 30 prosenttia vastaajista piti sitä melko kiinnostavana ja noin kymmenesosa erittäin kiinnostavana aiheena. Tätä aihetta hyvin lähellä oleva elämään, maailmaan ja ihmisyyteen liittyvä pohdinta niin ikään koetaan lähes yhtä mielenkiintoisena. Avoimissa vastauksissa maailmankatsomuksellisen pohdinnan merkityksellisyyttä tuotiin ilmi esimerkiksi seuraavasti:

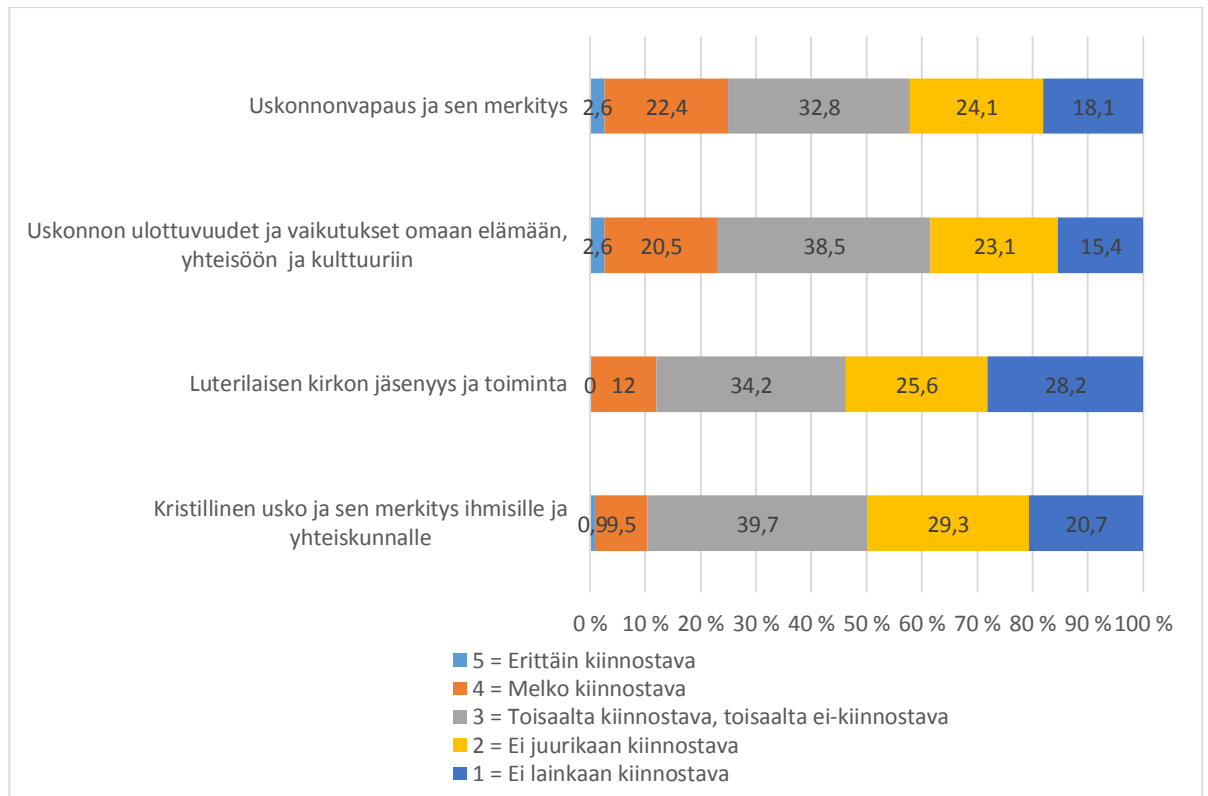
Uskonnon opiskelu ja rippikoulu on ohjannut minua katsomaan uskontoa eri näkökulmista, ja siitä on tullut osa elämää mm. isoskoulutuksen kautta. (Tyttö, menee lukioon)

Maailmanuskonnot sekä uskonnon ja tieteen suhde arvioitiin kiinnostavuudeltaan hyvin lähelle toisiaan. Enemmistö vastaajista piti näitä aiheita joko ei juurikaan kiinnostavana tai ei lainkaan kiinnostavina. Yläkoulun uskonnon oppimäärä on jaettu useimmissa oppikirjasarjoissa kolmeen eri teemaan, jotka vaihtuvat vuosittain: 7. luokalle kuuluu maailmanuskonnot, 8. luokalle kirkkohistoria sekä 9. luokalle ihmisen elämä ja etiikka.⁹⁷ Maailmanuskonnot ovat siis hyvin vähän edustettuna varsinkin 9. luokalla, missä pääasiassa käsitellään kristillisen etiikan piiriin liittyviä teemoja. Näin ollen maailmanuskontojen opiskelu voi tuntua haastavalta tai jopa irralliselta uskonnon oppimäärässä. Tosin edellä kuvatuissa avoimissa vastauksissa tuli ilmi myös se, että opetus keskittyy ajoittain liikaa kristillisen katsomuksen tunnuspiiriin.

7.3.2. Uskonto ja yhteiskunta

Uskonto ja yhteiskunta – teema käsittelee aiheita, joihin liittyy uskonnon vaikutus omaan elämään, ympäröivään kulttuuriin ja yhteiskuntaan. Näitä kyselyssä esiintyneitä aiheita ovat *uskonnon ulottuvuudet ja vaikutukset omaan elämään, yhteisöön ja kulttuuriin, kristillinen usko ja sen merkitys ihmisille ja yhteiskunnalle, uskonnonvapaus ja sen merkitys sekä luterilaisen kirkon jäsenyys ja toiminta.*

⁹⁷ ks. esim. Eden-sarja; Noviisi-sarja; POPS 2004, 206–207.

Taulukko 6. 9. luokkalaisten oppilaiden kokemukset evankelisluterilaisen uskonnon aihesisältöjen kiinnostavuudesta prosentteina: uskonto ja yhteiskunta. (N = 116–117).

Uskonto ja yhteiskunta – teeman ympärillä olevia aiheita pidettiin hyvin harvoin erittäin mielenkiintoisena ja yleisesti tarkasteltuna niitä pidettiin harvemmin kiinnostavana kuin ei-kiinnostavana. Suosituin vastausvaihtoehto jokaisen aiheen kohdalla oli neutraali toisaalta kiinnostava, toisaalta ei-kiinnostava.

Teeman kiinnostavimmiksi aiheiksi nousivat uskonnon ulottuvuudet ja vaikutuksen omaan elämään, yhteisöön ja kulttuuriin (melko kiinnostava tai erittäin kiinnostava noin 23 %) sekä uskonnonvapaus ja sen merkitys (melko kiinnostava tai erittäin kiinnostava 25 %). Merkilläpantavaa on kuitenkin se, että aiheet *uskonnon ulottuvuudet ja vaikutukset omaan elämään yhteisöön ja kulttuuriin* ja *kristillinen usko ja sen merkitys ihmisille ja yhteiskunnalle* ovat lähes samanlaisia sisällöltään. Jälkimmäisen aiheen oli kokenut kiinnostavaksi ainoastaan 10 prosenttia vastaajista ja ei-kiinnostavaksi jopa puolet. Näin huomattavaan vaihteluun voi vaikuttaa myös kysymyksenasettelu: uskonnon ulottuvuudet – aihe käsitteli uskontoa ilmiönä ja yleisesti, kun taas toisessa aiheessa puhuttiin nimenomaan *kristillisestä* uskosta ja se on voitu kokea tunnustuksellisempänä aiheena kuin edellinen.

Myös avoimissa vastauksissa pohdittiin uskonnon ja yhteiskunnan suhdetta, tosin vain myönteiseen sävyyn. Aiheet, jotka ovat lähellä oppilaan omaa arkea ja elämää koettiin tärkeäksi ja kiinnostaviksi.

Uskonnossa mielenkiintoisimpaa on mielestäni asiat, jotka ovat ajankohtaisia. Tunnilla on kiva pohdiskella yhdessä asioita, niin, että opettaja ja oppilaat osallistuvat. (Tyttö, menee lukioon)

Uskonto on jokseenkin ihan kiinnostavaa, mutta jotkut aiheet eivät kiinnosta niin paljoa. Itseä koskettavat asiat tuntuvat jollain lailla kiinnostavimmilta. Uskonnonopetus voisi olla ehkä hieman monipuolisempaa. (Tyttö, menee lukioon)

7.3.3. Kirkkohistoria

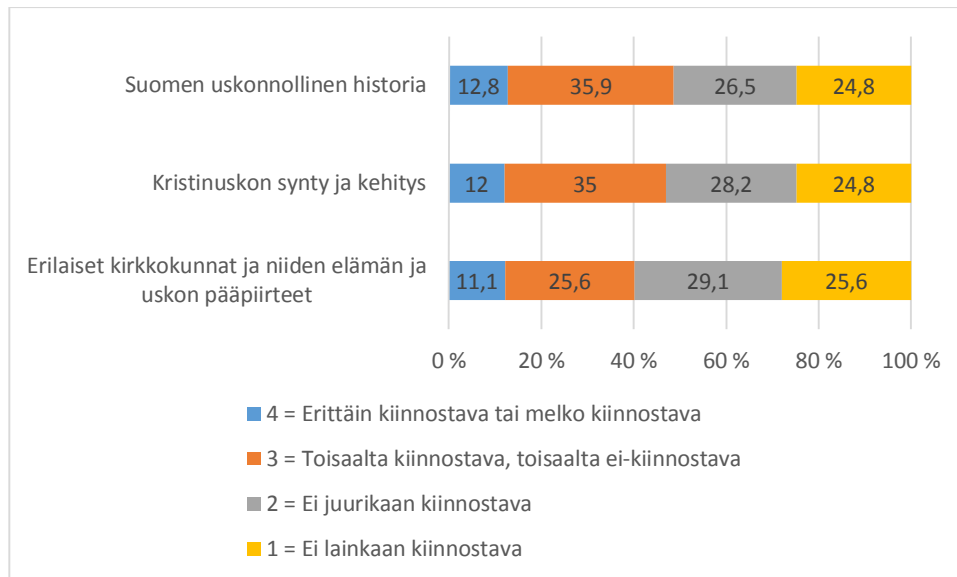
Kirkkohistoria on historian tutkimuksen menetelmin kristinuskoa tutkiva teologinen oppiaine. Tutkimuskohteena on kirkkojen, uskonnollisten yhteisöjen ja yksittäisten kristittyjen toiminta antiikin ajasta nykyaikaan. Kirkkohistoria tarkastelee teologista ajattelua, kulttuuria ja yhteiskuntaa sekä jatkuvuuden että muutoksen näkökulmasta.⁹⁸ Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa mainitaan evankelis-luterilaisen uskonnon opetuksen lähtökohdiksi *tutustuttaa oppilas monipuolisesti uskonnolliseen kulttuuriin* ja auttaa oppilasta *ymmärtämään uskonnon merkitystä hänelle itselleen sekä näkemään uskontojen vaikutuksia yhteiskunnassa ja kulttuurissa*. Nämä tavoitteet voivat olla myös uskontojen historian opettamisen tavoitteiden lähtökohtana.

Kirkkohistorian päälinjat on jaettu perinteisesti yleisen eurooppalaisen historiankertomuksen mukaan vanhaan aikaan (0–500), keskiaikaan (500–1500) ja uuteen aikaan (1500–2000). Kirkkohistoria mielletään usein tylsäksi ja kaukaiseksi,⁹⁹ ja uskonnonopettajan onkin tärkeää kyetä linkittämään historiallinen tieto myös nyky maailman kontekstiin.

Kirkkohistorian aihealueeseen luin kyselylomakkeesta yhteensä kolme eri aihetta: *kristinuskon synty ja kehitys, erilaiset kirkkokunnat ja niiden elämän ja uskon pääpiirteet* sekä *Suomen uskonnollinen historia* (taulukko 7.).

⁹⁸ Teologian osaston opinto-opas 2013–2014, 20.

⁹⁹ Innanen 2005, 322.

Taulukko 7. 9. luokkalaisten käsitykset evangelisluterilaisen uskonnonopetuksen keskeisten sisältöjen kiinnostavuudesta prosentteina: kirkkohistoria. (N = 116–119).

Puolet vastaajista piti kirkkohistorian piiriin kuuluvia aihealueita mielenkiinnottomina. Suurimmalle osalle aiheet olivat yhdentekeviä. Kirkkohistoria voi osoittautua hyvin vaativaksi aihealueeksi, sillä se käsittää hyvin pitkän ajanjakson ja vaatii oppilailta sujuvaa syy-seuraussuhteiden ymmärtämistä ja löytämistä. Lisäksi oppikirjoissa painotetaan usein turhankin yksityiskohtaisia tapahtumia ja vuosilukuja, mikä osaltaan lisää ulkoa opetteluun riskiä. Edellä mainitut seikat voivat vaikuttaa siihen, että kirkkohistoria koetaan tylsänä ja mielenkiinnottomana aiheena, varsinkin kun historia on peruskoulussa itsenäisenä oppiaineena.

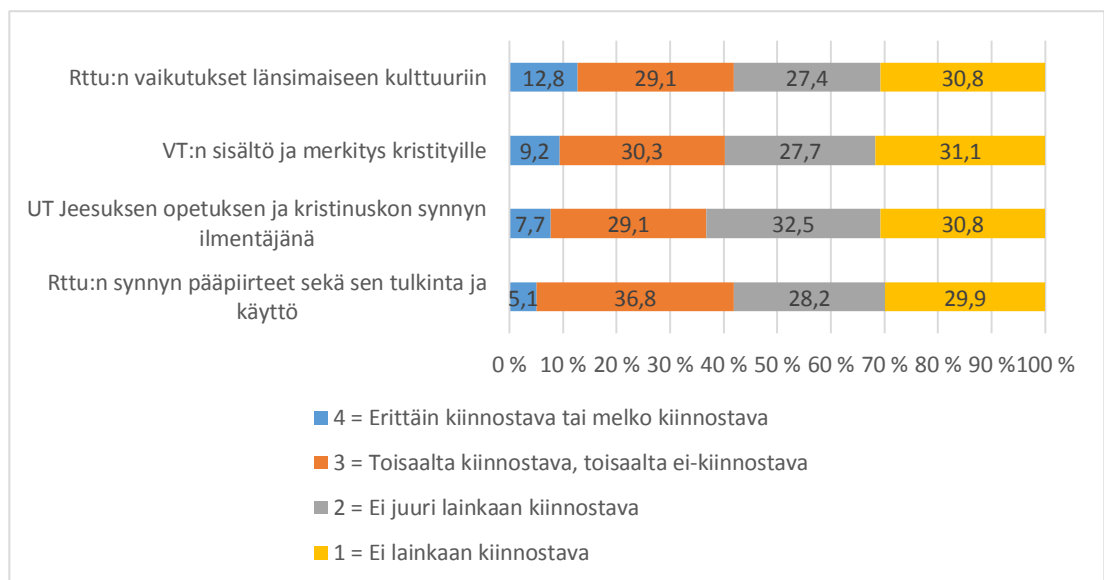
Helsingin yliopiston uskonnonpedagogiikan yliopistolehtori Tapani Innanen esittelee teoksessa Uskonnonopetus uudella vuosituohannella työtapoja, joiden voi katsoa tukevan kirkkohistorian opetusta tehden siitä mielekkäämpää myös oppilaille. Koska historia on jo määritelmänsä mukaan kertomusta menneisyydestä, kerrontaa olisi luontevaa käyttää myös historian opetusmenetelmänä. Yksinkertaisimmillaan se voi olla opettajan, opiskelijan tai asiantuntijan vapaana kerrontana, jossa havainnot välittyvät auditiivisesti tai kerrontaa voi havainnollistaa esimerkiksi historiallisten dokumenttien avulla.¹⁰⁰ Jotta kirkkohistoriasta saisi rakennettua oppilaille mieluisamman aihesisällön, voi erilaisten työtapojen hyödyntäminen ja kokeileminen olla tarpeellista.

¹⁰⁰ Innanen 2005, 316–319.

7.3.4. Raamattu

Raamattuun tutustuminen on yksi keskeisimmistä evankelisluterilaisen uskonnon aihealueista. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa on kuvaus oppilaan hyvästä osaamista 5. luokan päättyessä ja tähän kuuluu muun muassa Raamatun keskeisten kertomusten tunteminen. Samoin peruskoulun 9. vuoden päättöarvioinnissa arvosanaan 8 vaaditaan Raamatun keskeisten sisältöjen hallitseminen.¹⁰¹ Uskonnonopetuksessa Raamatun käsittelyssä on huomioitava sen kaksiluontoinen asema: toisaalta Raamattu on tieteellisen raamatuntutkimuksen, eksegetiikan, tutkimuskohde sekä kristittyjen pyhä kirja.¹⁰²

Kyselylomakkeessa Raamattu-teemaan kuului neljä eri aihetta. Nämä aiheet ovat *Vanhan testamentin sisältö ja merkitys kristityille, Uusi testamentti Jeesuksen opetuksen ja kristinuskon synnyn ilmentäjänä, Raamatun synty ja pääpiirteet sekä sen käyttö ja tulkinta sekä Raamatun vaikutukset länsimaiseen kulttuuriin*. Käytän tästedes Uudesta testamentista lyhennettä UT ja Vanhasta testamentista VT.

Taulukko 8. 9. luokkalaisten näkemykset evankelisluterilaisen uskonnon keskeisten aihesisältöjen koettu kiinnostavuus prosentteina: Raamattu. (N = 116–119).

¹⁰¹ POPS 2004, 195–198.

¹⁰² Jokiranta 2005, 258.

Raamattuun liittyvät aiheet koettiin kirkkohistorian tavoin ei-kiinnostavina: ainoastaan *Raamatun vaikutukset länsimaiseen kulttuuriin* – aiheen olivat arvioineet kiinnostavaksi tai melko kiinnostavaksi yli kymmenesosa vastaajista. Arviot olivat myös tässä teemassa hyvin tasaisia, mutta joukosta erottui ei-kiinnostavimpana *UT Jeesuksen opetuksen ja kristinuskon synnyn ilmentäjänä*, huolimatta siitä, että kyseinen aihe on merkittävä kristillisen dogmatiikan muodostumisessa ja perusteissa.

Raamatun aines osana peruskoulun uskonnonopetusta tarjoaa lukuisia mahdollisuuksia erilaisten elämänskysymysten käsittelyyn sekä raamattuopetuksen yhdistämiseen muiden aihesisältöjen kanssa. Raamatun kertomuksilla on perinteisesti ollut keskeinen asema alakoulun uskonnonopetuksessa¹⁰³. Raamattuopetuksen suosio oppilaiden keskuudessa ei kuitenkaan säily ylemmille luokille saakka, mistä syynä on saattanut se, elämyksellisyyttä ei ole kyetty kytkemään opetukseen samalla tavalla kuin alaluokilla vaan opetus muuttui usein teoreettisemmaksi. Elämyksellisyyttä opetukseen saa niin, että herätetään teksti eloon: kun oppilas saa itse olla kertomuksissa aktiivisena kuulijana, kokijana tai havainnollistajana, Raamatun kertomukset linkittyvät konkreettisesti oppilaan kokemusmaailmaan.¹⁰⁴

7.3.5. Kristillinen etiikka

Etiikka tulee kreikan sanasta *ethos* (= tapa, tavat) ja usein etiikkaa ja moraalialue kuulee käytettävän toistensa synonyymeina. Yleensä käsitteitä käytetään siten, että moraalilla tarkoitetaan käytännön elämään liittyviä kysymyksiä oikeasta ja väärästä ja etiikalla puolestaan teoreettisempaa pohdiskelua tai kokonaisii teorioita hyväästä ja pahasta, esimerkiksi kristillinen etiikka edustaa yhtä tällaista teoriaa.¹⁰⁵

Opetussuunnitelman mukaan evankelisluterilaisen uskonnonopetuksen yhtenä ydintehtävänä peruskoulussa on rohkaista oppilaita eettiseen arviointiin ja vastuullisuuteen. Täten oppilas oppii eettisten asioiden pohdintaa, omien tunteiden ja kokemusten jakamista sekä kristillisen etiikan soveltamista. Kolme keskeisintä teemaan etiikan opetuksessa peruskoulussa on ihmisen arvo, kultainen sääntö,

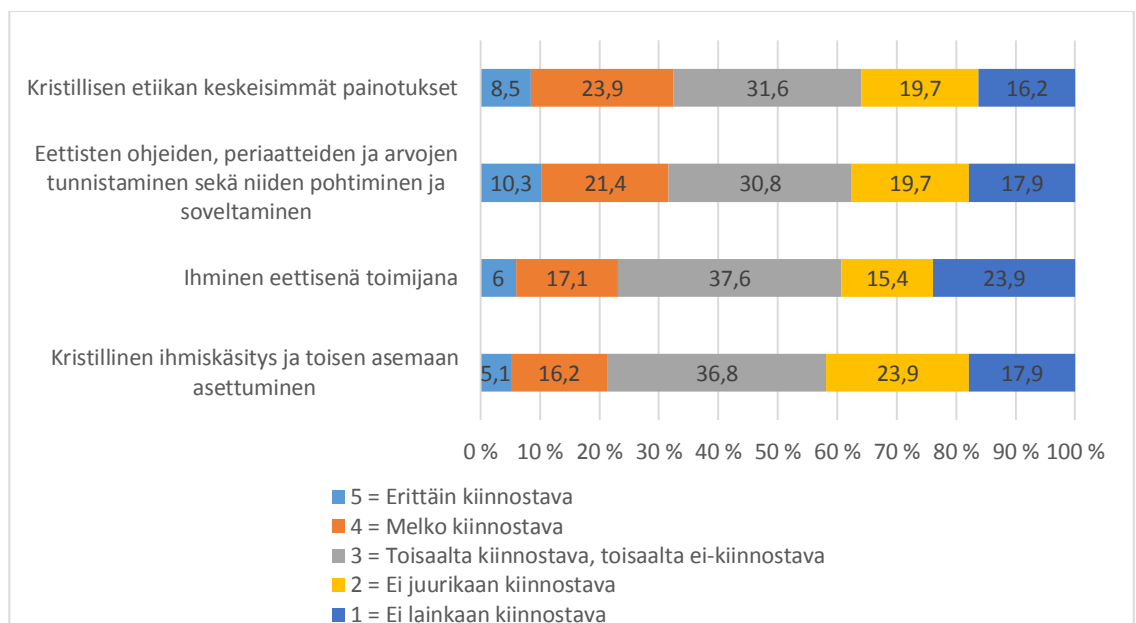
¹⁰³ POPS 2004.

¹⁰⁴ Luomanen & Luomanen 1998, 199–200.

¹⁰⁵ Peltomaa 2011, 282.

rakkauden kaksoiskäsky ja kymmenen käskyä sekä yhdessä elämisen kysymykset ja oikeudenmukaisuus.¹⁰⁶

Kristillisen etiikan piiriin kuului kyselylomakkeen aiheista *eettisten ohjeiden, periaatteiden ja arvojen tunnistaminen sekä niiden pohtiminen ja soveltaminen, kristillinen ihmiskäsitys ja toisen asemaan asettuminen, ihminen eettisenä toimijana ja kristillisen etiikan keskeisimmät painotukset*. Kristillisen etiikan peruspainotuksilla tarkoitettiin tässä yhteydessä esimerkiksi lähimmäisenrakkautta.

Taulukko 9. 9. luokkalaisten käsitykset uskonnon aihealueiden koetusta kiinnostavuudesta prosentteina: kristillinen etiikka. (N = 116–119).

Kristilliseen etiikkaan kuuluvat aiheet olivat arvioitu kiinnostavuudeltaan hyvin tasaisesti. Kiinnostavimpina aiheina pidettiin *kristillisen etiikan keskeisimpiä painotuksia* (erittäin kiinnostava tai melko kiinnostava yli kolmannes vastaajista) sekä *eettisten ohjeiden, periaatteiden ja arvojen tunnistamista sekä niiden pohtimista ja soveltamista* (erittäin kiinnostava tai melko kiinnostava lähes kolmannes vastaajista). Kuitenkin jokaisen kristillisen etiikan aihealueen kohdalla enemmistö vastaajista oli arvioinut sen enemmän ei-kiinnostavaksi kuin kiinnostavaksi.

Oppilaiden avoimissa vastauksissa selkeästi kristilliseen etiikkaan liittyvää ainesta kommentointiin melko vähän. Vastauksissa tuotiin paljon esille keskustelun

¹⁰⁶ POPS 2004.

merkitystä, mutta niistä ei selvinnyt, tarkoitettiinko keskustelulla uskonnon aiheisältöjä yleensä vai yksittäisiä aiheita. Eräs vastaaja pohti uskonnon eettistä ainesta seuraavasti:

Enemmän toimintaa. Jotkut asiat olivat liian hankala käsitellä, koska osan niistä olen itse kokenut tai minun kaveri. Niistä asioista tulee useasti paha mieli! (Tyttö, menee ammattikouluun)

Vastaaja viitanee tässä teemoihin, joita käsitellään 9. vuoden etiikan jaksossa, kuten elämän säätelyn etiikka, sota ja väkivalta sekä ihmissuhteiden etiikka. Useassa koulussa edellä mainitut aihealueet käsitellään oppilaiden itse toteutettuina projektitöinä, joissa he valmistelevat joko yksin tai ryhmässä aiheesta vapaamuotoisen esitelmän kristillisen etiikan näkökulmasta. Etiikan aiheiden ei-kiinnostavuudella voi olla yhteys myös opetusmenetelmien tehokkuuteen: lähes 40 prosenttia vastaajista oli arvioineet oppilaan esitykset tai esitelmän joko melko tehottomaksi tai tehottomaksi. Mikäli oppilas ei saa kokea oppimisen ja onnistumisen tunnetta, mielenkiinto oppiainetta kohtaan voi laskea.

7.3.6 Yleinen katsaus aihealueiden kiinnostavuudesta

Tarkastellessa yhteisesti evankelisluterilaisen uskonnon keskeisten aiheisältöjen kiinnostavuutta, voimme todeta *maailmankatsomuksellisen pohdinnan* edustavan tutkittavan ryhmän keskuudessa mielenkiintoisinta aihepiiriä (taulukko 9.) On kuitenkin huomattava, että keskiarvollisesti ainoastaan kaksi aihetta nousi yli neutraalin 3 – toisaalta kiinnostava, toisaalta ei-kiinnostava: *elämään maailmaan ja ihmisyyteen liittyvä pohdinta* (3,09) ja *elämän merkitys ja sen rajallisuus* 3,07. Kaikkien muiden kyselyssä esillä olleet aiheet olivat arvioitu välille 2,15 – 2,89.

Tulos mahdollisesti kertoo siitä, että maailmankatsomuksellisella pohdinnalla on keskeinen rooli uskonnonopetuksessa ja tätä olisi tärkeä tuoda myös oppitunneille. Maailmankatsomuksellinen pohdinta on myös opetussuunnitelman mukaan evankelisluterilaisen uskonnon keskeisempiä sisältöalueita.¹⁰⁷ Uskonnon tunti saattaa

¹⁰⁷ POPS 2004, 207.

olla hyvinkin rippikoulua lukuun ottamatta ainoa paikka, jossa nuorella on mahdollisuus keskustella elämän peruskysymyksistä, kuten elämän tarkoituksesta ja siitä, mitä tapahtuu kuoleman jälkeen ja pohtia niiden merkitystä saaden sekä ikätovereiltaan että aineenopettajalta vertaistukea vaikean aiheen käsittelyyn. Uskonnonopetus ei siis saisi olla liiaksi uskonnon teoriaan ja dogmeihin nojaavaa, vaan oppitunnilla tulisi antaa riittävästi tilaa myös henkilökohtaisille ajatuksille ja pohdinnoille.

Maailmankatsomuksellisen pohdinnan jälkeen kiinnostavimmaksi teemaksi arvioitiin *kristillinen etiikka*. Uskonnon opetuksen yhtenä keskeisenä tavoitteena on tarkastella elämän uskonnollista ja eettistä ulottuvuutta oppilaan oman kasvun näkökulmasta sekä laajempaan yhteiskunnalliseen ilmiöön.¹⁰⁸ Keskustellessa uskonnonopetuksen tarpeellisuudesta osana peruskoulumme ainejärjestelmää, uskonnon eettinen ulottuvuus nousee yhä keskeiseksi argumentiksi.¹⁰⁹

Alhaisinta kiinnostavuutta vastaajien keskuudessa edustavat *Raamattuun* liittyvät aiheet. Raamattu on yli kahden miljoonan kristityn pyhä kirja ja kristillisen ihmiskäsityksen näkemys jokaisen ihmisen ihmisarvosta on vaikuttanut merkittävästi länsimaiseen kulttuuriin ja oikeustajun syntymiseen.¹¹⁰ Raamattuun perehtymistä ja sen keskeisiin kertomuksiin tutustumista jo kulttuurisen yleissivistyksen vuoksi painotetaan myös valtakunnallisen perusopetuksen opetussuunnitelmassa.¹¹¹ Raamatun merkitys suomalaisille perheille on muuttunut merkittävästi viimeisten vuosikymmenten aikana. Huolimatta siitä, että Raamattu löytyy lähes jokaisesta kirkkoon kuuluvasta kodista, sen lukeminen ja käyttö on harventunut. Voidaan puhua eräänlaisesta uskonnollisesta traditiosta vieraantumisesta ja Raamattu nähdään vaikeaselkoisena ja arkielämästä irrallisena. Tulokset antavat syytä pohtia, *miten* opettaja voi motivoida aiheeseen ja *millaisia* opetusmenetelmiä hyödyntämällä aihe saataisiin lähemmäksi oppilaan henkilökohtaista kokemusmaailmaa.

¹⁰⁸ POPS 2004, 194.

¹⁰⁹ Luodeslampi 2005, 34.

¹¹⁰ Peltomaa et. al. 2011, 125.

¹¹¹ POPS 2004, 194–198.

	N	Keskiarvo
Elämään, maailmaan ja ihmisyyteen liittyvä pohdinta	117	3,09
Elämän merkitys ja sen rajallisuus	117	3,07
Kristillisen etiikan keskeisimmät painotukset	117	2,89
Eettisten ohjeiden, periaatteiden ja arvojen tunnistaminen sekä niiden pohtiminen ja soveltaminen	117	2,86
Uskonnon ulottuvuudet ja vaikutukset omaan elämään, yhteisöön ja kulttuuriin	117	2,72
Uskonnonvapaus ja sen merkitys	116	2,67
Kristillinen ihmiskäsitys ja toisen asemaan asettuminen	117	2,67
Ihminen eettisenä toimijana	117	2,66
Uskonnon ja tieteen suhde	116	2,63
Maailmanuskonnot	117	2,56
Kristillinen usko ja sen merkitys ihmisille ja yhteiskunnalle	116	2,41
Suomen uskonnollinen historia	117	2,38
Kristinuskon synty ja kehitys	117	2,35
Erilaiset kirkkokunnat ja niiden elämän ja uskon pääpiirteet	117	2,33
Luterilaisen kirkon jäsenyys ja toiminta	117	2,3
Raamatun vaikutukset länsimaiseen kulttuuriin	117	2,26
VT:n sisältö ja merkitys kristityille	117	2,19
Kirkkorakennus	117	2,19
Raamatun synnyn pääpiirteet sekä Raamatun tulkinta ja käyttö	117	2,17
UT Jeesuksen opetuksen ja kristinuskon synnyn ilmentäjänä	117	2,15

Taulukko 10. 9. luokkalaisten kokemus evankelisluterilaisen uskonnon keskeisten aihealueiden kiinnostavuudesta keskiarvoina. (N = 116–119).

7.4 Asenneväättämät

Tutkimukseni lähtökohtana oli selvittää, millaisia kokemuksia ja näkemyksiä 9. vuosikurssin oppilailla on evankelis-luterilaisesta uskonnosta oppiaineena. Sen lisäksi, että selvitän sen sisältöjen ja aihealueiden kiinnostavuutta, on tärkeää tuoda esille myös oppiaineeseen liittyvät asenteet. Juuri asenneväättämien tulokset kertovat, mikä nykyisessä uskonnonopetusmallissa koetaan toimivaksi ja missä olisi kehittämisen varaa.

Oppilaiden asenteita, näkemyksiä ja kokemuksia uskonto-oppiaineesta tiedusteltiin 22 väittämän avulla. Oppilaat ilmaisivat asenteensa väittämiin 5-luokkaisella likert-asteikolla (täysin samaa mieltä, jokseenkin samaa mieltä, toisaalta samaa, toisaalta eri mieltä, täysin eri mieltä). Asenneväättämässä on huomioitu taustamuuttujat, kuten

sukupuoli, suunnitelmat peruskoulun jälkeen sekä uskonnollinen aktiivisuus kirkkokäyntien osalta. Merkitsevyys taustamuuttujien osalta on selvitetty khiin neliötestin avulla.¹¹²

Tarkastelen asenneväättämiä teemoittain. Jaoin asenneväättämät neljään eri teemaan niiden sisältämien asenneulottuvuuksien mukaan. Teemat ovat *uskonto-oppiaineen koettu tärkeys, kiinnostavuus ja omakohtaisuus, opettajan oppilaslähtöisyys, uskonnon näkyminen oppilaan arjessa sekä uskonnon arviointi ja arkaluontoisuus*. Jaottelun pohjana olen käyttänyt Jyväskylän yliopiston tutkimusta terveystieto-oppiaineeseen liittyvistä asenteista.¹¹³

7.4.1. Uskonto-oppiaineen koettu tärkeys, kiinnostavuus ja omakohtaisuus

Ensimmäinen teema kuvaa evankelisluterilaisen uskonto-oppiaineen koettua tärkeyttä, kiinnostavuutta ja sitä, miten se näkyy oppilaan arjessa. Lähes 40 prosenttia vastaajista kokee, että uskonnon tunneilla käsitellään itseä kiinnostavia asioita ja uskonnon tunnit koetaan kiinnostavina ja ainoastaan alle neljännes vastaajista uskonnon tunnit tai aiheet ei juuri kiinnosta. Tulos on sikäli yllättävä, että aiemmin tarkastellessani uskonnon yksittäisten aiheisältöjen kiinnostavuutta, ainoastaan kaksi aihetta arvioitiin neutraalin yläpuolelle. On mahdollista, että kysymyksenasettelu aiheisältöjen kohdalla ei vastannut täysin oppilaiden todellisia kokemuksia oppitunneilla käsitellyistä aiheista. Aiheisällöthän oli valittu kyselylomakkeeseen perusopetuksen valtakunnallisen opetussuunnitelman mukaan ja koulujen omassa opetussuunnitelma painotus on voinut olla enemmän juuri maailmankatsomuksellisessa pohdinnassa, mikä arvioitiin mielenkiintoisimmaksi aiheisällöksi.

Uskontoa ei koeta kovin tärkeäksi oppiaineeksi tai siihen suhtaudutaan neutraalisti. Tärkeänä tai melko tärkeänä uskonnon koki ainoastaan alle 15 prosenttia vastaajista. Vastauksissa oli kuitenkin eroa tyttöjen ja poikien välillä: siinä missä enemmistö tytöistä suhtautui oppiaineen tärkeyteen neutraalisti, pojat olivat arvioineet sen vähemmän tärkeäksi.¹¹⁴ Kuvatessa oppiaineiden ja tieteiden tärkeyttä, painotus on usein niin kutsutuilla ”kovissa” tieteissä kuten matematiikassa.¹¹⁵ Tärkeys ei

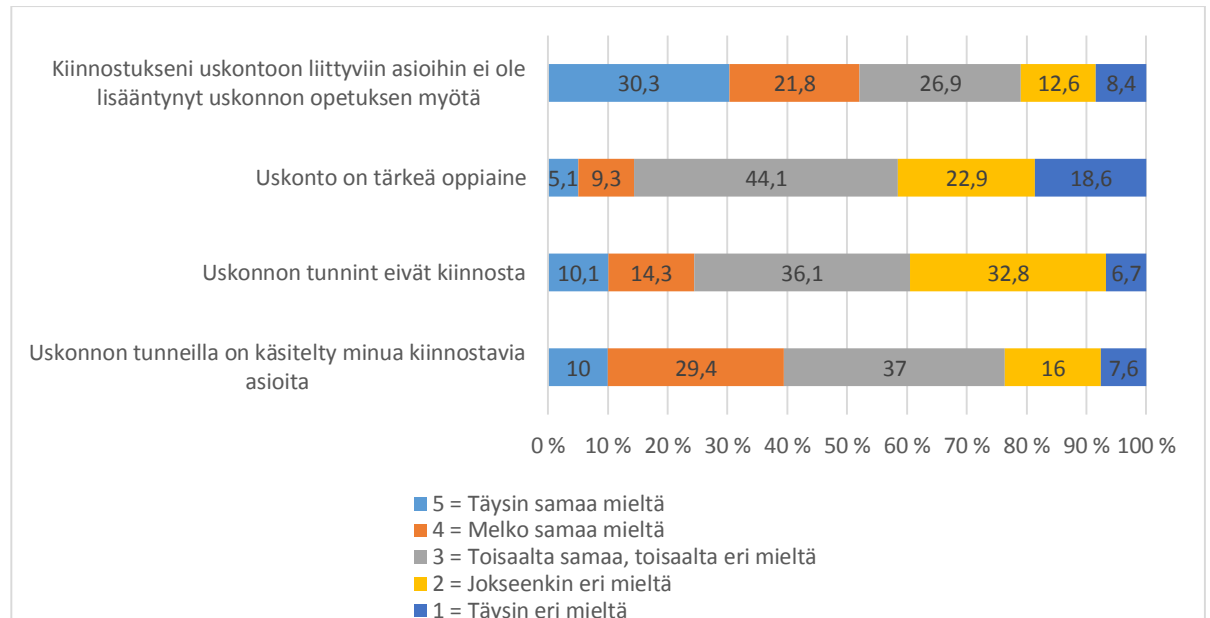
¹¹² Tilastollisesti ero on merkitsevä kun $p \leq .05$.

¹¹³ Kannas et. al. 2009

¹¹⁴ Sukupuoli erottelee vastaajia Khiin neliö -testin mukaan tilastollisesti melkein merkitsevästi ($p=0,03$).

¹¹⁵ Clarkson, 1995. 16–83.

kuitenkaan kerro oppiaineen mieluisuudesta; matematiikkakin arvioitiin mieluisuusasteikolla kolmanneksi epämieluisimmaksi aineeksi.

Taulukko 10. 9. luokkalaisten oppilaiden asenneväärittämien tulokset prosentteina teemasta *uskonto-oppiaineen koettu tärkeys, kiinnostavuus ja omakohtaisuus*. (N = 116–119).

7.4.2 Uskonnon näkyminen oppilaan arjessa

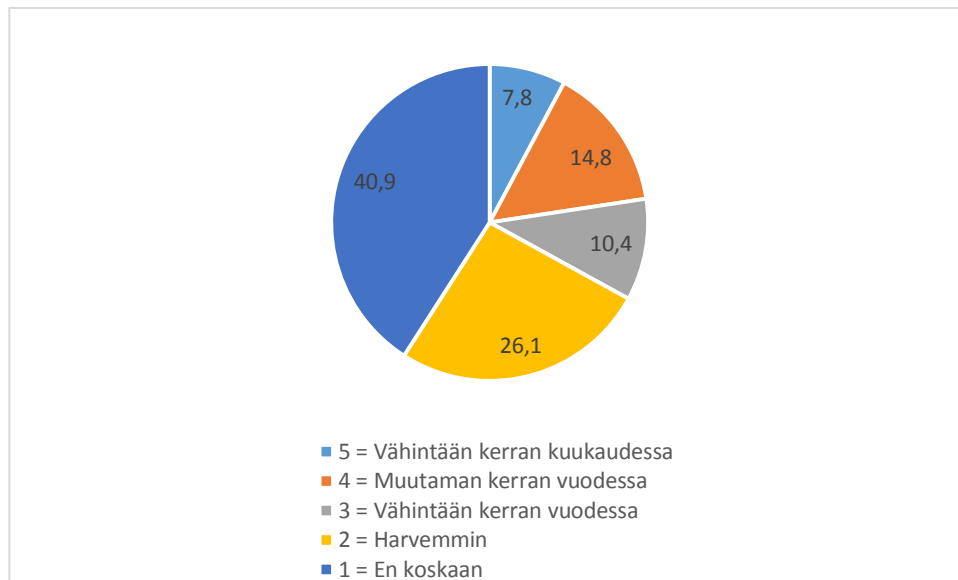
Kääriäinen ja Niemelä ovat esitelleet Suomen evankelis-luterilaisen kirkon haasteita ja mahdollisuuksia 2000-luvulla uskontososialogian professori Eeva Helanderin juhlakirjassa ”Rajojen ylityksiä”.¹¹⁶ Yhtenä suurimpana haasteena he esittivät nuoret ja nuoret aikuiset, joiden silmissä kirkolla ei ole auktoriteettiasemaa eikä uskonnollisuutta kuvata jonkin auktoriteetin määrittämänä. Vuonna 2009 tehdyssä tutkimuksessa jopa puolet pääkaupunkiseudun nuorista ilmoittaa, ettei kirkon tarjoamiin tapahtumiin osallistuta edes kerran vuodessa.¹¹⁷ Samankaltainen tulos havaittiin myös tässä tutkimuksessa: yli 65 prosenttia vastaajista ilmoitti käyvänsä kirkossa harvemmin kuin kerran vuodessa tai ei koskaan. Uskonto perustuu enemmän kokemukselle ja henkilökohtaisille suhteille kuin traditioon ja auktoriteettiin.¹¹⁸ Tradition ja auktoriteetin kyseenalaistaminen kuuluu Fowlerin uskonnollisuuden

¹¹⁶ Yeung et. al. 2009

¹¹⁷ Niemelä 2006, 52.

¹¹⁸ Niemelän & Kääriäinen 2009, 322.

kehityksen teoriassa jo varhaisaikuisuuden yksilöllistyvän reflektiivisen uskon vaiheeseen. Tulos antaa viitteitä siitä, etteivät vastaajat enää automaattisesti omaksu nuoruuden synteettis-konventionaalisen uskon tavoin ympäristön virittämää maailmankatsomusta vaan muodostavat uskonnolliset käsitykset itse arvojen kriittisen tarkastelun myötä.¹¹⁹

Taulukko 11. 9. luokkalaisten oppilaiden kirkkokäyntien määrä prosentteina. (N = 116–119).

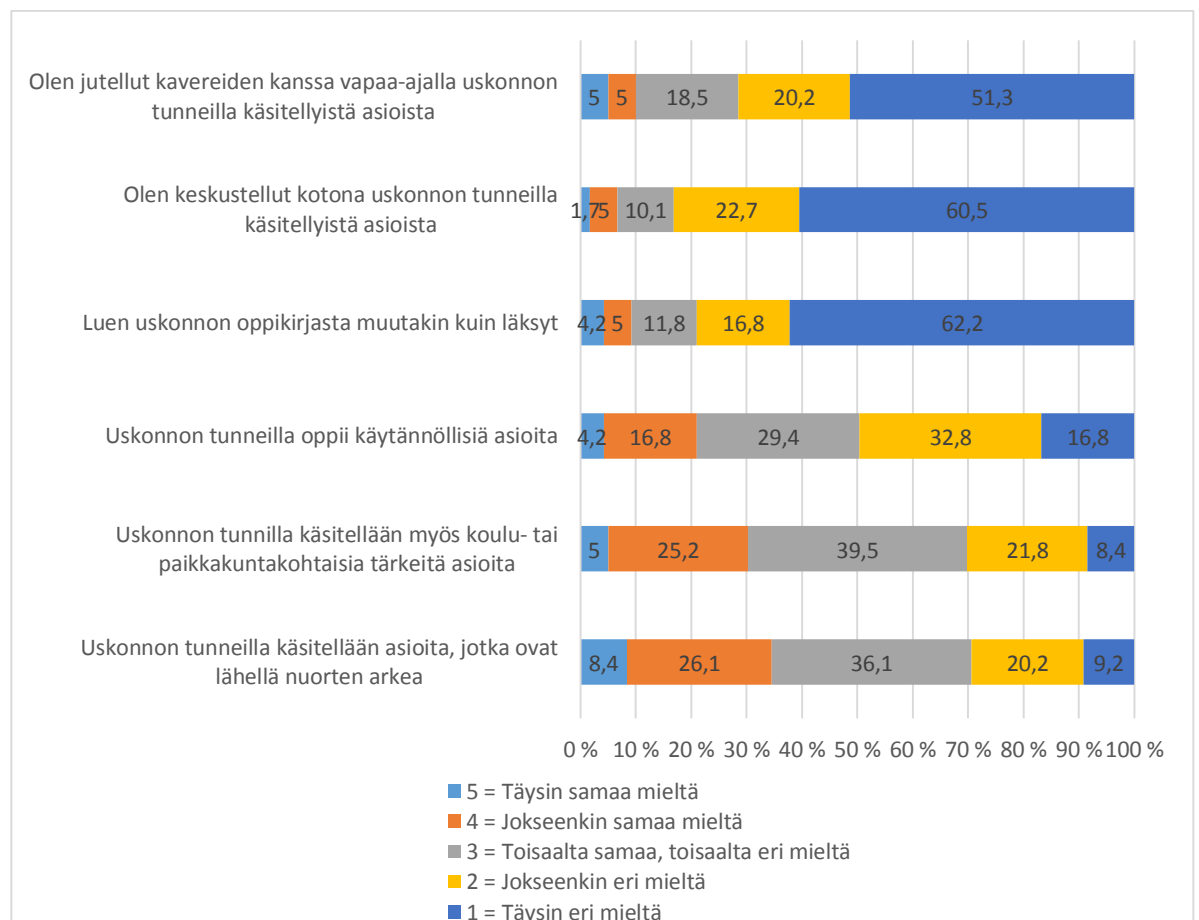
Ei siis liene yllätys, ettei suurin osa vastaajista keskustele uskonnon oppitunnilla käsitellyistä asioista vapaa-ajalla vanhempien tai kavereiden kanssa. Uskonnollisen pohdinnan kanssa nuori jäänee melko yksin.

Niemelän mukaan uskonnollinen kotikasvatus on uskonnollisen identiteetin perusta. Lähes puolet pääkaupunkiseudun nuorista aikuisista sanoo saaneensa uskonnollisen kasvatuksen ollessaan lapsia. Myös lähes 90 prosenttia nuorista on ollut mukana kirkon toiminnassa käymällä rippikoulun. Kaksi kolmesta nuoresta on myös lapsena osallistunut kirkon päiväkerho- tai pyhäkoulutoimintaan. Enemmistöllä on täten uskonnollisesti ja kirkollisesti virittynyt tausta ja useimmat ovat saaneet uskonnollista kasvatusta. Niemelä pohtiikin, missä määrin uskonnollinen kasvatus on merkityksellinen nuoren rakentaessa itsenäistä elämää.¹²⁰

¹¹⁹ Ubani, 2013. 149.

¹²⁰ Niemelä 2006, 54–58.

Valtaosa suomalaisista pitää uskonnollista kasvatusta tärkeänä. Uskonnollinen kasvatusta koetaan usein haastavaksi, ja tämä kasvatustavastuu mielletäänkin kirkon tai koulun tehtäväksi.¹²¹ Koettu vaikeus voi olla syy siihen, miksi uskontoon liittyvistä asioista ei keskustella kotona, vaikka kotona tapahtuvalla uskontokasvatuksella on kauaskantoisimmat vaikutukset. Samoin yhä useampi vanhempi kokee uskonnon niin henkilökohtaiseksi asiaksi, että lapsen ja nuoren annetaan itse löytää suunta omalle maailmankatsomukselleen. Niemelän mukaan tällöin ei poisteta lapsen uskonnollisuutta vaan laajennetaan kasvualustaa yhä moninaisimmille uskomuksille.¹²²

Taulukko 12. 9. luokkalaisten oppilaiden asenneväättämät teemasta *uskonnon näkyminen oppilaan arjessa* prosentteina. (N = 116–119).

Paikkakunta- ja arkikohtaisten aiheiden näkyminen opetuksessa ei saanut vastaajilta selkeää kantaa puolesta tai vastaan. Siihen, miten paljon oppilaiden mielestä uskonnon tunnilla käsitellään oppilaiden arkeen liittyviä tai paikkakuntakohtaisia asioita oli eroa tyttöjen ja poikien vastauksissa. Tyttöjen mielestä ajankohtaisuus ja arkeen liittyminen

¹²¹ Gallup Ecclesiastica 2003, 21.

¹²² Niemelä & Kääriäinen 2009, 327.

näkyi uskonnonopetuksessa useammin kuin poikien.¹²³ Eroa voidaan etsiä esimerkiksi psykologisista tekijöistä. Vastaajat ovat pääasiassa 15–vuotiaita, jotka elävät läpi muutosta lapsesta aikuiseksi. Kehityksessä usein tytöt ovat hieman poikia edellä ja tähän kehitysvaiheeseen kuuluu olennaisesti myös ajattelun ja moraalitajun kehittyminen ja syventyminen. Tuolloin ennen mustavalkoiselta näyttävä maailmankuva alkaa muokkautua ja nuori alkaa nähdä asioita niin yksilön kuin yhteiskunnankin hyvinvoinnin osalta ja kiinnostua yhteiskunnallisista asioista.¹²⁴ Näin ollen tytöt saattavat olla poikia motivoituneimpia etsimään ja löytämään opetuksesta tähän liittyviä teemoja sekä kiinnostumaan niistä.

Suurin osa vastaajien mielestä ei koe oppivansa uskonnon tunnilla käytännöllisiä asioita. Syy tähän löytynee jo oppiaineen luonteesta sekä tavoitteesta: opetuksen tarkoituksena on antaa *valmiuksia* sekä *tukea* identiteetin ja maailmankatsomuksen rakentamiseen, ei niinkään antaa valmiita vastauksia. Nuoret voivat ymmärtää käytännöllisyyden siten, että jos tunnilla saatavaa tietoa ei tarvitse käyttää jokapäiväisessä elämässä konkreettisesti, tieto ei ole tällöin käytännöllistä. Tässä on voinut olla ongelma myös kysymyksen asettelussa ja se olisi voitu muotoilla nuorelle helpommin ymmärrettäväksi.

7.4.3. Uskonnon arviointi ja arkaluontoisuus

Uskonto ja uskonnollisuus ovat suomalaisille enemmän yksilön kuin yhteisön asia.¹²⁵ Uskonnonharjoittaminen ja uskonnosta puhuminen kuuluvat ihmisen henkilökohtaiseen kokemusmaailmaan eikä tätä maailmaa juuri jaeta muiden kanssa. Siksi onkin tärkeää pohtia myös uskonnon oppituntien aiheiden ja sisältöjen arkaluontoisuutta. Peruskoulun viimeinen uskonnon jakso keskittyy ihmisen elämään ja etiikkaan, missä ajankohtaisten eettisten aiheiden kytkeminen uskonnon kannalta keskeisiin kysymyksenasetteluihin kuuluvat keskeisesti jakson tavoitteisiin. Keskeisiä sisältöjä ovat ihmisen tärkeät elämänkysymykset kuten elämän tarkoitus, kärsimys ja kuolema sekä yksilö- että yhteiskuntaeettiset kysymykset.¹²⁶ Osa näistä sisällöistä saattaa koskettaa hyvinkin läheltä oppilaan omaa elämää ja se on huomioitava myös opetuksen järjestämisessä. Esimerkiksi opettaessani kyseistä etiikan jaksoa

¹²³ Sukupuoli erottelee vastaajia khiin neliötestin mukaan tilastollisesti melkein merkitsevästi ($p=0,03$).

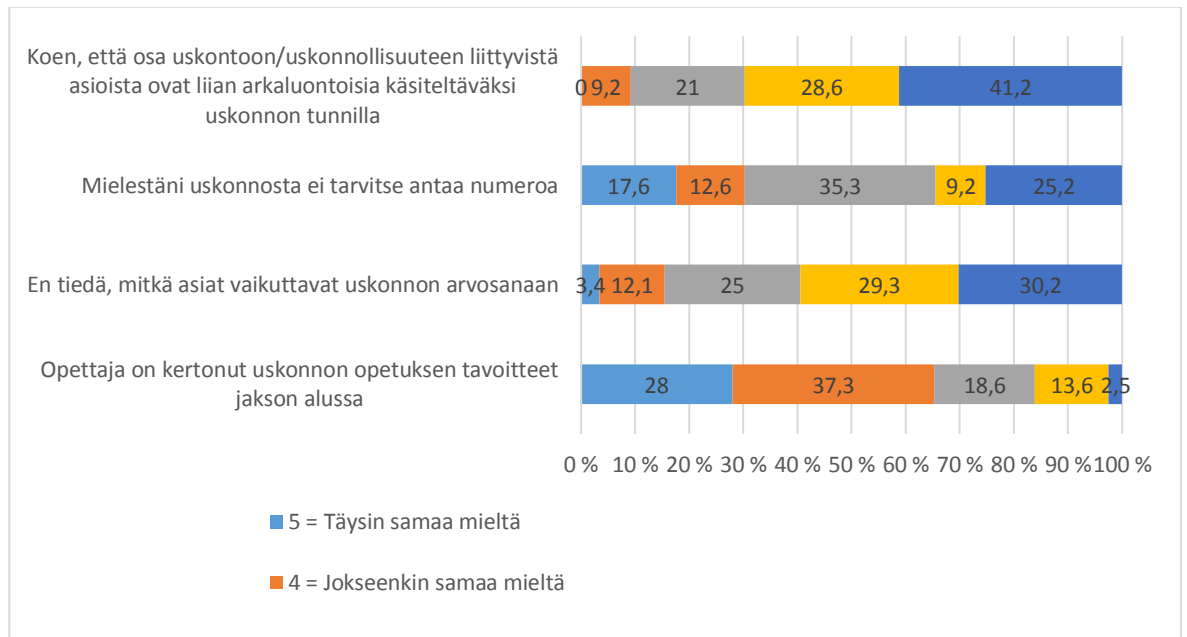
¹²⁴ Keskinuoruuden kasvu ja kehitys -vanhempi nuoren tukena 2009, 13-14.

¹²⁵ Ketola, 2008.

¹²⁶ Luodeslampi & Nevalainen 2005, 310-311.

opetusharjoittelussa Joensuun normaalikoululla, annoin oppilaille mahdollisuuden olla oppitunnilta pois ja tehdä korvaavan tehtävän, mikäli oppitunnilla olo käy liian raskaaksi käsiteltävän aiheen aikana. Eräissä avoimessa vastauksessa arkaluontoisuutta pohdittiin seuraavasti:

-- ...*jotkut asiat olivat liian hankala käsitellä, koska osan niistä olen itse kokenut tai minun kaveri. Niistä asioista tulee useasti paha mieli!* (Tyttö, menee ammattikouluun)

Taulukko 13. 9. luokkalaisten oppilaiden kokemukset uskonnonopetuksen arvioinnista ja arkaluontoisuudesta prosentteina. (N = 116–119).

Sen sijaan lähes 80 prosenttia vastaajista ei koe uskontoon tai uskonollisuuteen liittyvien asioiden olevan liian arkaluontoisia käsiteltäväksi oppitunnilla (taulukko 13.). Tulosta voi selittää esimerkiksi se, että ilmapiiri luokassa koettiin pääosin hyväksi: opettaja on onnistunut luomaan tunnille kokemuksen turvallisuudesta sekä opeteltavien teemojen asianmukaisesta käsittelystä. Uskonnonopettajien ammattitaidosta kertoo myös se, että lähes 70 prosenttia vastaajista ilmoitti opettajan kertoneen opetuksen tavoitteet jakson alussa.

Laadukkaaseen opetukseen kuuluu opetuksen kanssa samassa linjassa oleva arviointi. Oppimisen arviointi kertoo koulun arvostamasta osaamisesta ja tiedosta. Koulun arviointikulttuuri vaikuttaa merkittävästi oppilaan opiskeluun, oppimiseen ja tietoon suhtautumiseen. Arvioinnin tulee tukea ja ohjata oppilasta tiedonhankintaan,

kokonaisvaltaiseen oppimiseen ja kokonaisuuksien rakentumiseen.¹²⁷ Opetussuunnitelman perusteiden mukaan evankelisluterilaisen uskonnonopetuksen tavoitteena on monipuolinen uskonnollinen ja katsomuksellinen yleissivistys. Opetuksen tavoitteena ei ole luterilaisen uskonkäsityksen omaksuminen tai seurakunnan jäsenyyteen kasvattaminen. Opetussuunnitelmassa arvosanalle hyvä (8) on asetettu peruskoulun päättöarvioinnissa seuraavat kriteerit: *Oppilas kykenee hankkimaan syventävää tietoa kristinuskosta ja evankelisluterilaisesta kirkosta, oppilas ymmärtää uskontoa ilmiönä, oppilas osaa käyttää uskonnollista tietoa ja oppilas osaa toimia eettisesti vastuullisella tavalla.*¹²⁸

Tiedustellessa uskonnon opetuksen numeroarviointia, lievä enemmistö vastaajista oli sitä mieltä, että uskonnosta tulisi antaa numeroarvosana. Ainoastaan yhdessä avoimessa vastauksessa numeroarviointia kritisoitiin, mutta mitään perustavaa argumenttia tälle ei annettu. Reilut 60 prosenttia vastaajista niin ikään ovat tietoisia uskonnon arviointikriteereistä. Epävarmoja vastaajia oli neljännes ja noin 15 prosenttia olivat melko tai täysin tietämättömiä. Vastaukset erosivat tyttöjen ja poikien välillä: pojat olivat tyttöjä useammin tietämättömiä arvosanaan vaikuttavista tekijöistä.¹²⁹

7.4.4. Opettajan oppilaslähtöisyys

Opettajan ammattikuva on kokenut viime vuosikymmeninä yhteiskunnassa hyvin merkittäviä muutoksia. 1960-luvulle saakka opettaja nähtiin kansankynttilänä ja sosiaalistajana, sen jälkeen niin hyvänä didaktikkona kuin tutkijanakin. 2000-luvulta eteenpäin opettaja on ensisijaisesti yhteiskunnallinen vaikuttaja ja kasvattaja.¹³⁰ Samaan aikaan kasvatuksessa on siirrytty epäröivään kasvatuskulttuuriin, jossa opettajan asema auktoriteettina on lähes kadonnut.¹³¹

Perusasteen yläkoulussa ja lukiokoulutuksessa uskonnonopetuksesta vastaa pätevyyden saanut uskonnon aineenopettaja. Uskonnon aineenopettajaksi ja teologian maisteriksi on mahdollisuus opiskella Helsingin ja Itä-Suomen yliopistoissa sekä Åbo Akademiassa. Alakoulussa uskontoa opettavat pääsääntöisesti luokanopettajat, jotka

¹²⁷ Repo 2005, 234.

¹²⁸ POPS 2004, 208.

¹²⁹ Sukupuoli erottelee vastaajia Khiin neliö -testin mukaan tilastollisesti melkein merkitsevästi ($p=0,03$).

¹³⁰ ks. esim. Räsänen, 2006, 29.

¹³¹ Kallioniemi 2005, 423.

ovat suorittaneet vähintään kolmen opintopisteen verran evankelisluterilaisen uskonnon pedagogiikan opintoja.¹³² Yläkoulussa ja lukiossa uskontoa opettavat aineenopettajat, jotka ovat suorittaneet vähintään 60 opintopistettä teologisia perus- ja aineopintoja.¹³³

Uskonnonopettajan työn kannalta tärkeitä kompetensseja on löydettävissä ja eriteltävissä hyvinkin paljon. Esimerkiksi Ubani on ryhmitellyt ne viiteen eri kompetenssiin eli vuorovaikutustaitoihin, oppilaantuntemukseen, metakognitioon, pedagogiseen osaamiseen ja oppiainespesifiin osaamiseen.¹³⁴ Tarkastelen seuraavaksi tarkemmin opettajan pedagogista osaamista, johon olennaisemmin liittyvät tutkielmani asenneväättämät.

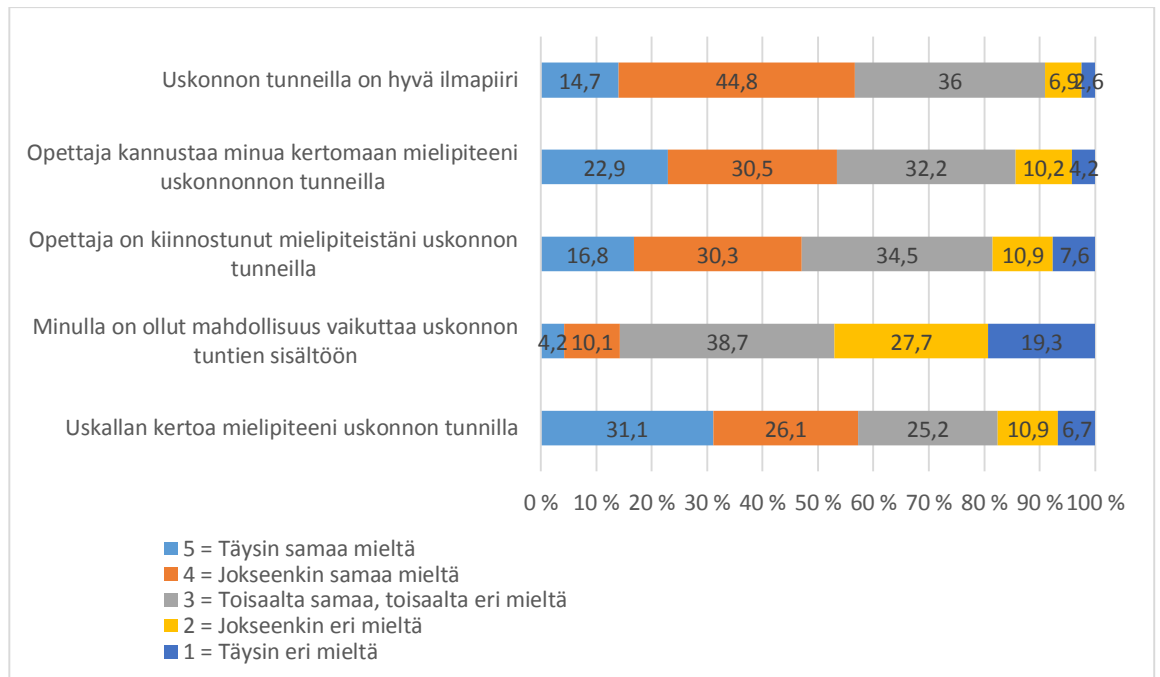
Uskonnon aineenopettajan pedagogiseen osaamiseen liittyy käsitys opeteltavan aineksen muuttamisesta ja jäsentämisestä opetettavaan muotoon. Tähän asiantuntijuuteen liittyy oppilaiden monipuolinen kohtaaminen, ohjaaminen ja arviointi. Opettajan tehtävänä on luoda ryhmään turvallinen ja tasa-arvoinen ilmapiiri, joka mahdollistaa jokaiselle oppilaalle positiivisia oppimisen kokemuksia ja tulla kuulluksi ja arvostetuksi omana itsenään. Uskonnonopetuksen toimintakulttuurissa keskiössä on oppilas, hänen elämänskysymyksensä ja henkinen kasvunsa.¹³⁵

¹³² Teologisen osaston opinto-opas 2013–2014, 48.

¹³³ Soveltavan kasvatustieteen ja opettajankoulutuksen opinto-opas 2013–2014, 44–45

¹³⁴ Ubani 2013, 178–180.

¹³⁵ Ubani, 2013, 163.

Taulukko 14. 9. luokkalaisten kokemukset opettajan oppilaslähtöisyydestä prosentteina. (N = 116–119).

Kyselyyn vastanneiden oppilaiden näkemysten perusteella uskonnonopettajat ovat pääosin onnistuneet pedagogisessa asiantuntijuudessa luomaan myönteisen ilmapiirin uskonnon oppitunneille: tätä mieltä oli lähes 60 prosenttia vastaajista (taulukko 14.). Ainoastaan alle kymmenesosa oppilaista koki ilmapiirin uskonnon tunnilla huonoksi tai melko huonoksi. Turvallinen ilmapiiri ja opettajan kannustus rohkaisee oppilaita tuomaan tunnilla esille omia mielipiteitä ja näkemyksiä: mielipiteen uskaltavat kertoa joko usein tai melko usein lähes 60 prosenttia vastaajista. Noin puolet vastaajista kokee opettajan olevan kiinnostunut heidän mielipiteistään ja yli kolmannes ei ilmaissut asiaan selkeää kantaa. Vastauksissa oli eroa tyttöjen ja poikien välillä: tytöt kokevat poikia useammin opettajan kiinnostuvan heidän mielipiteistään.¹³⁶ Eroa voi selittää tyttöjen aktiivisempi rooli luokassa keskustelijoina.

On kuitenkin huomattava, että edellä mainitusta huolimatta yli 15 prosenttia vastanneista ei uskalla ilmaista tunnilla vapaasti mielipidettään tai koe opettajan kiinnostuvan heidän mielipiteistään. Usein etenkin perusopetuksessa opettajan huomio saattaa keskittyä ryhmän äänekkäisiin tai muuten voimakkaisiin persooniin, jolloin ujut ja hiljaiset oppilaat voivat kokea jäävänsä muiden varjoon ja tuntea, ettei opettajaa kiinnosta. Tällöin opettaja voi tiedostamattaan edistää nuorten yhteiskunnallista syrjäytymistä. On tärkeää, että jokainen oppilas tuntisi itsensä arvokkaaksi

¹³⁶ Sukupuoli erottelee vastaajia khiin neliötestin mukaan tilastollisesti melkein merkitsevästi (p=0,03).

persoonaksi, joka kokee voivansa vaikuttaa asioihin omilla näkemyksillään. Uskonnon oppituntien sisältöihin sen sijaan yli puolet vastaajista ei koe voivansa vaikuttaa ja lähes 40 prosenttia vastaajista ei ilmaissut asiaan selkeää kantaa.

8 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tutkielmani tavoite oli selvittää, millaisia asenteita ja kokemuksia perusasteen 9. luokan oppilailla on evangelisluterilaisesta uskonnosta oppiaineena. Tutkimusaineisto kerättiin puolistrukturoiduilla kyselylomakkeilla, joista osan lähetin palautuskuoren kanssa suoraan ryhmän uskonnonopettajalla tai olin itse esittelemässä ryhmälle tutkielmani ja valvomassa kyselyyn vastaamista. Tutkielmaani vastasi yhteensä 123 oppilasta, joista jouduin hylkäämään neljä kappaletta niiden asiattoman täyttämisen vuoksi. Aineisto kerättiin kolmesta itäsuomalaisesta sekä yhdestä oululaisesta keskikokoisesta koulusta. Tarkastelin tutkimuksessani uskonnon mieluisuutta muiden oppiaineiden joukossa, uskonnon keskeisimpien aihealueiden koettua kiinnostavuutta, uskonnon opetusmenetelmiä sekä yleisiä asenteita uskonnonopetusta kohtaan. Tutkielmani selvitti myös 9. luokkalaisten oppilaiden uskonnollista aktiivisuutta.

Evangelisluterilaisen uskonnonopetuksen koettu mieluisuus ja tärkeys

Uskontoon oppiaineena suhtauduttiin hyvin neutraalisti; se ei ollut mieluisin eikä epämieluisin oppiaine ja se sijoittui hyvin lähellä muita reaaliaineita. Tulos oli hyvin samankaltainen kuin Jyväskylän yliopiston selvityksessä: mieluisimmat oppiaineet

olivat taito- ja taideaineet, kuten kotitalous ja liikunta, epämieluisimmaksi koettiin fysiikka, matematiikka ja ruotsi. Uskonnon koettu mieluisuus vastaa myös Räsänen johtopäätöksiä suomalaisten neutraalista suhtautumisesta uskonnonopetukseen. Oppilaiden sukupuolella ja uskonnon koetulla mieluisuudella ei ollut yhteyttä.

9. luokkalaiset oppilaat eivät mieltäneet uskontoa kovin tärkeäksi oppiaineeksi tai sitä pidettiin yhdentekevänä. Tytöt suhtautuivat uskonnon tärkeyteen hyvin neutraalisti kun taas pojat pitivät sitä vähemmän tärkeänä. Kuitenkin Räsänen tutkimuksessa suomalaiset kokivat uskonnon tärkeäksi oppiaineeksi. Räsänen pohtiikin, voisiko uskontoon liittyvät asiat tulla ajankohtaiseksi vasta myöhemmällä iällä. Uskonto ei tarjoa monista muista oppiaineista poiketen välttämättä välitöntä hyötyä, vaan sen merkitys aukeaa monesti vasta aikuisuudessa, jolloin näkökulmassa on asioita, joiden ymmärtämiseen vaaditaan uskonnollista yleissivistystä.

Opetusmenetelmien tehokkuus

Uskontoa ei koeta kovin tärkeäksi oppiaineeksi tai siihen suhtaudutaan neutraalisti. Tärkeänä tai melko tärkeänä uskonnon koki ainoastaan alle 15 prosenttia vastaajista. Vastauksissa oli kuitenkin eroa tyttöjen ja poikien välillä: siinä missä enemmistö tytöistä suhtautui oppiaineen tärkeyteen neutraalisti, pojat olivat arvioineet sen vähemmän tärkeäksi. Räsänen on esittänyt, että oppiaineiden arvostus riippuu ainakin jossain määrin oppiaineen tuntimäärästä: arvostettuja ja tärkeitä aineita opetetaan koulussa paljon. On kuitenkin huomattava, ettei tärkeys kuitenkaan kerro oppiaineen mieluisuudesta; matematiikkakin arvioitiin mieluisuusasteikolla kolmanneksi epämieluisimmaksi aineeksi.

Opetusmenetelmistä tehokkaimpana pidettiin opettajan esitystä ja luentoa, vaikka koulut ovat pyrkineet aina 1980-luvulta lähtien toteuttamaan konstruktivistista oppimiskäsitystä, jossa oppilas nähdään aktiivisena toimijana ja ympäristönsä havainnoitsijana. Tieto ei ole automaattisesti siirrettävissä vaan se rakennetaan oppilaan valmiina olevien skeemojen ympärille. Perinteinen opettajajohtoinen luento sen sijaan toteuttaa behavioristista oppimiskäsitystä, jossa oppiminen ymmärretään ärsyke-reaktio-ketjuina ja tieto valmiina siirrettävänä objektina. Oppilaat näyttävät kuitenkin luottavan opettajan asiantuntijuuteen ja kokevat oppivansa paremmin opettajajohtoisilla tunneilla. Havainto herättääkin kysymyksen, tukeutuuko koulujärjestelmämme jopa liikaa konstruktivismiin ja antaa oppilaille liikaa vastuuta omasta oppimisestaan? Voiko oppilaan itseohjautuvuus mennä jopa niin pitkälle, ettei

oppimistuloksiin enää luoteta ja se tuo turvattomuuden tunnetta? Behaviorismi jo sanana on saanut hyvin negatiivisen kaiun koulutuksessa ja sen tietoinen välttäminen alkaa olla pikemminkin sääntö kuin poikkeus. Sama ilmiö on havaittavissa myös opettajankoulutuksessa. Ilmiö voi kieliä myös siitä, että uskonnossa painotetaan liikaa arvosanaan pohjautuvaa tiedon omaksumista, minkä vuoksi niin sanottua valmista tietoa arvostetaan oppilaiden keskuudessa.

Opettajan esityksen ja luennon jälkeen lähes yhtä tehokkaaksi arvioitiin keskustelu oppitunneilla. Uskonto on jo itsessään oppiaine, joka sisältää keskusteluun innoittavia aineksia. Keskustelun merkitys korostui myös vastauksissa, joissa oppilaat saivat vapaasti kommentoida saamaansa opetusta.

Tutkielman kohderyhmänä olevat nuoret elävät suurten muutosten aikaa. Lapsuus on jäämässä taakse ja matka kohti aikuisuutta on alkanut. Muutoksen pyörteissä nuoret pohtivat omaa suhdetta itseensä ja muihin: kuka olen ja mitä yhteiskunta minulta odottaa? Evankelis-luterilaisen uskonnon opetuksen eräs tärkeimmistä tavoitteista on tukea nuoren identiteetin kasvua ja tuoda esiin oppilaan kehityksen ja kasvun kannalta keskeisiä tekijöitä. Tähän kasvuun oppilaat tarvitsevat vertaistukea ja on tärkeää, että koulussa oppilailla on mahdollisuus jakaa ajatuksiaan ja mielipiteitään elämän suurten kysymysten äärellä. Jos tätä keskustelua ei toteuteta uskonnon tunnilla, niin missä sitten? Oppilaat eivät koe uskontoa teoreettisena aineena, jota voi opiskella ainoastaan oppikirjasta. Uskonnon aiheista on keskusteltava yhdessä ja linkitettävä oppilaan omaan kokemusmaailmaan.

Evangelisluterilaisen uskonnonopetuksen keskeisten aiheisältöjen koettu kiinnostavuus

Oppilaat eivät kokeneet opetussuunnitelmien perusteisiin perustuvia evangelisluterilaisen uskonnon keskeisimpiä aiheisältöjä kovinkaan mielenkiintoiseksi. Ainoastaan maailmankatsomukselliseen pohdintaan liittyvät aiheet arvioitiin enemmän kiinnostaviksi kuin ei-kiinnostaviksi. Tulos on hieman ristiriitainen sen seikan kanssa, että lähes 40 prosenttia vastaajista ilmoitti uskonnotunnilla käsiteltävän mielenkiintoisia asioita ja vain alle viidennes koki asian päinvastoin. Tulosta voi selittää se, että kysymyksenasettelu aiheisältöjen kohdalla ei vastannut täysin oppilaiden todellisia kokemuksia oppitunneilla käsitellyistä aiheista, koska kyselyssä esiintyneet aiheisällöt olivat valittu perusopetuksen valtakunnallisen opetussuunnitelman mukaan. Aiheisältöjen painotuserot voivat vaihdella koulujen

mukaan. Uskonnonopetusta on myös ajoittain kritisoitu siitä, että se toistaa vuosiluokasta toiseen spiraalimaisesti samat aiheisällöt. Siksi kirkkohistoria tai Raamattuun liittyvät aiheet voidaan kokea hyvinkin tylsiksi peruskoulun viimeisenä vuotena.

Maailmankatsomuksella pohdinnalla on tutkielman mukaan uskonnon aiheisällöistä merkittävin rooli uskonnonopetuksessa ja tätä olisi tuotava riittävästi myös oppitunneille. Uskonnon tunti saattaa olla hyvinkin rippikoulua lukuun ottamatta ainoa paikka, jossa nuorella on mahdollisuus keskustella elämän peruskysymyksistä, kuten elämän tarkoituksesta ja siitä, mitä tapahtuu kuoleman jälkeen ja pohtia niiden merkitystä saaden sekä ikätovereiltaan että aineenopettajalta vertaistukea vaikean aiheen käsittelyyn. Uskonnonopetus saa olla liiaksi uskonnon teoriaan ja dogmeihin nojaavaa, vaan oppitunnilla tulisi antaa riittävästi tilaa myös henkilökohtaisille ajatuksille ja pohdinnoille. Tavoite näyttää jäävän kuitenkin toteutumatta, sillä yläkouluikäiset nuoret eivät koe saavansa koulussa tarpeeksi tukea eksistentiaaliselle pohdinnalle eivätkä uskonnotunnit ole tässä poikkeus. Herääkin kysymys, onko eksistentiaalinen pohdinta liian suuri haaste uskonnonopettajalle ja sivuutetaanko se siinä pelossa, että opettaja tahattomasti levittää mielipiteillään omaa vakaumustaan. Lisäksi on syytä arvioida uskonnonopetuksen perimmäistä tehtävää ja sitä, mitä sillä halutaan saavuttaa: tiedon omaksumista vai kysymysten ja pohdinnan herättämistä?

Samalla tulokset haastavat pohtimaan uskonnon arviointia. Numeroarviointi perinteisesti mittaa sitä, miten hyvin oppilas kykenee omaksumaan oppimisjakson aikana tietoa ja tuomaan osaamisensa koetilanteessa ilmi. Onko uskonnonopetuksen painoarvo tällöin ainoastaan omaksutussa tietomäärässä? Mikäli näin on, en näe uskonnonopetuksen kykenevän jatkossakaan vastaamaan sille asetettuihin odotuksiin ja haasteisiin. Kuten sanottua, uskonnon tulisi tarjota eväitä nimenomaan maailmankatsomuksellisen minäkuvan rakentamiseen, ei vuosilukujen ulkoa opetteluun.

On kuitenkin opetuksen kannalta huolestuttavaa, mikäli keskeisistä aiheisällöistä vain yksi mielletään enemmän kiinnostavaksi kuin ei-kiinnostavaksi. Vaikka samat teemat toistuvat vuodesta toiseen, on opettajan vastuulla se, miten asiat käsitellään oppitunnilla. Opetusmenetelmien monipuolistaminen ja näkökulmien laajentaminen oppilaiden kehitystason mukaan saattaa haastaa myös oppilaita löytämään jo aiemmin opitusta aineksesta uusia puolia. Opetuksen on pyrittävä linkittämään aiheisällöt

oppilaan omaan kokemusmaailmaan niin, ettei tieto jää kaukaiseksi ja irralliseksi vaan tulee konkreettisesti lähelle oppimaan elämää.

Uskonnon näkyminen oppilaan arjessa

Uskonto ei saa merkittävää roolia 9. luokan oppilaiden arjessa. Uskontoon liittyvät aiheet näytetään mieltävän yksityisiksi, eikä tunnilla käsitellyistä aiheista juuri puhuta kotona tai kavereiden kesken. Uskonto näyttää nuorten keskuudessa perustuvan enemmän henkilökohtaisille kokemuksille kuin traditioon ja auktoriteettiin, mitä tukee myös tulos oppilaiden kirkollisesta aktiivisuudesta: yli 65 prosenttia vastaajista ilmoitti käyvänsä kirkossa harvemmin kuin kerran vuodessa tai ei koskaan.

Syitä siihen miksi kotona uskontoon liittyvistä aiheista ei puhuta, voi löytää Niemelän tutkimuksesta. Niemelän mukaan valtaosa suomalaisista pitää uskonnollista kotikasvatusta tärkeänä, mutta uskontoon liittyvät aiheet koetaan usein vaikeiksi ja vastuuta halutaan delegoida kirkolle ja koululle. Vanhemmat mieltävät myös yhä useammin uskonnon niin henkilökohtaiseksi ja yksityiseksi asiaksi, että kasvuvastuu sysätään nuorelle itselle. Tulos on huolestuttava monestakin eri syystä: ensiksikin juuri kodin uskontokasvatuksella näyttäisi olevan yksilön kehityksen kannalta kauaskantoisimmat vaikutukset. Toiseksi uskonnollisen kasvatuksen puuttuminen ei poista yksilön uskonnollisuutta vaan vastaa tilannetta, jossa nuori lähetetään keskelle tuntematonta metsää ilman karttaa ja kompassia.

Uskonnon opettajälähtöisyys

Yli puolet vastaajista oli sitä mieltä, että uskonnon oppitunneilla oli hyvä ilmapiiri. Ilmapiirin merkitys ilmenee myös siinä, että sama prosentuaalinen määrä oppilaista uskaltaa tuoda mielipiteensä esille oppitunnilla ja lähes puolet kokivat myös opettajan olevan kiinnostunut heidän mielipiteistään. Tytöt kokevat tämän hieman useammin kuin pojat, mitä voi selittää tyttöjen aktiivisempi rooli keskustelijoina.

Kuitenkaan emme voi olla huomioimatta sitä tosiseikkaa että, yli 15 prosenttia oppilaista ei uskalla ilmaista mielipidettään luokassa vapaasti tai koe, että opettaja on kiinnostunut heidän mielipiteistään. Tulos voi selittyä motivaatioon liittyvillä tekijöillä. Jos uskonto oppiaineena ei kiinnosta, ei se myöskään innosta aktiivisuuteen oppitunnilla, esimerkiksi mielipidekeskusteluissa. Tämä voi kertoa myös siitä, että uskonnon tunneilla on oppilaita, jotka eivät koe oloaan riittävän turvalliseksi

uskaltaakseen ilmaista mielipiteitään pelkäämättä muiden oppilaiden tai opettajan reaktiota.

Räsäsen tutkimus tuki käsitystä uskonnosta opettajaherkkänä oppiaineena. Uskonnonopettajan tulee olla sensitiivinen sekä emotionaalisesti että sosiaalisesti kyvykäs oppilaiden kasvattaja ja kuuntelija. Suomalaiset tiedostavat uskonnon erityisluonteen oppiaineena ja kohdistavat täten myös uskonnonopettajaan erilaisia odotuksia muihin aineenopettajiin verrattuna. Uskonnonopettajan on kyettävä *kuuntelemaan* oppilaitaan, *keskustelemaan* heidän kanssaan ja *kannustettava* heitä itsenäiseen ajatteluun. Onkin tärkeää, että tavoitteet toteutuvat jokaisen oppilaan kohdalla eivätkä ne rajoitu ainoastaan ryhmän aktiivisempien oppilaiden ympärille. Tutkielmani mukaan yli puolet vastanneista koki opettajan kannustavan oppilaita mielipiteen ilmaisuun ja 15 prosenttia oppilaista koki asian päinvastoin. Karkeasti voidaan tehdä johtopäätös, jonka mukaan ne oppilaat, jotka eivät uskalla kertoa tunnilla mielipidettään eivät myöskään koe opettajan kannustavan heitä siihen tai kiinnostuvan heidän mielipiteistään.

Valtaosa, lähes 80 prosenttia oppilaista ei koe uskonnon oppitunneilla käsiteltäviä asioita liian arkaluontoisiksi. Tuloksesta voimme päätellä, että uskonnonopettaja on osannut asiantuntevasti käsitellä myös vaikeita teemoja. Tulosta selittänee myös pääosin hyväksi koettu ilmapiiri, joka merkittävästi tukee arkaluontoisten asioiden käsittelyä.

9 TUTKIELMAN ARVIOINTIA

Tutkielma toi esille peruskoulun 9. luokan oppilaiden näkökulman evankelisluterilaisen uskonnonopetuksen kiinnostavuudesta ja merkityksestä. Uskonnonopetusta on 2000 –luvulla tutkittu varsinkin laadullisen tutkimuksen alueella jo entuudestaan, mutta oppilaiden näkökulmaan on keskittynyt varsin vähäinen määrä tutkimuksia. Huolimatta siitä, tutkielmani perusjoukon koko ei ole merkittävän suuri, voidaan tuloksia pitää kuitenkin luotettavina. Tulokset esimerkiksi oppiaineiden koetusta mieluisuudesta olivat lähes identtiset Jyväskylän yliopiston tutkimuksen kanssa ja tutkielmani tulokset ja Antti Räsäsen tutkimus suomalaisten käsityksistä uskonnonopetuksesta kykenivät johdonmukaiseen dialogiin läpi tutkielman. Myös oppilaiden uskonnollinen aktiivisuus korreloi aiempien tutkimusten kanssa.

Tutkimusjoukon pienuus aiheutti kuitenkin ongelmia analyysivaiheessa. Tutkielman otos ($N = 116-119$) ei riittänyt luotettavan faktorianalyysin tekemiseen ja oppilaiden taustamuuttujat (sukupuoli, asuinpaikka, suunnitelmat peruskoulun jälkeen, kirkollinen aktiivisuus) eivät riittäneet antamaan luotettavaa yhteyttä kyselyn asenneväittämiin muiden kuin sukupuolen kannalta. Otoksen edustavuudesta

huolimatta koen, että tutkielmani kykenee antamaan siitä hyvin selkeät suuntaviivat uskonnonopetuksen tilasta; mitkä opetusmenetelmät opetuksessa koetaan toimivimmaksi, mitkä ovat opetuksen keskeisimmät aihesisällöt ja mitä uskonto merkitsee oppilaiden arjessa.

On vaikea sanoa, olisiko 4-portainen Likert-asteikko ilman neutraalia vastausvaihtoehtoa antanut selkeämpää kuvausta uskonnonopetuksen luonteesta, sillä neutraali vastausvaihtoehto oli lähes kaikissa väittämissä suosituin. Toisaalta neutraalin vaihtoehdon puuttuminen olisi saattanut myös vääristää uskonnonopetukseen suhtautumista, sillä tutkielman tulosten mukaan siihen suhtauduttiin melko välinpitämättömästi.

Kuten olen jo edellä todennut, uskonto on opettajaherkkä oppiaine ja näin ollen motivaatio oppiainetta kohtaan on riippuvainen myös opettajasta. Tuloksista ei voi päätellä, missä määrin uskontoon liittyvistä kokemuksista ja näkemyksistä heijastuu opettajaan ja itse oppiaineeseen. Toisaalta opettajalähtöisissä asenneväittämistä uskonnonopettajan nähdään pääosin onnistuneen tehtävässään asiantuntijuuden ja hyvän ilmapiirin toteuttajana.

Tutkielman johdannossa pohdin uskonnonopetuksen tulevaisuutta ja sitä, tuleeko oppilaiden mielestä uskontoa opettaa lainkaan yhteiskunnan ylläpitämässä koulussa. Mikä merkitys uskonnonopetuksella on kasvavalle nuorelle? Tutkimuksen perusteella totean, että katsomusaineiden opetuksella on merkittävä rooli osana peruskoulumme ainejärjestelmää. Uskontoon oppiaineena suhtaudutaan melko neutraalisti, mutta sen erityisluonne tunnistetaan. Neutraalius on Räsäsen mukaan sekä heikkous että vahvuus. Vahvuutena se kielii siitä, että opettaja on onnistunut tasapuolisesti ja kiihkottomasti viemään opetusta eteenpäin. Heikkoutena puolestaan silloin, jos uskonnosta oppiaineena ei jää mitään sanottavaa.

Uskonnotunnit ovat tärkeä ja hedelmällinen maaperä keskustelulle ja vuorovaikutukselle. Uskonnon tärkein aihepiiri on, ei niinkään sen teoreettinen aines, vaan elämän tärkeimpiin kysymyksiin ja maailmankatsomukseen liittyvä pohdinta. Oppilaiden näkemyksen mukaan kehitysskenaario vie uskontoa täten enemmän elämäntiedon suuntaan, missä kristilliselle dogmatiikalle ei anneta erityisasemaa.

Kuten jo edellä on todettu, tutkielma antaa vain viitekehysten sille, millaisena oppiaineena uskonto todellisuudessa oppilaiden keskuudessa todetaan. Tähän selvitykseen vaaditaan laajempi ja koko peruskoulun ikäryhmää edustava otos, joka yhdistyy myös laadulliseen lähestymistapaan. Laajemmassa tutkimuksessa puolistrukturoidun kyselylomakkeen lisäksi tutkija voi suorittaa tutkimusta oppilaiden lisäksi opettajien ja vanhempien keskuudessa.

10 LÄHTEET JA KIRJALLISUUS

Kirjallisuus

Aapola, Sinikka

- 1999 Murrosikä ja sukupuoli: julkiset ja yksityiset ikämäärittelyt. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. *Nuoristotutkimusverkosto*: Helsinki.

Fowler, James

- 1981 Stages of faith: the psychology of human development and the quest for meaning. HarperCollins, cop.: San Fransisco.

Haapasalo, Lenni

- 2008 Koulutus, oppiminen, ongelmanratkaisu. Joensuu: Medusa Software.

Holm, Nils G.

- 2005 Uskonnonopetus uudella vuosituhannella. Teoksessa Kallioniemi, A. & Luodeslampi, J. (toim.) *Kehityopsykologisia näkökulmia uskonnonopetukseen (146–167)*. Helsinki: Kirjapaja.

Innanen, Tapani

- 2005 Uskonnonopetus uudella vuosituhannella. Teoksessa Kallioniemi, A. & Luodeslampi, J. (toim.) *Opetussuunnitelmasta oppimiseen (183–195)*. Helsinki: Kirjapaja.

Jamisto, Annukka & Sakaranaho, Tuula

- 2007 Monikulttuurisuus ja uudistuva katsomusaineiden opetus. Helsingin yliopiston, uskontotieteen laitos. Helsinki: Painotalo Casper

Jokiranta, Jutta

- 2005 Uskonnonopetus uudella vuosituhanella. Teoksessa Kallioniemi, A. & Luodeslampi, J. (toim.) *Raamattu ja sen anti (249–279)*. Helsinki: Kirjapaja.

Kallioniemi, Arto

- 2005 Uskonnonopetus uudella vuosituhanella. Teoksessa Kallioniemi, A. & Luodeslampi, J. (toim.) *Uskonnonopetus ja uskontokasvatus historiallisyhteiskunnallisessa kontekstissaan (11-49)*. Helsinki: Kirjapaja.

Kallioniemi, Arto & Salmekivi, Eero

- 2007 Katsomusaineiden kehittämishaasteita. Käyttäytymistieteellinen tiedekunta, Helsingin yliopisto. Helsingin yliopiston soveltavan kasvatustieteen laitos.

Kannas et. al.

- 2009 Kokemuksia ja näkemyksiä terveystiedon opetuksesta yläkoulussa. Helsinki: Terveystiedon kehittämistutkimus osa 1.

Ketola, Kimmo

- 2008 Uskonnot Suomessa. Käsikirja uskontoihin ja uskonnollistaustaisiin liikkeisiin. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus.

Kääriäinen, Kimmo & Niemelä, Kati

- 2006 Rajojen ylityksiä. Uskonto, kirkko, sosiologia, Teoksessa Yeung, A.B., Pesonen, H. & Sundback, S. (toim.) *Suomen evankelis-luterilaisen kirkon haasteet ja mahdollisuudet 2000-luvulla (321–331)*.

Luodeslampi, Juha

- 2005 Uskonnonopetus uudella vuosituhannella. Teoksessa Kallioniemi, A. & Luodeslampi, J. (toim.) *Eläminen ja työ moniuskontoisessa yhteiskunnassa (438–446)*. Helsinki: Kirjapaja.

Luodeslampi, Juha & Nevalainen, Sari

- 2005 Uskonnonopetus uudella vuosituhannella. Teoksessa Kallioniemi, A. & Luodeslampi, J. (toim.) *Kehittyvät lähestymistavat (373–413)*. Helsinki: Kirjapaja.

Luomanen, Petri & Luomanen, Tiina

- 1998 Uskonnonopetuksen käsikirja. Teoksessa Pyysiäinen, M. & Seppälä, J. (toim.) *Raamattuopetus (199–219)*. Helsinki: WSOY.

Marcia, James

- 1980 Handbook of Adolescent psychology. Teoksessa Adelson, J. (toim.) *Identity in Adolescence (159–187)*. New York: John Wiley & Sons.

Niemelä, Kati

- 2006 Vieraantunut vai pettynyt? Kirkosta eroamisen syyt Suomen evankelis-luterilaisessa kirkossa. Tampere: Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 95. Gummerus.

Niemelä, Kati

- 2006 Urbaani usko. Nuoret aikuiset, usko ja kirkko. Teoksessa Mikkola, T., Niemelä, K. & Pettersson, J. (toim.) *Nuorten aikuisten suhde kirkkoon (46–65)*. Kirkon tutkimuskeskus. Tampere: Gummerus.

Nummenmaa, Lauri

- 2010 Käyttäytymistieteiden tilastolliset menetelmät. 1. p., uud. laitos. Helsinki: Tammi.

Nurmi, Jan-Erik et. al.

2010 Ihmisen psykologinen kehitys. Helsinki: WSOY.

Nurmi, Jan-Erik

1995 Näkökulmia kehityspsykologiaan. Teoksessa Lyytinen, P., Korkiakangas M. & Lyytinen, H. (toim.) *Nuoruusisän kehitys: etsintää, valintoja ja noidankehiä (256–271)*. Helsinki: WSOY.

Nyyssönen, Seppo

1998 Uskonnonopetuksen käsikirja. Teoksessa Pyysiäinen, M. & Seppälä, J. (toim.) *Uskonnonopeuksen tulevaisuuden näkymät (458–465)*. Helsinki: WSOY.

Oikarinen, Lauri

1993 Ihmisen uskon kehitys. James W. Fowlerin teorian konsistenssin analyysi. Helsinki: Suomalainen teologinen julkaisuseura.

Peltomaa, Harri et. al.

2009 Uskonnon käsikirja. Kerava: Gummerus.

Porkka, Jouko

2008 Johdatus kristilliseen kasvatukseen. Teoksessa Porkka, J. (toim.) *Kirkon kasvatustoiminta yhtenäiskulttuurista postmoderniin aikaan (153-220)*. Helsinki: Lasten Keskus.

Repo, Hannele

2005 Uskonnonopetus uudella vuosituhannella. Teoksessa Kallioniemi, A. & Luodeslampi, J. (toim.) *Arviointi oppimisprosessin osana – autenttinen arviointi*. Helsinki: Kirjapaja.

Ruoppila, Risto

- 1995 Näkökulmia kehityspsykologiaan. Teoksessa Lyytinen, P., Korkiakangas M. & Lyytinen, H. (toim.) *Kehityspsykologian keskeiset kysymyksenasettelut (19 – 21)*. Helsinki: WSOY.

Sakaranaho, Tuula

- 2007 Katsomusaineiden kehittämishaasteita – Opettajankoulutuksen tutkinnonuudistuksen virittämää keskustelua. Teoksessa Kallioniemi, A & Salmenkivi, E. (toim.) *Pienryhmäisten uskontojen opetus sekä monikulttuurisuuden haasteet (3–17)*. Helsinki: Valtakunnallinen opettajankoulutuksen ja kasvatustieteen tutkintojen kehittämisen laitos (VOKKE).

Sugarman, Léonie

- 2001 Life-span development. Frameworks accounts and strategies. 2nd ed. Psychology Press: Hove.

Räsänen, Antti

- 2006 Koulun uskonnonopetus – suomalaisten käsitykset uskonnonopetuksen luonteesta ja sisällöstä. Helsinki.

Wilska, Terhi-Anna

- 2006 Uskon asia. Nuorisobarometri 2006. Nuorisoasiain julkaisuja 67. Yliopistopaino: Helsinki

Ubani, Martin

- 2013 Peruskoulun uskonnonopetus. PS-kustannus: Jyväskylä.

Lähteet

Tutkimusaineisto

Keväällä 2013 pro gradu -tutkielmaa varten kerätty tutkimusaineisto, jossa on 119 kappaletta peruskoulun 9. luokan oppilaiden palauttamaa kyselylomaketta. Tekijän hallussa.

Muut lähteet

Aamenesta öylättiin

2009 Aamenesta öylättiin. Seurakuntakasvatus. Saatavissa:
<http://www.ev12.fi/sanasto/index.php/Seurakuntakasvatus>. Luettu 13.3.2012.

Etusivu

2009 Oppivelvollisuuslaki 1921: Kaikki koulun penkille! Suomen opetus- ja kulttuuriministeriön verkkolehti. Saatavissa:
http://www.minedu.fi/etusivu/arkisto/2009/0511/koulun_penkille.html?lang=fi. Luettu 12.2.2012.

Forssan ohjelma

1903 Forssan ohjelma. Hyväksytty Sosiaalidemokraattien puoluekokouksessa 1903. Saatavissa:
<http://www.sdp.fi/fi/component/content/article/30-sdp/tutustu/taustat/4172-forssan-ohjelma>. Luettu 21.5.2012.

Gallup Ecclesiastica

- 2003 Elektroninen aineisto FSD2258. Kirkon tutkimuskeskus. Tampere.
 Saatavissa:
<http://www.fsd.uta.fi/fi/aineistot/luettelo/FSD2258/cbF2258.pdf>. Luettu
[18.11.2013](#).

Helsingin eurooppalainen koulu

- 2008 Helsingin eurooppalainen koulu. Uskontotiedon opetussuunnitelma
 alaluokat 1–5 sekä yläkoulu-lukioluokat 1–5. Saatavissa:
<http://www.esh.fi/uploads/file/ESH%20Uskontotieto.pdf>. Luettu
 16.1.2012.

Helsingin yliopisto

- 2006 Helsingin yliopisto – Alue- ja kulttuurintutkimuslaitos.
 Oppimispäiväkirja. Saatavissa:
<http://www.helsinki.fi/aluejakulttuurintutkimus/opiskelu/opinto-opas/oppimispaivakirja.html>. Luettu 24.9.2013.

Itä-Suomen yliopisto

- 2013 Soveltavan kasvatustieteen ja opettajankoulutuksen osaston opinto-opas
 2013–2014. Saatavissa:
http://www.uef.fi/documents/11461/1954132/SKOPE_opinto-opas_2013-2014_netti.pdf/75727a16-05b6-4345-a7d5-e5fb3669a251.
 Luettu 21.3.2014.

Itä-Suomen yliopisto

- 2013 Teologian osaston opinto-opas 2013–2014. Saatavissa:
http://www.uef.fi/documents/11461/1954132/TEOL_opinto_opas_2013-2014_netti.pdf/7a006348-6ff6-4b6b-9b17-d9ae63e56942. Luettu 21.3.2014.

Karisma, Petri

- 2008 Elämänkatsomustiedon historiaa. Julkaistu 17.09.2008. Saatavissa:
<http://etopetus.fi/et/elaemaenkatsomustiedon-historiaa>. Luettu 12.3.2012.

Lång, Anneli

- 2007 Portfolio-opas. Jyväskylän yliopisto – Kasvatustieteiden laitos/Erityispedagogiikan yksikkö. Saatavissa:
<https://www.jyu.fi/edu/laitokset/eri/opiskelu/opiskelu-info/POFO1.version12.2007.pdf>. Luettu 13.1.2013.

Mannerheimin lastensuojeluliitto

- 2009 Mannerheimin lastensuojeluliitto. Sopivaa etäisyyttä etsimässä. Osana MLL:n Vanhempainnetti -aineistoa. Verkkojulkaisu. Saatavissa:
<http://mll-fi-bin.directo.fi/@Bin/f0b61487d2a58d7795859f750aad1e9d/1386799996/application/pdf/11802127/vin-sopivaa-etaisytytta-etsimassa.pdf>. Luettu 17.9.2012.

Opetushallitus

2010 Opetushallitus. Perusopetuksen historiaa. Saatavissa: http://www.oph.fi/tietopalvelut/kansainvalinen_koulutustieto/suomi_ja_pisa/perusopetuksen_historia. Luettu 29.11.2012.

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet

2004 Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2004. Opetushallitus.

Perusopetuslaki

2003 Laki perusopetuslain muuttamisesta. 477/2003. Saatavissa: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980628>. Luettu 26.11.2013

Perusopetuksen tuntijako

2003 Perusopetuksen tuntijako. Valtioneuvoston asetus 28.6.2012. Saatavissa: http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Koulutus/koulutuspolitiikka/vireilla_koulutus/perusopetus/liitteet/asetusehdotus_1_2.pdf. Luettu 12.11.2013.

Poranen, Timo

2009 Elämäkatsomustietoon liittyviä tilastoja. Saatavissa: <http://et-opetus.fi/et/tilastoja>. Luettu 26.3.2012.

Suomen uskonnonopettajien liitto ry

2014 Uskonnonopetus Suomessa. Saatavissa:
<http://www.suol.fi/index.php/uskonnonopetus-suomessa>. Luettu
11.1.2014.

LIITTEET

Liite 1.

OPPILASKYSELY

Lue huolella jokainen kysymys ja vastaa ympyröimällä valitsemasi vastausvaihtoehto ja/tai kirjoita vastauksesi sille varatulle viivalle. Kiitos.

TAUSTATIEDOT		
T1. Sukupuoli 1 Tyttö 2 Poika	T2. Mitä aiot tehdä peruskoulun jälkeen? 1 Menen lukioon 2 Menen ammattikouluun 3 Menen oppisopimuskoulutukseen 4 Menen töihin 5 En osaa sanoa	T3. Minkälaisella paikkakunnalla asut nykyisin? 1 Kaupungissa, keskustassa 2 Kaupungissa, keskustan ulkopuolella 3 Maaseudulla, kirkonkylässä tai asutuskeskuksessa 4 Maaseudulla, kirkonkylän tai asutuskeskuksen ulkopuolella

1. Kuinka mieluisia seuraavat oppiaineet ovat sinulle? Ympyröi mielipidettäsi parhaiten kuvaava vaihtoehto jokaisen oppiaineen kohdalta.	Asteikko 5= Mieluinen 4= Melko mieluinen 3= Ei mieluinen eikä epämieluinen 2= Melko epämieluinen 1= epämieluinen				
	Biologia	5	4	3	2
Englanti	5	4	3	2	1
Fysiikka	5	4	3	2	1
Historia	5	4	3	2	1
Kemia	5	4	3	2	1
Kotitalous	5	4	3	2	1
Kuvataide	5	4	3	2	1
Käsityö	5	4	3	2	1
Liikunta	5	4	3	2	1
Maantieto	5	4	3	2	1
Matematiikka	5	4	3	2	1
Musiikki	5	4	3	2	1
Ruotsi	5	4	3	2	1
Terveystieto	5	4	3	2	1
Uskonto	5	4	3	2	1
Yhteiskuntaoppi	5	4	3	2	1
Äidinkieli ja kirjallisuus	5	4	3	2	1

2. Seuraavissa väittämissä tiedustellaan kokemuksiasi uskonnon opetuksesta ja oppimisestasi sekä mielipiteitäsi uskonto-oppiaineesta. Ympyröi mielipidettäsi parhaiten kuvaava vaihtoehto jokaisen väittämän osalta.	Asteikko 5= Täysin samaa mieltä 4= Jokseenkin samaa mieltä 3= Toisaalta samaa, toisaalta eri mieltä 2= Jokseenkin eri mieltä 1= Täysin eri mieltä				
Uskonnon tunneilla on käsitelty minua kiinnostavia asioita	5	4	3	2	1
Uskonnon tunnit eivät kiinnosta	5	4	3	2	1
Luen uskonnon oppikirjasta muutakin kuin läksyt	5	4	3	2	1
Olen keskustellut kotona uskonnon tunneilla käsitellyistä asioista	5	4	3	2	1
Olen jutellut kavereiden kanssa vapaa-ajalla uskonnon tunneilla käsitellyistä asioista	5	4	3	2	1
Uskonto on tärkeä oppiaine	5	4	3	2	1
Uskallan kertoa mielipiteeni uskonnon tunneilla	5	4	3	2	1
Minulla on ollut mahdollisuus vaikuttaa uskonnon tuntien sisältöön	5	4	3	2	1
Opettaja on kiinnostunut mielipiteistäni uskonnon tunneilla	5	4	3	2	1
Opettaja kannustaa minua kertomaan mielipiteeni uskonnon tunneilla	5	4	3	2	1
Uskonnon tunneilla käsitellään asioita, jotka ovat lähellä nuorten arkea	5	4	3	2	1
Uskonnon tunneilla käsitellään myös koulu- tai paikkakuntakohtaisia ajankohtaisia asioita	5	4	3	2	1
Uskonnon tunneilla oppii käytännöllisiä asioita	5	4	3	2	1
Kiinnostukseni uskontoon liittyviin asioihin ei ole lisääntynyt uskonnon opetuksen myötä	5	4	3	2	1
Uskonnon oppitunneilla on hyvä ilmapiiri	5	4	3	2	1
Opettaja on kertonut uskonnon opetuksen tavoitteet jakson alkaessa	5	4	3	2	1
En tiedä, mitkä asiat vaikuttavat uskonnon arvosanaan	5	4	3	2	1
Mielestäni uskonnosta ei tarvitse antaa numeroa	5	4	3	2	1
Koen, että osa uskontoon/uskonnonollisuuteen liittyvistä asioista ovat liian arkaluontoisia käsiteltäväksi uskonnon tunneilla	5	4	3	2	1

3. Kuinka kiinnostavina pidät itsellesi seuraavia evankelis-luterilaisen uskonnonopetuksen aihepiirejä? Ympyröi mielipidettäsi parhaiten kuvaava vaihtoehto jokaisen aihepiirin osalta.	Asteikko				
	5= Erittäin kiinnostava 4= Melko kiinnostava 3= Toisaalta kiinnostava, toisaalta ei-kiinnostava 2= Ei juurikaan kiinnostava 1= Ei lainkaan kiinnostava				
Elämään, maailmaan ja ihmisyyteen liittyvä pohdinta	5	4	3	2	1
Elämän merkitys ja rajallisuus	5	4	3	2	1
Uskonnon ja tieteen suhde	5	4	3	2	1
Maaailmanuskonnot	5	4	3	2	1
Uskonnon ulottuvuudet ja vaikutukset omaan elämään, yhteisöön ja kulttuuriin	5	4	3	2	1
Vanhan testamentin sisältö ja merkitys kristityille	5	4	3	2	1
Uusi testamentti Jeesuksen opetuksen ja kristinuskon synnyn ilmentäjänä	5	4	3	2	1
Raamatun synnyn pääpiirteet sekä Raamatun tulkinta ja käyttö	5	4	3	2	1
Raamatun vaikutukset länsimaiseen kulttuuriin	5	4	3	2	1
Kristinuskon synty ja kehitys	5	4	3	2	1
Erilaiset kirkkokunnat ja niiden elämän ja uskon pääpiirteet	5	4	3	2	1
Kirkkorakennus	5	4	3	2	1
Kristillinen usko ja sen merkitys ihmisille ja yhteiskunnalle	5	4	3	2	1
Suomen uskonnollinen historia	5	4	3	2	1
Uskonnonvapaus ja sen merkitys	5	4	3	2	1
Luterilaisen kirkon jäsenyys ja toiminta	5	4	3	2	1
Eettisten ohjeiden, periaatteiden ja arvojen tunnistaminen sekä niiden pohtiminen ja soveltaminen	5	4	3	2	1
Kristillinen ihmiskäsitys ja toisen asemaan asettuminen	5	4	3	2	1
Ihminen eettisenä toimijana	5	4	3	2	1
Kristillisen etiikan keskeisimmät painotukset (esim. lähimmäisen rakkaus)	5	4	3	2	1

4. Arvioi kuinka hyvin seuraavat opetusmenetelmät auttavat sinua oppimaan uskontoa. Ympyröi mielipidettäsi parhaiten kuvaava vaihtoehto jokaisen opetusmenetelmän saralta.	Asteikko				
	5= Tehokas 4= Melko tehokas 3= Toisaalta tehokas, toisaalta tehoton 2= Melko tehoton 1= Tehoton				
Opettajan esitys tai luento	5	4	3	2	1
Opettajan kysely	5	4	3	2	1
Oppilaan itsenäinen työskentely oppitunnilla	5	4	3	2	1
Kotitehtävien työstäminen	5	4	3	2	1
Oppikirjan lukeminen	5	4	3	2	1
Oppilaan esitys tai esitelmä	5	4	3	2	1
Ryhmätyöskentely	5	4	3	2	1
Roolileikki tai draama	5	4	3	2	1
Keskustelu oppilaiden ja opettajan kanssa	5	4	3	2	1
Retki tai opintokäynti	5	4	3	2	1
Teemapäivä	5	4	3	2	1
Projektityöskentely	5	4	3	2	1
Toiminnalliset harjoitukset	5	4	3	2	1
Asiantuntijan vierailu	5	4	3	2	1
Portfolio eli oppilaan oppimiskansio	5	4	3	2	1
Oppimispäiväkirja	5	4	3	2	1

Jokin muu, mikä?

5. Mikä oli viimeisin saamasi arvosana uskonnossa?

Merkitse numero: _____

6. Mikä oli keskiarvosi (kaikki aineet) viime todistuksessasi?

1. Alle 6,5	6. 8,5 – 8,9
2. 6,5 – 6,9	7. 9,0 – 9,4
3. 7,0 – 7,4	8. 9,5 – 10,0
4. 7,5 – 7,9	
5. 8,0 – 8,4	

7. Kuinka monta opettajaa on opettanut sinulle uskontoa lukuvuoden 2012-2013 aikana?

Merkitse luku: _____

8. Oletko saanut mielestäsi 7-9 luokilla uskonnon opetusta...?

1 Liian paljon

2 Sopivasti

3 Liian vähän

9. Miten paljon pidät koulunkäynnistä tällä hetkellä?

4 Pidän koulunkäynnistä hyvin paljon

3 Pidän koulunkäynnistä melko paljon

2 Pidän koulunkäynnistä jonkin verran

1 En pidä koulunkäynnistä lainkaan

10. Kuinka usein käyt kirkossa/uskonellisissa tilaisuuksissa, jos ei huomioida häitä, hautajaisia tai ristiäisiä?

5 Vähintään kerran kuukaudessa

4 Muutaman kerran vuodessa

3 Vähintään kerran vuodessa

2 Harvemmin

1 En koskaan

10. Mitä muuta haluaisit kertoa uskonnon opetuksesta? Voit myös esittää toiveita uskonnon opetukseen.
